

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GERİ ÇEKİLİŞ

AFGANİSTAN, IRAK,
LİBYA VE ABD İKTİDARININ
KIRILGANLIKLARI

NOAM CHOMSKY

VIJAY PRASHAD

ÇEVİRİ
DENİZ ULUSOY

GERİ ÇEKİLİŞ
NOAM CHOMSKY
VIJAY PRASHAD

©Scala Yayıncılık
Sertifika no: 44921

Tüm hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Baskı: Ağustos 2023
ISBN 978-625-6478-12-1

Dizi Editörü
Hakan Feyyat

Editör
Osman Şenkul

Çeviri
Deniz Ulusoy

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Aydın Tıbet

Ofset Hazırlık
Scala Yayıncılık

Baskı
Egem Basım Yayın Sanayi ve Tic. Ltd.
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Odin İş Merkezi
B Blok Kat: 2 No: 436 Topkapı / İstanbul
Sertifika no: 43624

Scala Yayıncılık
İstiklal Cad. Han Geçidi Sok. 116-3B
Galatasaray Beyoğlu - 34430 İstanbul
Tel: (0212) 251 51 26
Faks: (0212) 245 28 43
e-mail: scala@scalakitapci.com

İnternet satış
scalakitapci.com

GERİ ÇEKİLİŞ

Afganistan, Irak, Libya ve
ABD İktidarının Kırılganlıkları

NOAM CHOMSKY

VIJAY PRASHAD

ÇEVİREN

DENİZ ULUSOY

NOAM CHOMSKY

Londra King's Collage Çağdaş Marksizm Araştırma Grubu'ndan Christian Garland'ın, Uluslararası Devrim ve Protesto Ansiklopedisi'nde (International Encyclopedia of Revolution and Protest) kayıt altına aldığı gibi, ABD'li bir siyaset teorisyeni ve aktivisti olan Noam Chomsky, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) Dilbilim bölümü profesörüdür. Chomsky'yi, "Dilbilim alanındaki çalışmalarının yanı sıra, uluslararası alanda, günümüzde yaşayan en eleştirel entelektüellerden biri" diye tanımlayan Garland'a göre, "Chomsky, hem Amerikan dış politikasının hem de onun jeopolitik hegemonya emellerinin ve büyük çoğunluğun ihtiyaç ve çıkarlarına karşı yukarıdan verilen sınıf savaşı olarak tanımladığı küresel kapitalizmin neoliberal dönüşümünün özür dilemeyen eleştirmeni olmaya devam ediyor."

Aynı zamanda, kapitalizmin ve onu destekleyen siyasi güçler lehine "rıza üreten" ana akım kurumsal kitle iletişim araçlarının ideolojik rolünün keskin bir eleştirmeni olan Chomsky, son elli yılda, ABD'nin demokratik olmayan rejimlere verdiği sürekli desteğin ve popüler ya da demokratik hareketlere düşmanlığını, ABD dış politikasını ve dünya çapındaki birçok askerî müdahalesini sert bir şekilde eleştirdi.

Eleştirilerinde, Washington'u doğrudan ya da dolaylı olarak Latin Amerika, Orta Doğu ve Asya'daki askerî diktatörlükleri desteklemekle de suçlanan Chomsky'ye göre, "En güçlü devlet olarak ABD, güç kullanarak ve dilediği gibi ekonomik savaş yürüterek kendi yasalarını yapar" ve "serbest ticaret" kavramlarına uymayan ülkelere yönelik yaptırımlar da uyguluyor.

Kitle iletişim araçlarının rolü konusunda Chomsky, gazeteleri, televizyonu ve radyoyu kontrol eden yerleşik şirket çıkarlarının, bu yayınların sunduklarının içeriği kadar, Rıza Üretimi olarak adlandırdığı "propoganda modelinin" gücün hizmetinde olduğunu savunuyor. Chomsky, kendi politik yapısını da farklı zaman ve platformlarda, "anarşist, anarkosendikalist ve özgürlükçü sosyalist" olarak tanımladı.

Chomsky'nin bilinen araştırma ilgi ve uzmanlık alanları arasında felsefe, sosyal teori, eleştirel teori, özellikle de Karl Marx ve Frankfurt Okulu öncüleri Adorno, Horkheimer, Benjamin, Marcuse bulunuyor. Küreselleşen sınıflı toplumda toplumsal yeniden üretim, faillik ve toplumsal öznenin değişen terimlerine odaklandığı için politik ekonomi ve uluslararası politik ekonomi eleştirisi üzerinde de önemli çalışmalar yapan Chomsky, politik ekonominin ve uluslararası politik ekonominin eleştirisi, özellikle bu, küreselleşmiş sınıflı toplumda toplumsal yeniden üretim, faillik ve toplumsal öznenin değişen terimlerine odaklandı. "Esnek Konular: Çağdaş Eleştirel Bir Esneklik/Precarity" teorisi üzerinde çalışan Chomsky, "esneklik" kavramına ve bu ideolojik kavramın toplumsal gerçekliğine ilişkin bir Eleştirel Teori'yi geliştirdi.

Chomsky, özellikle konuşma özgürlüğü ile ilgili makale ve kitaplarında kullandığı, "Yıllardır, hatta yüzyıllardır, özellikle de söz konusu olan, korkunç fikirler ise, düşüncenin özgürce ifade hakkının hiç şaşmadan sürekli savunulması bir zorunluluktur; özgür ifade hakkını,

bunu hiç aramayanlar adına savunmak oldukça kolaydır” cümlesinin, kitabı için önsöz olarak kullanacak herkese serbest kullanım iznini verdi.

Chomsky'nin, bazıları Türkçeye de çevrilen seçilmiş yapıtları şöyle:

Syntactic Structures (1957), Current Issues in Linguistic Theory (1964), Aspects of the Theory of Syntax (1965), Cartesian Linguistics (1965), Language and Mind (1968), The Sound Pattern of English with Morris Halle (1968), Reflections on Language (1975), Lectures on Government and Binding (1981), The Minimalist Program (1995), American Power and the New Mandarins (1969), Counter-Revolutionary Violence: Bloodbaths in Fact & Propaganda with Edward S. Herman (1973), The Political Economy of Human Rights (1979), Towards a New Cold War (1982), The Fateful Triangle (1983), Pirates and Emperors (1986), Manufacturing Consent (1988), Necessary Illusions (1989), Detering Democracy (1991), Letters from Lexington (1993), The Prosperous Few and the Restless Many (1993), World Orders Old and New (1994), Objectivity and Liberal Scholarship (1997), Profit over People (1999), 9-11 (2001), Understanding Power (2002), Middle East Illusions (2003), Hegemony or Survival (2003), Getting Haiti Right This Time (2004), Imperial Ambitions (2005), Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy (2006), Interventions (2007), American Music: Off The Record (2008), Gaza in Crisis (2010), Making the Future (2012), Occupy (2012), Requiem for the American Dream (2017).

Chomsky'nin bugüne kadar Türkçe yayınlanmış kınıpları şöyle:

Korsanlar ve İmparatorlar Gerçek Dünya'da Uluslararası Terörizm, Kader Üçgeni, Modern Çağda Entelektüellerin Rolü, Medya Denetimi İmmediyat Bildirgesi, Düşük Yoğunluklu Demokrasi Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler (Samir Amin, Andre Gunder Frank ile birlikte), Demokratik İdeallerin Çöküşü, Medya Gerçeği, Terörizm Efsanesi (Edward S. Herman, Gerry O'Sullivan, Alexander George ile birlikte), Yeni Dünya Düzeninde Yalanlar ve Gerçekler, Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi, Halkın Sırtından Kazanç, Sam Amca Ne İstiyor İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Amerikan Politikaları, Demokrasi Gerçek ve Hayal, Amerikan Müdahaleciliği, 11 Eylül, 11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?, Batı'nın Yeni Standartları Kosova, Doğu Timor ve Dünya'ya Hükmeden Yeni Kuşak, Terörizm Kültürü, İktidarı Anlamak, Hayaller ve Umutlar, Yaşam ve Ölüm Arasında Gazze, Demokrasi ve Eğitim, Sömürgecilikten Küreselleşmeye, Yeni Dünya Düzeninde Yalanlar ve Gerçekler, Bilgi Sorunları ve Dil-Managua Dersleri, Dil ve Zihin, Dil ve Sorumluluk, Doğa ve Dil Üzerine, Kalplerimizdeki Yeni Dünya, Fikirler Neden Önemlidir, Medyayı Dizginlemek, Kapitalizmin Sonuçları.

VIJAY PRASHAD

Kendisini “Marksist” olarak tanımlayan tarihçi ve yorumcu Vijay Prashad, Hindistan Kalküta’da doğdu, büyüdü ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri’ne gitti. 1989’da Pomona Koleji’nden lisans derecesini, 1994’te Chicago Üniversitesi’nde Bernard S. Cohn’un gözetiminde bir tez yazarak doktora derecesini aldı.

Tricontinental: Institute for Social Research’ün yönetici direktörü, LeftWord Books’un Baş Editörü ve Çin Renmin Üniversitesi, Chongyang Finansal Araştırmalar Enstitüsü’nde kıdemli araştırmacı olan Prashad, Güney Asya Tarihi üzerine George ve Martha Kellner Başkanı ve 1996’dan 2017’ye kadar Hartford, Connecticut, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Trinity College’da uluslararası ilişkiler profesörüydü.

Aynı zamanda, Küresel Boykot, Tecrit ve Yaptırımlar (BDS) hareketinin bir parçası olan İsrail’in Akademik ve Kültürel Boykotu için ABD Kampanyası’nın danışma kurulu üyesi olan Prashad, “Amerikan hegemonyası ve emperyalizmi”nin açık bir eleştirmeni olarak tanınıyor.

Prashad, Evo Morales’in 2019’da Bolivya Devlet Başkanlığı görevinden alınması ve 2020 Bolivya genel seçimleri hakkında kapsamlı yazılar yazdı. Morales’in görevden alınmasını bir darbe olarak nitelendirdi ve Amerikan Devletleri Örgütü’nün ön raporunda asılsız sonuçlarla darbeyi “meşrulaştırdıklarını” söyledi.

Kaleme aldığı çok sayıda kitaptan bazıları şunlardır: Arap Spring (2012, AK Press), Poorer Nations: A Possible History of the Global South (2013, Verso Books), No Free Left: The Futures of Indian Communism (2015, LeftWord Books), Letters to Palestine (2015, Verso Books), The Death of the Nation and the Future of the Arab Revolution (2016, University of California Press), Red October: The Russian Revolution and the Communist Horizon (2017, LeftWord Books), Will the Flower Slip Through the Asphalt: Writers Respond to Climate Change (2017, LeftWord Books), Red Star Over the Third World (2019, Pluto Press), Struggle Makes Us Human: Learning From Movements for Socialism (2022, Haymarket Books).

DENİZ ULUSOY

1999’da Ankara Atatürk Anadolu Lisesi’nden, 2005’te Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitede Siyaset Bilimi yüksek lisansını tamamladı. Çok sayıda platform, proje ve sivil toplum kuruluşu için İngilizce ve Fransızca dillerinden yazılı ve sözlü çeviriler yaptı. Halen Ankara Üniversitesi’nde Sosyal Antropoloji doktora programında akademik çalışmalarını sürdürmektedir ve bir sivil toplum kuruluşunda dezavantajlı grupların haklara erişimleri için çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

- 11 ÖNSÖZ
- 15 GİRİŞ
- 25 VIETNAM VE LAOS
- 37 11 EYLÜL VE AFGANISTAN
- 71 IRAK
- 101 LİBYA
- 117 ABD GÜCÜNÜN KIRILGANLIKLARI
- 125 SONSÖZ
OTUZ YIL BOYUNCA NOAM CHOMSKY İLE
YAZIŞMAK VE KONUŞMAK

ÖNSÖZ

Neredeyse kendimi bildim bileli, Noam Chomsky, dünyada kendi nüfuz alanı dışında kalan bölgelerle ya şiddet kullanarak ya da şiddet kullanmakla tehdit ederek ilişki kuran bir yönetime sahip bir ülkenin vicdanı oldu. ABD’de iç politikada derin krizlere maruz kaldığımızda bile, Chomsky sınırları içinde yaşamakta olduğumuz ulus-devletin hayatlarımızdaki en önemli politik varlık olduğu varsayımına teslim olmaktan kaçınmak için dikkatimizi dışarıya yönlentmemiz ve Amerikan istisnacılığını reddetmemiz gerektiği konusunda her zaman ısrarcıydı. Chomsky’nin “Entelektüellerin Sorumluluğu” başlıklı ufuk açıcı denemesi, özellikle günümüzde ırkçılığın –yani ırksal kapitalizmin– ABD’deki kolektif hayatlarımızı tanımlayan toplumsal, politik ve kültürel kurumları nasıl yapılandırdığıyla ilgili bir dizi soru sormaya yönelik kitlesel olarak gösterdiğimiz yoğun çaba nedeniyle her zamankinden daha fazla anlam taşıyor. Chomsky bize bu çalışmanın jeopolitik ve tarihsel bir bağlamı olduğunu hatırlatıyor. İşbirliği yaptığı Vijay Prashad’ın da vurguladığı üzere, kapitalizmin gelişmesinde kolonyalizmin etkisi ile köle ticareti ve köleliğin rolünün yalnızca ABD’de değil tüm dünyada süregelen sonuçları vardır.

Noam Chomsky’nin kitaplarını yıllardır okuyorum ve birçok defa derslerine katıldım. Buna rağmen, *Critical Resistance* (CR) hareketinden Rachel Herzing ve Isaac Ontiveros’un Berklee College of Music’te Aralık 2012’de düzenledikleri bir programa Chomsky ve Vijay ile birlikte katılana kadar onunla şahsen tanışma fırsatım olmamıştı. Bu etkinlik CR, cezaevi karşıtı LGBTQI örgütü *Black*

and Pink ve sosyal adalet için gençlik liderliğini destekleyen *Boston City School* yararına yapılan bir yardım toplama etkinliği idi. Bu etkinliğin anısı belleğimde hâlâ oldukça canlı, çünkü yalnızca birkaç gün öncesinde ağır bir grip geçirmiştım ve Boston’a yolculuk edebileceğimden emin değildim (Son iki yıldır COVID-19 pandemisi deneyimimiz nedeniyle, muhtemelen evde kalmam gerektiğini şimdi anlıyorum). Ama o zamanki hissim, bana ve dünyaya “entelektüellerin sorumluluğu” hakkında çok şey öğretmiş olan bu tarihsel figürle tanışma fırsatını kaçırmamam gerektiği idi. Olağanüstü bir etkinlikti ve kendi katkılarım hakkında çok az şey hatırlamama rağmen, “Radikal Gelecekler ve Özgürlük Umutları” başlığı altında yapılan konuşmalarla tamamen büyülediğimi anımsıyorum. Konuşmamızda cezaevi endüstriyel kompleksini ABD’nin kölelik sonrası tarihi ile 1980’lerden beri geliştiği şekliyle küresel kapitalizmin görünür bir sonucu olarak ele aldık ve cezaevi karşıtı direnişin anti-emperyalist mücadelelerden aldığı dersler ve enternasyonalizmin geleceğine ilişkin ihtimaller üzerine konuştuk.

Şimdi olduğu gibi o zaman da Chomsky’nin yalnızca ABD ordusunun yol açtığı büyük yıkımlarla ilgili olarak tarih konusundaki hakimiyeti ve analiz yeteneğinden değil, aynı zamanda alçakgönüllü duruşundan da etkilenmişim. O soğuk Boston gecesinde, etkinlik ve resepsiyon sona erdikten sonra –sanırım saat 23.00’e geliyordu– Chomsky gitmeye hazırlanıyordu. Birisi ona nasıl gideceğini sordu. O da her zamanki gibi eve otobüsle gideceğini söyledi. Bunun üzerine elbette oradaki insanların yarısı onu eve götürmek için gönüllü oldu. Ama o hiçbir zaman kendisini bu muameleye layık olacak kadar özel görmüyordu.

Akademisyen ve aktivistlerin Chomsky’nin kitaplarından, röportajlarından ve derslerinden etkilendiği yıllar boyunca, –gerçekten de kendisi ülkemizin halka mâl olmuş en seçkin entelektüelidir– Chomsky, her zaman, önemsiz ikincil sonuçlar olduğu varsayıldığı için varlığı bilinmeye layık görülmeyen gizli kalmış şiddet olaylarını

açığa çıkarmak için uğraştı. Örneğin, savaş sırasında öldürülen Vietnamlıların gerçek sayısı (resmî olarak 2 milyon, ancak gerçekte muhtemelen 4 milyon) ile tarihsel hafızamıza kazınan sayı (anket ve çalışmalarda, insanların yalnızca ortalama 100.000 kişinin öldürüldüğünü sanıyor) arasında büyük bir fark olduğu gerçeğini sıkça vurgular. Olgu ve algı arasındaki bu rahatsız edici fark, devlet emriyle, cüretkarca katledilen insan hayatının ABD ideolojisinin etkisiyle rahatlıkla göz ardı edilebileceği durumlara bir örnektir.

Vijay Prashad'la birlikte gerçekleştirilen bu son çalışma ABD'nin yürüttüğü çirkin savaşlar konusunu işlemeye devam ediyor. Vijay'ın ilerici çevrelerin küresel mücadeleler içindeki konumlarımız hakkında daha keskin bir anlayış geliştirmesi gerektiğine dair ısrarını uzun zamandır takdir ediyorum. En önemli iki çağdaş entelektüelimiz arasında geçen bu son derece ilgi çekici diyalog bizi ABD'nin Afganistan'dan geri çekilişinin ertesinde yaşam, toprak ve kaynaklar üzerinde yaratılan yıkıcı hasar ve Irak ile Libya'da aynı ölçüde engellenebilir ve gereksiz savaşlarla bağlantılara ilişkin medyanın ilgisizliği karşısında meydan okumaya teşvik ediyor. Bu askerî istilaları üreten ve yeniden üreten resmî politikalar ve pratiklerin zamanı ve politik partileri kesen sürekliliklerini vurgulayan ve bize dünyanın geleceği için elimizdeki en iyi fırsat olarak enternasyonalist bir perspektif sunan bu aydınlatıcı kitap için, Noam ve Vijay, size teşekkür ederim.

Angela Y. Davis

GİRİŞ

Çirkin Savaşların Mirası

Birleşik Devletler askerî güçlerini, yirmi yıllık bir işgalin ardından, 15 Ağustos 2021'de Afganistan'dan çekmek zorunda kaldı. Taliban'ın Kabil'e girmesi ve Afgan devletinden geride kalanları kontrol altına almasıyla birlikte çok az iyi şey yerinde kaldı. Bu savaşta yaşamını yitirenlerin sayısı tartışmalı; ancak, genel olarak birkaç yüz bin kişinin ateş altında yaşamını yitirdiği kabul ediliyor (Bir BM çalışmasına göre, hava saldırılarıyla öldürülen sivillerin yüzde 40'ı çocuktu). Afganistan Halk Sağlığı Bakanlığı'nın öngörülerine göre, Afganların üçte ikisi savaşın tetiklediği akıl sağlığı sorunlarından muzdaripler. Nüfusun yarısı yoksulluk sınırının altında yaşıyor ve yaklaşık yüzde 60'ı ise okuma yazma bilmiyor. Bu alanlarda kazanım çok az. Bu sırada, Taliban Kabil'deki Merkez Bankası kasalarının boş olduğunu fark etti; ABD bankalarında tutulan rezervlere (9.5 milyar ABD doları) el koyan ABD, bu parayı 11 Eylül kurbanlarının ailelerine tazminat olarak dağıttı. ABD işgali sırasında Afganistan'ın gelirleri, 2020'de GSYH'sının yüzde 43'ünü bulan dış yardımlara dayanıyordu.

Bu sistem ABD'nin geri çekilmesiyle çöktü; BM Kalkınma Programı'nın hesaplarına göre, dış yardımlarda azalmaya bağlı olarak, GSYH'daki azalmanın yüzde 20'yi (2021) ve sonraki yıllarda ise yüzde 30'u bulması bekleniyor. Bu esnada, BM 2022 sonunda ülkenin kişi başına gelirinin 2012 düzeyinin neredeyse yarısına

düşebileceğini öngörüyor. Afgan halkının yüzde 97'sinin yoksulluk sınırının altına düşeceği ve kitlesel açlığın gerçek bir olasılık olduğu tahmin ediliyor. ABD ordusunun Afgan topraklarında gerçekleştirdiği son insansız hava aracı saldırısının, yedisi çocuk on kişiyi taşıyan bir arabayı vurması pek çok şeyi açığa çıkardı; vurulanlar arasında Nutrition & Education International (Pasadena, Kaliforniya kökenli bir yardım kuruluşu) için şoförlük yapan Zemari Ahmadi de vardı. ABD ordusu önce Ahmadi'nin IŞİD üyesi olduğunu öne sürdü, iki hafta sonra ise Reaper insansız hava aracının sivilleri öldürmüş olduğunu kabul etti; bu suç nedeniyle hiçbir birlik cezalandırılmadı.

Bu, ABD'nin kirli savaşlarının doğasıdır.

Son yıllarda, ABD giriştiği savaşlarla amaçladıklarının hiçbirini gerçekleştiremedi. ABD Ekim 2001'de Afganistan'a, Taliban'ı ülkeden kovmak amacıyla girmişti, dehşet verici bombalamalar ve şüphelilerin prosedürlere uymaksızın, yasadışı transfer uygulamaları buna eşlik ediyordu; şimdiyse, 20 yıl sonra, Taliban geri döndü. ABD 2003'te, Afganistan'a savaş açmasından iki yıl sonra, Irak'a karşı illegal bir savaş başlattı, bu savaş da Irak Parlamentosu'nun ABD birliklerine yasadışı koruma verilmesini reddetmesinin ardından ABD'nin koşulsuz çekilmesiyle sonuçlandı. ABD Irak'tan çekilirken, 2011'de Libya'ya karşı korkunç bir savaş açtı, bu savaş da bölgede kaosla sonuçlandı. Bu savaşlardan biri bile –Afganistan, Irak, Libya– ABD yanlısı yönetimlerin iktidara gelmesine yol açmadı ve her biri siviller için gereksiz acılara neden oldu. Milyonlarca insanın hayatı altüst oldu, yüzbinlerce insan bu anlamsız savaşlarda yaşamlarını yitirdi. Celalabat veya Sirt'e'deki bir gençten insanlığa inanması artık nasıl beklenebilir? Onlara ve ülkelerine dayatılan barbarca savaşlar yüzünden herhangi bir değişim olasılığının onlardan çalınmış olması korkusuyla, bundan böyle, kendi içlerine mi dönecekler?

ABD'nin dünyanın en büyük askeri gücü olmaya devam ettiğine, üslerini, hava ve deniz gücünü kullanarak, herhangi bir zamanda herhangi bir ülkeyi vurabileceğine dair kuşku yok. Ancak, bu şiddet

hiçbir siyasi amaca ulaşmıyorsa bir ülkeyi bombalamanın ne anlamı var? ABD Taliban liderlerini katletmek için gelişmiş insansız hava araçlarını kullandı, ama öldürdüğü her liderin yerine yarım düzinesi daha ortaya çıktı. Ayrıca, Taliban'ın kurucularından olan, siyasi komisyon başkanı Molla Abdulgani Baradar da dahil olmak üzere, Taliban'ın şu anki sorumluları başından beri oradaydı; Taliban liderliğinin tamamını etkisiz hale getirmek hiçbir zaman mümkün değildi. ABD kazanamayacağını bildiği bir savaşa 2 trilyon dolardan fazla harcadı. Molla Baradar ABD'nin ülkesinden çekilmesinden sonraki ilk açıklamalarında hükümetin Afganistan'da yaygınlaşan yolsuzluğa odaklanacağını ifade etti. Bu sırada, ABD'nin Afganistan'a yardım ve altyapı için harcanması amacıyla verdiği parayla dolu arabalarla ülkeyi terk etmeye çalışan eski Dünya Bankası çalışanı Eşref Gani liderliğindeki son ABD yanlısı Afgan hükümetinin bakanları hakkında hikayeler de Kabil'de yayılmıştı. Ülkeye verilen yardımlardan sızdırılanlarla önemli miktarda servet elde edilmişti. ABD hükümetinin Afganistan'ın Yeniden İnşası için Özel Genel Müfettişi'nin (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction – SIGAR) sunduğu 2016 tarihli "Afganistan'daki Yolsuzluklarla ilgili ABD Deneyiminden Çıkarılan Dersler" başlıklı bir raporda müfettişler şöyle yazıyor: "Yolsuzluklar, Afgan hükümetinin meşruiyetine zarar vermek, isyana halk desteğini güçlendirmek ve maddi kaynakları asi gruplara yönlendirmek yoluyla Afganistan'daki ABD misyonuna önemli ölçüde zarar verdi." SIGAR, dolandırıcılık yaparak yardım parasını hortumlayan ve cebe indiren ABD'li müteahhitlerin listelendiği bir "açgözlülük galerisi" oluşturdu. ABD'nin Afganistan'ı işgaline 2 trilyon dolardan fazla harcadı, ancak bu para ne yardım için ne de ülkenin altyapısı için kullanıldı. Bu para ABD, Pakistan ve Afganistan'daki zenginleri daha da zenginleştirdi.

Hükümetin üst düzeyindeki yolsuzluklar moralleri bozdu. ABD, umutlarını Afgan Ulusal Ordusundaki 300.000 askerin eğitimine bağlayarak, bu maceraya 88 milyar dolar harcadı. 2019'da

“hayalet askerlerin” –yani gerçekte varolmayan askerlerin– kayıtlardan temizlenmesiyle 42.000 birlik kayboldu; bu sayının daha yüksek olması muhtemeldir. Afgan Ulusal Ordusu’nda son birkaç yıldır başka güçlere sığınan asker sayısındaki artışla moraller dibe vurdu. Kabil’in neredeyse hiçbir mücadele olmadan Taliban’ın eline geçmesi, taşradaki büyük kentlerin savunmasını da zayıflat-tı. Bu amaçla, Gani hükümetinin son savunma bakanı, General Bismillah Muhammedi Afganistan’da 2001’den beri iktidar olmuş hükümetlere ilişkin Twitter’da şu yorumu yaptı: “Ellerimizi arkadan bağladılar ve vatanı sattılar. Kahrolsun zenginler [Gani] ve onların adamları”. Bu ifade ABD ayrıldığında Afganistan’da hâkim olan atmosferi yansıtıyor.

Mafya Babası

Bu savaşların her birinde –Afganistan, Irak, Libya– müzakere edilmiş bir anlaşma olasılığı çatışmanın eşiğinde sallanıyordu. Afganistan’da Taliban 11 Eylül’den sonra bir ABD saldırısının ciddiyetini anladı ve Usame Bin Ladin’i ve El-Kaide ağını üçüncü bir ülkeye iade etmeye hazır olduğunu birçok kez açıkça belirtti. Taliban daha 1998’de Host’taki hedeflere yönelik küçük çaplı bir Amerikan saldırısı yaşamıştı, bu yüzden ABD ordusunun muazzam gücüne aşınaydı. Anlaşma talepleri reddedildi. Saddam Hüseyin hükümeti 1990’da Kuveyt’i işgal ederek bir hata yaptığını anlamıştı, Kuveyt’i tamamen küçük düşmeden terk etmek için ABD ile anlaşma yapmak istemişti; Iraklıların geri çekilişlerini müzakere etmeye yönelik tüm girişimleri ABD tarafından horgörüyle karşılandı. ABD, Irak’ı 1991’de yoğun bir şekilde bombaladı. Bu yüzden Saddam Hüseyin 11 Eylül sonrasında ABD’ye her türlü tavizi vermek konusunda istekliydi, giderek artan sayıda BM denetimine izin verildi –BM müfettişleri kitle imha silahlarına ilişkin hiçbir iz bulamadı– ve Irak’ın ABD’ye karşı hiçbir kötü niyetinin olmadığını göstermek için ABD’ye tüm olanaklar sunuldu. Bir

kez daha, Washington Bağdat'ın taleplerini dikkate almadı ve Şok ve Dehşet operasyonuna başladı. Libya'da, hükümet Afrika Birliği tarafından hazırlanan barış planını kabul etmeye hazırды; ancak, Birlik misyonunun Trablus'a gitmesi NATO bombardımanıyla engellendi. Afrika Birliği heyeti bombardıman sırasında oraya git-tiğinde ve Muammer Kaddafi planın şartlarını kabul ettiğinde ise NATO müttefiklerinin avantajına sahip olan asiler barış anlaşmasını kabul etmediler. Açıktır ki, ABD herhangi bir barış anlaşmasına, hatta savaşı engellemeye yönelik teslimiyete bile yanaşmadı. ABD savaş istediğinde, istediğini alır.

ABD'nin gücünü kullanma biçiminde mafyatik bir nitelik var. Bu durum, yerleşimcilerle müzakere etmeye çalışan, ancak bunun yerine makineli tüfekle karşılaşan Amerikan Yerlileri'ne karşı ya-pılan soykırım günlerine kadar uzanır. Shawnee kabilesinden Şef Tecumseh 1811'de Vali William Henry Harrison ile müzakere etmeye çalıştığında, ABD hükümeti askeri gücünü kullanarak Tecumseh'i Kanada'ya kadar kovaladı; Harrison el konulan toprak karşılığında ödül olarak ABD başkanı oldu. Bu yaklaşım köklerini, Meksika'nın üçte birini ve sonra da Körfez kıyısını ve Kaliforniya'daki Fransız ve Rus topraklarını ele geçirerek, başlangıçta Atlantik kıyısına yerle-şen Birleşik Devletleri'ni Amerikan Yerlilerinin topraklarına kadar genişleten yerleşimci-sömürgeci kültürden alır. Birleşik Devletler, tamamen silahla karasal olarak kurulduktan sonra, ordularını toplayarak uzak yarımadaları ve adaları (Hawaii, Guam, Porto Riko, Filipinler) ele geçirdi, 1823 Monroe Doktrini ile Amerikan yarımküresinde hakimiyet kurdu. Birleşik Devletler'in –tepede bir şehir– Amerika kıtasının kaderini belirleme ve bu yaklaşımı özel-likle Afrika ve Asya gibi diğer topraklara ihraç etme hakkı olduğu fikri yerleşimci-sömürgeci tarihinden kaynaklanır.

İkinci Dünya Savaşı çoğu ileri sanayi ülkesini mahvetmişti – özellikle de Avrupa ülkeleri, Japonya ve SSCB'yi; buna karşın, ABD'nin hiçbir sanayi üssü etkilenmemiş, hatta savaş için üretim

ABD'deki sanayiye güçlendirmiş ve ABD'nin malî fazlası dolara, diğer para birimlerinde, hatta sterlinde bile olmayan kutsal bir nitelik vermişti. ABD'nin Avrupa ve Japonya'daki müttefiklerinin kaderini agresif bir şekilde belirlemek, sömürgecilik karşıtı hareketi kontrolü altına almak ve büyük ölçüde kendisinin dayattığı Soğuk Savaş sistemiyle SSCB'yi şeytaniileştirmek için her türlü yola başvurusu da bu bağlamda gerçekleşmişti. İran'daki ABD destekli darbeden (1953) ABD'nin Irak'a askeri müdahalesine (1991) kadar darbeler ve askeri müdahaleler Soğuk Savaş dönemini belirler. SSCB'nin varlığını sürdürdüğü bu kırk yıl boyunca, ABD'nin gücü Sovyetler Birliği ve müttefiklerinin varlığı ve Üçüncü Dünya'nın politik bir güç olarak sahneye çıkması sayesinde bir nebze dizginleniyordu. Bununla birlikte, ABD uluslararası hukuku tamamen göz ardı ederek operasyonlarına devam etti; dürüstçe müzakere edilmiş antlaşmaların gücünü etkilemesine ve uluslararası hukukun Avrupa'da, Japonya'da ve ABD'deki çokuluslu şirketlerin çalışmalarını engellemesine izin vermedi.

Bu "Mafya Babası" tavrı, SSCB'nin çöküşünü takiben ABD'li yönetici elitin tek süper güç olduklarını fark etmeleriyle şiddetlendi. Bu yeni dönemin mihenk taşları Irak Savaşı (1991) ve Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasıdır (1994). Bunlardan birincisi Amerikan askeri gücünün kusursuz bir şekilde uygulanması, ikincisi ise dünyayı, ABD'nin hükmetmeyi istediği bir ticarî çerçeveye sokmayı amaçlayan bir kurumdur. Afganistan (2001) ve Irak (2003) savaşlarında ise müzakere yoluyla savaşın önlenmesi şöyle dursun, uluslararası kamuoyu bile çok az dikkate alınıyordu. Eşit olmayanlar arasında birinci olarak ABD kimseye hesap verme zorunluluğu hissetmiyordu. Bu, Mafya Babası tavrıdır. Bu kitapta ABD'yi böyle ele alıyoruz.

Mafya Babası tavrı irrasyonel değildir. Bu tavır, ABD, Avrupa'daki en yakın müttefikleri, Japonya ve diğer birkaç ülkedeki yönetici elitlerin mülkiyetini, ayrıcalıklarını ve iktidarını korumak için

geliştirilmiştir. Bu yönetici elitler, üstünlüklerinin “serbest piyasa toplumlarında” egemen ideoloji olan serbest rekabet ile kalıcı olarak güvenceye alınamayacağını bilirler. İki tür ekonomik tehdit zaman zaman ortaya çıkar: Birincisi ana ham maddeleri üreten ülkelerde meta zinciri boyunca maliyetlerin düşük ve kârların yüksek tutulmasını sağlayan insanlık dışı, baskılanmış ücretleri reddeden işçi ve köylü hareketleri ve ikincisi ise Avrupa, Japonya ve ABD çokuluslu firmalarının tekeli tehdit eden teknolojik gelişmelerin gerçekleştiği ülkeler. ABD, isyan eden işçi ve köylülere karşı ve farklı bir gelişme yolu tutturan hükümetlere karşı ya kendisi şiddet kullanır ya da yetkili temsilcileri (diktatörler ve polis şefleri) aracılığıyla uygulanan şiddeti onaylar; ABD ülkelerin bilimsel ve teknolojik kapasitelerini geliştirmelerini engelleyen ticaret politikaları –özellikle de fikrî mülkiyet hakkı yasaları– için baskı yapar. Eğer çıkarlarına karşı bir hamle olursa, bu durumda ABD ülkelere yaptırım uygulamak için uluslararası kuruluşlar üzerindeki kontrolünü kullanır ya da bu ülkeleri disipline etmek için şiddete başvurur. Bu şiddet ve bu yasaların kökeni Mafya Babası tavrında bulunur, ki bu da emperyalizmden söz etmenin başka bir yoludur.

Tehlikeli Gerginlikler

ABD’nin Afganistan’dan ve fiilen Irak’tan çekilmek zorunda kalması ve Libya’daki dinamikleri kontrol edemeyecek duruma gelmesi, Şili, Honduras ve Bolivya’daki ABD destekli darbelerin seyrinin tersine dönmesine eşlik ediyor. Yeni bir Anayasa ve 2021’de darbe sonrası bir politik koalisyonun seçilmesi Şili’deki 1973 darbe rejimini çözüyor. Honduras’taki 2009 darbesi, darbenin devirmiş olduğu politik güçlerin 2021’de seçilmesiyle hükmünü yitirdi. Bolivya’da 2021’de sosyalistlerin seçilmesi Evo Morales hükümetine karşı yapılan 2019 darbesinin tersine çevrilmesidir. Bu tür olayların –daha başka örnekler de var– belgelenmesi önemlidir, ancak bunları bu kitapta tüm yönleriyle tartışmayacağız.

Zamanımızın en önemli gerginliği ne Latin Amerika ne de Afganistan'dan Libya'ya kadar uzanan kuşak dahilinde yaşanmaktadır; en tehlikeli durum ABD'nin Çin'e karşı (daha az oranda Rusya'ya karşı) yürüttüğü baskı kampanyasıdır. ABD'nin Irak Savaşı (2003) ve kredi krizinin (2007-2008) yanı sıra Amerikan toplumunda artan kutuplaşma, ABD'nin 1991 sonrası dönemde olduğu gibi hareket edebilmesini zorlaştırdı. Bu zayıflık, söz konusu geri çekilmeler ve darbe hükümetlerinin devrilmesinde kendini gösterir. Ancak bu durum ABD gücünün çöküşü ya da "Amerikan Yüzyılı"nın sonu olarak yorumlanmamalıdır. Birleşik Devletler daha uzun süre hâkim olmaya devam edeceği büyük güç rezervlerine –finansal, askerî, diplomatik, kültürel– sahiptir. Ancak, Birleşik Devletler'in bu görece zayıflığı Çin'in önemli bir dünya gücü olarak ortaya çıkması için alan açtı.

Uzun dönemde, Çin bir dünya gücü olarak "ortaya çıkmadı", sadece iki yüzyıl önce geçerli olan bir duruma geri dönüyor. Çin ekonomisi 1820'de, o dönemde Avrupa'nın en büyük ekonomisi olan, denizlerin hâkimi ve emperyal güç Büyük Britanya'dan altı kat ve ABD'den yirmi kat daha büyüktü. Avrupa emperyalizminin sert yüzü, özellikle de Britanya'nın askerî saldırganlığı Çin'in ekonomik gücünü tahrip etmiş ve bir kuşak döneminde tüketmişti. Çin, 1839'daki birinci Afyon Savaşı'ndan 1949'daki iç savaşın sonuna kadar, bir yüzyıldan fazla süren şiddet ve umutsuzlukla mücadele etti. Çin Devrimi bu şiddet döngüsünün sonunda gerçekleşti; yeni komünist hükümet kaynakları insanların yararı için daha iyi kullanarak Çin halkının itibarını yükseltmek istiyordu. Çin hükümeti ekonomiyi 1978'de dışa açtı ancak son bilimsel ve teknolojik gelişmeleri ülkeye ithal etmek için de önlemler aldı. Birkaç on yıl sonra, Çin'de insan yaşamındaki iyileştirmeler ile bilimsel bilgi ve teknolojik gelişmelerin adaptasyonu ve genişlemesi Çin medeniyetinin ilerlemesini sağladı. Batıya askerî ya da güvenlik alanlarında tehdit olmayan, ancak bazı sektörlerde (telekomünikasyon, robotik,

yüksek hızlı ray, karbon bazlı olmayan enerji) yalnızca Batının ön-
de olabileceği fikrini tehdit eden, bazı alanlarda Batı şirketlerinin
kuşaklar ötesine geçen teknolojik gelişmeleriyle, işte bu Çin'di.
Bu sırada Çin gelişmelerini Kemer ve Yol Girişimi (Belt and Road
Initiative – BRI) yoluyla ihraç etmişti. Bu girişim, IMF'ye ve onun
Küresel Güney'le borç yönelimli ilişki biçimlerine (Paris Kulübü ve
Londra Kulübü, şu anda her iki oluşum da düşük gelirli ülkelerin
onlardan çok Çin bankalarından borçlanmayı tercih ettiğini kabul
ediyor) doğrudan bir meydan okumaydı.

Mafya Babası tavrının en kötü hali Çin'e karşı artan provo-
katif eylemlerdir. Bu, çok tehlikeli. Şimdiye kadar “Çin tehdidi”
olarak adlandırılan şeye ilişkin sürekli konuşuldu. Hatta ağırbaşlı,
genellikle makul olan gazetelerde korkunç “Çin tehdidi”ne ilişkin
yazılar okursunuz. Bize, Birleşik Devletler'in Çin tehdidini kontrol
altına almak ve sınırlandırmak için hızlı bir şekilde harekete geç-
mesi gerektiği söylendi. Bu Çin Tehdidi tam olarak nedir? Bu soru
Birleşik Devletlerde nadiren sorulur, ancak Avustralya'da, Birleşik
Devletler ile yakın ittifakı nedeniyle (Avustralya'nın en önemli ticaret
ortağının Çin olması gerçeğine rağmen) savaş yanlısı bir konuma
sürüklenmiş olan bu ülkede tartışılıyor. Avustralya eski Başbakanı
Paul Keating “Çin Tehdidine” baktı ve gerçekçi bir şekilde, Çin
tehdidinin Çin'in varlığı olduğu sonucuna ulaştı. ABD, Avrupa'nın
sindirilebildiği şekilde sindirilemeyen ve dolayısıyla ABD düze-
nine Avrupa'nın uyduğu gibi uymayan bir devletin varlığını hoş
görmeyecektir. Kendi güçlü ekonomisini yaratmış olan Çin kendi
rotasını izliyor. “Çin Tehdidi” budur.

Birleşik Devletler'in gücünü bu kadar kırılğan yapan şey yalnızca
kendi zayıflığı değil, Çin'in yükselişi ve Rusya ile ittifakı bağlamın-
da zayıflamasıdır. Yeni tehlikeli gerilim, Çin'in nüfuzunun sınırları
dışına çıkmasını engellemek ve uluslararası ilişkilerde ayrı bir kutup
olarak Çin'le birlikte çalışmakta ısrarcı olması durumunda Rusya'yı
tehdit etmek için Avrasya dolayında gerçekleşiyor. Bu kitapta söz

edeceğimiz uluslararası ilişkilerin iki biçimi bu bağlamın ürünüdür: Dünyanın ABD tarafından dayatılan kuralları izlemesi gerektiği anlamına gelen, ABD'nin "kurallara dayalı düzeni" ya da BM Şartı'na (1945) dayanan uluslararası bir düzen. Mafya Babası dünyanın kendi kurallarını benimsemesini istiyor, oysaki dünya tüm belgeler arasında en geniş konsensüse sahip olan BM Şartında temellenen prosedürleri inşa etmeye daha hevesli. Bu kitabın temellerinden biri Mafya Babasının davranışlarının BM Şartı'nın şekillendirdiği uluslararası hukuka göre ölçülmesindeki ısrarımızdır. BM Şartının ya da BM sisteminin sınırlılıkları konusunda naif değiliz, ancak bağlayıcı bir antlaşma olan ve bunu izleyen uluslararası hukukun temeli olan bu Şartın 193 ülke tarafından imzalanmış olduğunu teslim etmek önemlidir.

Kitabımız

Geri Çekiliş 2021 sonlarında ve son birkaç yıldır ikimiz arasında geçen sohbetlere dayanıyor. Kitap bu konuşmaların bizim çeşitli soruşturmalarımız ve yazılarımızdan yararlanılarak düzenlenmiş bir versiyonudur. Bu kitap fikrini öneren New Press'e ve Geri Çekiliş'in dünyanın her yerindeki baskıları için çok sayıda yayıncıya teşekkür borçluyuz. Noam 2012'de Boston'da Angela Davis ile Vijay'ın moderatörlüğünde bir söyleşi yapmıştı. Angela ve Noam'ın bu vesileyle ilk kez bizzat tanışmış olmaları dikkat çekiciydi. Konuşmanın teması olan "Radikal Gelecekler" ifadesi on yıl sonrasını yankılamaktadır. Bu kitap, Angela'nın tartışmaya bir rehber niteliğindeki önsözüyle birlikte üçümüzü yeniden bir araya getirdi.

VIETNAM VE LAOS

Vijay: Caracas'ta (Venezüella) hava sakin. Başucumda otuz yıl kadar önce okumalarımın odağında yerini almış olan iki kitap duruyor: Noam Chomsky'nin *American Power and the New Mandarins* [Amerikan Gücü ve Yeni Mandarinler] (1969) ve *Backroom Boys* (1973) [Perde Arkasındakiler] adlı kitapları. Her ikisi de ABD'nin Vietnam halkına karşı yürüttüğü acımasız savaş üzerine derin düşünceler içerir ve her ikisi de bu savaşları “demokrasi” ve insan hakları” adına yürüten bürokratlar (“yeni mandarinler” ve “perde arkasındakiler”) hakkındadır. Chomsky'nin durduğu yeri anlamak için *American Power*'daki ithaf yazısına göz atmanız yeterlidir: “Suç teşkil eden bir savaşta hizmet etmeyi reddeden cesur genç adamlara”. Bu ifade, geçtiğimiz yüzyılın yarısından fazla bir süre boyunca Noam'ın her bir kitabında değişmeden kalan açık bir ilke beyanıdır. Chomsky, mülkiyetlerini, iktidarlarını ve ayrıcalıklarını genişletmeye ahdetmiş toplumsal güçlere karşı istikrarlı bir şekilde halkın yanında durmuştur. Chomsky tarafından uzun zaman önce yazılmış bu iki politik klasığı onunla Birleşik Devletler'in Afganistan, Irak ve Libya'dan çekilmesi hakkında, ama aslında Amerikan gücünün yavaşça tükenmesi ve ABD'nin Çin'e karşı yürüttüğü hibrit savaş hakkında yapacağımız uzun bir konuşmaya hazırlık için okuyorum. Noam'la konuşurken hazır olduğumdan emin olmak istiyorum; çünkü, -90'larının ortasında olan— Noam hâlâ keskin zekalı ve hazırcevap, en üstün niteliğe sahip entelektüel bir gölge boksörü.

Noam'ın *American Power* adlı eserinin payandası “Entelektüellerin Sorumluluğu” başlıklı yazıdır. 1966'da Harvard Üniversitesi'nin Hillel

(Yahudi öğrenci topluluğu) topluluğunda sunulmuştur. Noam'ın profesörlerin kendilerinden memnun bir şekilde Amerikan medeniyeti ideallerine bağlı oldukları ama bu medeniyetin gerçekliğiyle nadiren yüzleştikleri Birleşik Devletler'in entelektüel dünyasının ikiyüzlülüğünü işlediği metin hayranlık uyandırıcıdır. "Entelektüeller hükümetin yalanlarını ifşa edecek, eylemleri niyetlerine, gerekçelerine ve çoğunlukla da gizli niyetlerine göre analiz edecek konumdadırlar" diye yazan Noam, temel olarak eleştirel entelektüelin yöntemini ortaya koymaktadır. Bu düşünceleri tetikleyen şey, ABD Başkanı John F. Kennedy'nin favori danışmanı ve entelektüel bir Harvard profesörü olan Arthur Schlesinger gibi adamların yüzüstlükleridir. ABD'nin 1961'de hazırladığı, sağ görüşlü sürgünler tarafından gerçekleştirilmesi planlanan Küba işgali planından sonra –Domuzlar Körfezi fiyaskosu– kendini mağrur bir şekilde ABD politikasının "yaşamsal merkezine" konumlandırmış olan Schlesinger basına yalan söylemişti. Schlesinger'a A Thousand Days (1965) adlı kitabının yayımlanması vesilesiyle, söylediği yalan hakkında sorular sorulduğunda, o da yalan söylemiş olduğunu ayan beyan kabul etmişti. Noam, bu diyalogu New York Times'da Schlesinger'a New York City Üniversitesi Beşerî Bilimler Fakültesi'nde Albert Schweitzer Profesörlüğü teklif edildiği sıralarda görmüştü. "Entelektüellerin Sorumluluğu" makalesinde Noam bu sıradan aldatma olayı ve bunun Birleşik Devletler kurumlarından aldığı övgü hakkında yazdı: "Bir adamın, haksız olduğunu bildiği bir dava adına yalan söylemekten oldukça memnun olmasında ilginç bir şey yok; ama, bu tür olayların entelektüel toplulukta hiçbir tepki uyandırmaması, örneğin, beşeri bilimlerde önemli bir kürsünün yakındaki bir ülkenin Amerika destekli işgalinin aslında görüldüğü gibi olmadığına dünyayı ikna etmenin kendi görevi olduğunu düşünen bir tarihçiye verilmesinde bir tuhaflık olduğuna dair hiçbir duygu uyandırmaması kayda değer".

Noam, bu konuşmayı Harvard Hillel Topluluğunda yaptığında, B.F. Skinner'ın Verbal Behaviour adlı çalışmasının güçlü bir

eleştirisini (*Language* içinde, 1959) yapmış, dört kitabı basılmış (*Syntactic Structures*, 1957; *Current Issues in Linguistic Theory*, 1964; *Aspects of the Theory of Syntax*, 1965; *Cartesian Linguistics*, 1965) ve dolaşımda olan çok sayıda makale yazmış önemli bir dilbilimciydi. Yıllar sonra, *The Cold War and the University* (1997) [Soğuk Savaş ve Üniversite] adlı eserde, çeşitli bilim dallarından üç önemli akademisyen (Dilbilimden Chomsky, Biyolojiden Richard Lewontin ve Jeolojiden Ray Siever), 1950’ler ve 1960’larda, siyasî yönetimlerin akademideki sol kanada en çok saldırdıkları dönemlerde, genellikle teknokrat olarak görülen bilim fakültesine saldırmaktan kaçındıklarını ileri sürerler. Noam’ın da belirttiği üzere, ona ABD akademisi içinde güçlü bir eleştirel ses geliştirebileceği konumu dilbilim çalışmaları ve dilbilimci olarak sahip olduğu ünü sağlamıştır.

New York yayıncılık dünyasının önde gelen isimleri 1963’te *New York Review of Books*’u yayımlamaya başladılar. İlk sayıları yayıncılığın elit dünyasını yansıtırken, toplumsal hareketler Birleşik Devletler sokaklarını doldurmaya başladıkça editörler sayfalarını daha radikal seslere açmaya başladılar. Bu seslerden biri de 1967’den (“Entelektüellerin Sorumluluğu”) 1975’e kadar (“Vietnam’ın Anlamı”) Noam’dı; ABD’nin Vietnam, Laos ve Kamboçya’daki savaşları hakkındaki en iyi yazılarının bir kısmını burada yayımladı, gerçekten de bu yazılar Birleşik Devletlerde savaş üzerine yayımlanan en iyi yazılar arasındadır.

Noam, bana dönüm noktası sayılan “Entelektüellerin Sorumluluğu” başlıklı yazınızdan bahseder misiniz?

Noam: “Entelektüellerin Sorumluluğu” ilk defa Harvard Üniversitesi’nde, Hillel Topluluğunun gazetesi *Mosaic*’de yayımlandı. Bunu şimdiye kadar arşivlerinden kaldırmış olduklarına eminim. Bu makale o dönemde bünyesinde solcu yazarların da olduğu *New York Review of Books* tarafından fark edildi. Editörler 1960’ların sonlarında aktivist hareketlerde yer almaya başlayan genç entelektüeller arasındaki gelişmeleri takip ediyorlardı. Böylece, bu

makaleyi ve direniş hakkındaki diğer makaleleri yayımladılar. Bu dönem 1970'lerin başlarında gericiliğe doğru gidişat nedeniyle sona erdi. Ama bunun hakkında özel bir şey hissettiğimi söyleyemem. Savaş karşıtı harekete o kadar dalmıştım ki, başka bir şey hakkında düşünemiyordum. O dönemde savaş karşıtlığı hayatımın çoğunu kapsıyordu. Daha sonra direniş faaliyetlerine dahil olduk. O aralar uzun bir hapis cezası alma ihtimaliyle karşı karşıyaydım.

Vijay: Paul Lauter ve başkalarıyla birlikte 1967'de, birkaç yayının organında yayımlanan "Direnişe Çağrı" adlı bir metin kaleme aldınız. Çağrının 9. Maddesi şöyleydi: "Tüm iyi niyetli insanlara ahlaksız otoriteye meydan okurken bize katılmaları için çağrı yapıyoruz. Özellikle aydınlatma misyonlarını yerine getirmeleri için üniversitelere ve kardeşlik miraslarını onurlandırmaları için dinî organizasyonlara çağrı yapıyoruz. Şimdi direnme zamanı." Bu çağrı ve bu çağrının tetiklediği eylemler neticesinde, kendinizi –Dr. Benjamin Spock ve William Sloane Coffin ile birlikte– ABD hükümetinin ilgi odağında buldunuz. Paul Lauter ve Florence Howe ile birlikte Boston "komplo davası" hakkında yazdığınız yazıyı hatırlıyorum, bu yazıda Birleşmiş Milletler Şartı, Nürnberg İlkeleri ve ABD Anayasası'nın "direnişin desteklenmesi" için oldukça iyi bir temel oluşturduğundan bahsediyordunuz ("Politik bir Dava Üzerine Düşünceler", *New York Review of Books*, 22 Ağustos 1968). Bu desteğin temeli makalede açıkça ortaya konuluyor: "Aydın ve bilinçli vatandaşlar adına acımasız bir saldırı savaşı yürütmek imkansızdır; ya savaş sona erdirilmeli ya da bilgilendirme ve özgür tartışma hakkı da dahil olmak üzere demokratik haklar kısıtlanmalıdır. Bu yalnızca Vietnam'daki savaş için değil, Amerikan gücünün diğer ülkelerin işlerine müdahale etmek üzere kullanıldığı tüm durumlar için geçerlidir." Beş sanıktan dördü suçlu bulundu ve hüküm giydi. Başkan Johnson'ın Baş Savcısı Ramsey Clark'ın, kendisinin de daha sonra söylediği üzere, savaşın "güçlü bir şekilde tartışılabilmesi" için, celp kağıtlarını yakan genç adamlar yerine Dr. Benjamin Spock, Yale

Vaizi Rahip William Sloane Coffin, Institute for Policy Studies'in kurucusu Marcus Raskin ve diğerlerini kovuşturmaya karar vermiş olması önemli. Bu sözüm ona “komplonun” parçası olarak siz de kovuşturma sırasındaydınız. Lauter ve Howe ile birlikte yazdığınız bu yazının yanı sıra “Direniş Üzerine” başlıklı yazınız (7 Aralık 1967, *New York Review of Books*), ABD savaşına karşı tutumunuzu tanımlıyor ve bu tutum –sizin de belirttiğiniz üzere– BM Şartına, ve ABD Anayasasına dayanıyor. Bu iki metin ve diğerleri, ABD gücünün, özellikle de askerî gücünün güçlü bir şekilde eleştirilmesine temel sağladı. Bu soruyu dikkate almayacağınızı biliyorum, ama yine de soracağım. Karşı koyma ve söylediğiniz şeyleri söyleme cesaretini –bazen de yalnız kalarak– nereden buldunuz?

Noam: Benim kadar ayrıcalıklı insanlar için cesaret konusunu gündeme getiremezsiniz. Cesaret görmek istiyorsanız, güney Kolombiya'da hayatları için savaşan köylülere bakın, ya da Türkiye'nin doğusundaki Kürtlerin veya mülteci kamplarındaki ve işgal edilmiş topraklardaki Filistinlilerin cesaretine bakın. Hayatınızın çoğunu –bir gazeteci olarak– geçirdiğiniz yerlere bakın. Buralarda cesarettten bahsedebilirsiniz. Benim gibi insanlar için değil.

Vijay: Bu noktada biraz durmak istiyorum. Cesareti bir kenara bırakalım, peki ya direnç? Örneğin, bir noktada “Boşver gitsin. Buna değmez” hissine kapıldınız mı? Görünüşe göre sebat etmeyi, korkunç saldırılara rağmen aynı adanmışlıkla sebat etmeyi sürdürüyorsunuz. Birazcık bunu anlamaya çalışıyorum. Teyzelerimden biri “Noam Chomsky uzun mesafe koşucusudur” demişti. Sanırım bu doğru bir ifade. Neden yarıştan vazgeçmediniz?

Noam: Sanırım bu nahoş bir kişilik özelliğinden kaynaklanıyor: Kibir. Eğer tüm entelektüel topluluk tarafından acımasızca mahkûm edileceksem, ama haklı olduğumu düşünüyorsam, umurumda olmaz.

Vijay: Bu cevabı çok sevdim. Bence çok güzel. Ben buna kibir demezdim. Buna –belki– inatçılık derdim. Biliyorsunuz, bazen gerçeklik bizi inatçı olmaya zorluyor.

Noam: Belki de. İstedigini diyebilirsiniz. İşlerin çok ciddileştiği bir dönem olmuştu, birkaç yıl önce ölen ilk eşim Carol on yedi yıl sonra üniversiteye geri dönmüştü, çünkü görüşüne göre aileyi desteklemesi gerekecekti. Hapis cezası alma olasılığım çok yüksekti. Nitekim, savcı direnişin ilk duruşmasında beni bir sonraki duruşmada suçlanacak kişi olarak belirlemişti. Yargılamalar sonuna kadar devam edecekmış gibi görünüyordu. Aslında bizi kurtaran şey gerçek cesaretti: Tet Harekâtı. Tet Harekâtı Ocak 1968’de gerçekleşti. Batıda bu çok tartışılmaz, ama insanlık tarihindeki en hayranlık uyandırıcı ayaklanmaydı. Güney Vietnam ülke genelinde 600.000 Amerikan birliği ve 700.000 ila 800.000 arasında değişen Saygon birlikleriyle dolmuştu. Her köye Saygonlu ve Amerikalı muhbirler sızmıştı. Ülke genelinde gerçekleşecek bu ayaklanma hakkında kimsenin en ufak bir fikri yoktu. Tarihte buna yaklaşan başka bir şey daha olduğunu sanmıyorum. ABD yönetimi “Her şey kontrol altında. Her zaman kazanacağız” diyen Generalleri dinliyordu. Tet bu değerlendirmeyi boşa çıkardı. ABD hükümeti konumunu değiştirmek zorunda kaldı. Bilge Adamlar, Wall Street avukatları ve Perdenin Arkasındakiler olarak adlandırılan bir grup vardı. Bunlar Johnson’la görüştüler ve ona bir daha aday olmayacağını, bir çeşit müzakereye ve kısmî çekilmeye doğru yönelmesi gerektiğini söylediler. Bu yeni durum, kısmen Birleşik Devletler’in her yerinde protesto gösterilerine katılan genç insanlarla uzlaşma çabasından ileri geliyordu. Pentagon Belgelerinin son kısmına, Tet Harekâtından sonra gelen, kimsenin okumadığı kısma bir göz atarsanız, burada daha fazla birlik göndermek konusunda bir tartışma yaşandığı yazar. Ama Genelkurmay Başkanlığı istekli değildir. “Daha çok birlik gönderirseniz, bu birliklere Birleşik Devletler’de sivil itaatsizliğin kontrol edilmesi için ihtiyaç duyacağız. Kadınlar, genç insanlar: Her yerde ayaklanacaklar. Yurtdışına daha fazla birlik gönderemeyiz.” Bunlar Pentagon Belgelerinin son birkaç sayfasında yazılıdır. Bunun hakkında gerçek bir endişe vardı, direniş yargılamalarını durdurdular. Bu yüzden hiç yargılanmadım.

Vijay: Tet Harekâtı hakkında bırakın bilgiyi, malumat bile olmaması konusunda haklısınız. ABD'nin savaş politikasındaki bu dönüm noktası hakkında biraz daha konuşmak muhtemelen iyi bir fikir. 30 Ocak 1968'de gece geç saatlerde, Güney Vietnam Ulusal Özgürlük Cephesi (Viet Kong) ve Vietnam Halk Ordusunun on binlerce askeri Saygon diktatörlük ordusunun (ARVN) yanı sıra Amerikan silahlı güçleri ve müttefiklerine karşı bir dizi koordineli saldırıya başladı. Bu saldırılar Tet Nguyen Dan tatiline denk geldiği için, ARVN askerleri izinliydi ve genel olarak moral düşüktü. İnanması güç olan şey, saldırılar 44 eyalet başkentinin 36'sında, 100'den fazla kasaba ve şehirde gerçekleşti. "Savunma Bakanlığı Raporu: Vietnam Görev Gücü" olarak derlenen, ancak sonra sızdırılan ve Pentagon Belgeleri olarak anılan ABD hükümet raporuna göre, Tet Harekâtının Washington'daki savaş planlayıcılarının güvenini sarstığı açıktır. Başkan Lyndon Johnson, savaş kabinesinden gelen ve ABD'nin geri çekilişi düşünmesi gerektiğine dair raporlar karşısında "derinden sarsılmıştır". ABD ve ARVN'nin saldırıyı başlangıçta püskürterek yeniden avantaj kazanmış olmalarına rağmen, her iki Vietnam'da da komünistler üzerinde tahakküm kuramayacakları açıldı. Tet Harekâtı nedeniyle, Johnson Kuzey Vietnam bombardımanını sona erdirdi ve ikinci kez aday olmayı reddetti; bu esnada Hanoi Mayıs 1968'de müzakereleri başlatma çağrısı yaptı, böylece 1975'te ABD'nin geri çekilmesiyle sonuçlanacak olan süreç başladı.

Sözünü ettiğiniz Bilge Adamlar toplantısı 25 Mart 1968'de gerçekleşti; Başkan Johnson'un yanı sıra ekibindeki birkaç kişiyi de derinden etkiledi. Bu çirkin bir toplantıydı. Tam bir şahin olan Genelkurmay Başkanı General Earle Wheeler birliklerin arttırılması ve savaşın derinleştirilmesi yönünde görüş bildirdi, ancak Saygon'daki gerçekler onun iradesini bile etkiliyordu. Wheeler bu Bilge Adamlar toplantısında şu bilgileri veriyordu: "Şubat sonunda Güney Vietnam'ı ziyaret ettim. O dönemde, durum istikrarsızdı.

Güney Vietnamlılar sarsılmış ve paralize olmuşlardı. Hükümet ve ordu ikinci bir saldırı dalgasına karşı korunmak için şehirlerde toplanmıştı. Başkan [Nguyen Van] Thieu'ye Güney Vietnam birliklerinin saldırıya geçmesi gerektiğini söyledim. Thieu, Güney Vietnam'ın başka bir Tet Harekâtını kaldıramayacağını söyledi." Bilge Adamların gerektiğinde kullanabilecekleri acımasız planları vardı, ama onlar bile havanın kokusunu aldılar ve gerçeğin onları mağlup ettiğini anladılar. "Nükleer silahların kullanılması düşünülemez" diyordu Ulusal Güvenlik Danışmanı McGeorge Bundy, zaten acımasızca bombalanmış bir halka karşı bu silahları kullanma olasılığını tartıyormuş gibi. Karşılaştırma yapmak gerekirse, ABD'nin Vietnam'a attığı bombaların ağırlığı İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa ve Pasifik'e attığı bombaların ağırlığının üç katıydı. Vietnam'a atılan bombaların patlama etkisi, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının birleşik etkisinin yüz katıydı. ABD Dışişleri Bakanlığı kıdemli yetkilisi George Ball temkinli bir şekilde şöyle diyordu: "Bombalamaya devam ettiğimiz sürece, kendimizi medenî dünyaya yabancılaştırıyoruz. Bombalamanın durdurulması içerideki durumu yatıştırabilir". Ball'un ABD'nin itibarının korunması ve Birleşik Devletler'de toplumsal huzursuzluğun tırmanmasının engellenmesine yönelik olan tutumu Johnson üzerinde etkili oldu. Nixon Wheeler'ın önerdiği Vietnamlaşırma politikasıyla çatışmayı tırmandırmayı denedi, ancak bu nafile bir çabaydı. Birleşik Devletlerin savaşı kaybettiği ve geri çekilmek zorunda kalacağı aşikardı.

American Power'ın yayımlanmasından bir yıl sonra, iki arkadaşınızla, Cornell Üniversitesinde Ekonomi profesörü olan Doug Dowd ve Birleşik İsa Kilisesi Papazı Richard Fernandez ile birlikte Vietnam'a gittiniz. Hanoi'ye (burada Politeknik Üniversitesinde dersler verdiniz) ve Hanoi dışındaki kırsal bölgeye gittiniz. Tüm bunlar ayrıntılı bir şekilde *At War With Asia* (1970) adlı kitabınızda betimleniyor. Birkaç yıl önce, Avustralyalı akademisyen Kevin

Hewison size 1970'te yaptığınız bu ziyaret hakkında sorduğunda ona şu cevabı vermişsiniz:

Noam: Kuzey Vietnam ilginç bir yerdi, ancak çok fazla görmedim. Çoğunlukla Politeknik Üniversitesinde, daha doğrusu Üniversitenin kalıntılarında ders veriyordum. Bombalamaya ara verilmişti, böylece fakülte ve öğrenciler kırsaldan dönebilmişlerdi. Beş yıldır dünya ile temasları yoktu. Her günü aklıma gelen ve bildiğim her konuda ders vererek geçirdim. Uluslararası ilişkilerden dilbilime, felsefeden Norman Mailer'ın bu günlerde ne yaptığına kadar her konuya ilgi vardı. Etrafı biraz gezdim, ancak Hanoi'den çok uzaklaşmadım. Hanoi'de [Amerikan bombardımanının] izleri[ni] görebilirdiniz. Ziyaretçi grubumla birlikte –Doug Dowd ve Dick Fernandez– Hanoi'nin biraz ötesine ziyaret ettik ve Phu Ly enkazını, Thanh Hoa kentindeki yıkılmış hastaneyi görebildik, ABD burayı hiçbir zaman vurmadığını iddia ediyordu, ancak bomba mermisini görebiliyorduk. Ham Rong Köprüsü civarı yoğun bir şekilde bombalanmıştı. Terkedilmiş bir görüntüsü vardı. Köyler, her şey, tamamen imha edilmişti ve köprü zar zor ayakta duruyordu. Ama Hanoi'nin bir şekilde korunmuş olduğunu, çünkü orada elçiliklerin, yabancı muhabirlerin olduğunu biliyorduk. Hanoi'den uzaklaştıkça, daha yoğun bir bombardıman olmuştu.

Vijay: ABD, 1964'ten 1973'e kadar Laos'a karşı "gizli" bir bombardıman seferberliği yürütmüştü, Pathet Lao'ya karşı Lao kraliyet rejiminin desteklenmesi ve Laos'un Vietnamlılar tarafından Vietnam'ın güneyindeki hatların ikmal edilmesi için sözüm ona kullanılmasının engellenmesi amaçlanıyordu. ABD 580.000 bombalama misyonu gerçekleştirdi, dokuz yıl boyunca her 8 dakikada bir, bir roket dolusu bomba attı. Bu ülkenin gezegendeki en fazla bombalanan ülke olduğu düşünülüyor. Laos'ta Air War Projesini yöneten ve Laos'ta yaşayan Fred Branfman ile seyahat ettiniz. Branfman, sizin de belirttiğiniz üzere, "insanların dikkatini olan bitenlere çekmek için umutsuzca çabalıyordu".

Noam: Günlerimi Vietiane'in 30 km ve uzağındaki mülteci kamplarını ziyaret ederek geçirdim ve kendi başıma asla karşılamayacağım birçok insanla tanıştım. Tüm bunlar hakkında yazdım, gerçi bazen ciddi tehlike altındaki insanların kimliğini korumak zorunda kaldım. Orada olmak için doğru zamandı. CIA'in paralı ordusu kısa süre önce Kuzey Laos'tan –Jars Ovaları– on binlerce kişiyi temizlemişti, burada birçoğu yıllardır mağaralarda yaşamakta olan insanlar o dönemde tarihin en yoğun bombardımanına maruz kalmıştı, daha sonra Kamboçya'da daha fazlası yapılacaktı. Bu mültecilerle konuşarak çok zaman geçirdim, bu da çok öğretici oldu. Bu seyahatte yaptığım ilginç şeylerden biri de Kuzey Vietnam'ın Laos'ta 50.000 birliği olduğu ve bu yüzden de ABD'nin burayı bombalaması gerektiğine ilişkin iddiayla ilgiliydi. Kaynakları merak ettim ve yapılması en bariz görünen şeyi yaptım; Amerikan Elçiliğine gittim ve Siyasi Komiserle –Elçilikteki CIA temsilcisi– konuşmayı talep ettim. Aşağı indi ve çok samimi davrandı, ben de ona rapor edilen 50.000 birlik hakkındaki kaynak belgeleri görüp göremeyeceğimi sordum. Beni bir odaya götürdü ve bana bir tomar belge verdi. Ayrıca benim kaynakları soran ilk kişi olduğumu söyledi, ki bu da ilginçti. Bu belgeleri inceledim ve Kuzey Laos'ta bir yerlerde belki 2500 kişilik bir Vietnam taburu olduğuna dair kanıt buldum, ama iddia edilen 50.000'in geri kalanı ya icat edilmişti ya da sırtlarında pirinç çuvallarıyla taşıyarak bombalar arasında hayatta kalmaya çalışan yaşlı erkeklerdi. Bu bilgi hayret vericiydi, çünkü o dönemde ABD Kuzey Vietnam'daki bombardımanı yönetmek için Kuzey Laos'ta bir ileri üs kullanıyordu, dolayısıyla tahminimce etrafta olduğundan daha fazla Kuzey Vietnamlı vardı. Bu bilgi daha sonra esir mahkumlarla yapılan görüşmelerin raporları ve incelediğim başka belgelerle teyit edildi. Bu belgelerin bir kısmı bana Fred Branfman tarafından verilmişti ve bazılarına ise ülkeyi çok değil ama biraz daha tanıdıkça kendim ulaştım. Laos ziyareti oldukça etkili bir deneyimdi. Bu sözüm ona gizli savaş hakkında

bazı haberler çıkmıştı. Jacques Decornot Le Monde'da bir makale yayımlamıştı ve serbest gazeteci Tim Allman bunun hakkında yazmıştı. Dolayısıyla, dağınık bir malzeme vardı ama ortaya çıkmamış olan kanıtları belli bir ölçüde görebilmiştim. Sanırım yazdığım tüm şeyler arasında hislerime en yakın olan buydu. Genellikle hislerimi yazdıklarımın ayrı tutmaya çalışırım, ama muhtemelen bunda yapamadım.

Vijay: *New York Review of Books*'taki makaleniz –“Laos'a Bir Ziyaret” (23 Temmuz 1970)– mülteciler ve köylülerin yanı sıra CIA çalışanlarıyla yapılan bir dizi mülakata dayanan özenli bir habercilik örneği. Son paragraf hüznünüzü bir nebze olsun yansıtıyor, “Laos'a vardığımda ve burada özgür iradeleriyle yaşayan genç Amerikalıları gördüğümde şaşırmıştım. Yalnızca bir hafta sonra, ülkenin ve halkın cazibesi hakkında bir fikrim olmaya başladı – geleceğine dair umutsuzlukla birlikte.” Laos'un bombalanması üç yıl ve Vietnam Savaşı ise beş yıl daha devam etti.

Bugünlerde, Caracas'ta ortam, ABD'nin Bolivya Devrimini ezmek için askerî müdahale ihtimalinin olduğu 2018-2020'ye göre daha güvenli. *Backroom Boys*'u bu bağlamda okumak ABD projesinin esnekliği hakkında fikir verdi. ABD projesi bir yerde amacına ulaşmayı başaramıyorsa, odağını başka bir yere kaydırıyor ve her zaman büyük bir stratejinin hatları boyunca hareket etmiyor. Kitaptaki ikinci yazı –“Endgame” (ilk kez Ramparts'da, Nisan 1973'te yayımlandı)– “Batılı güç Hindîçin'den geri çekilmiş” olsa bile, “mücadelenin başka yerlerde hızla toparlanacağı”nı ileri sürüyor. Bunların “kaçınılmaz çatışmalar” olduğunu yazmışsınız. İki yıl sonra, ABD Vietnam'dan çekildiğinde, *New York Review of Books*'ta kısa bir eleştiri yazısı (“The Meaning of Vietnam”, 12 Haziran 1975) yayımladınız, bu yazıyı şu düşüncelerle bitiriyorsunuz: “ABD hükümeti Hindîçin'deki devrimci milliyetçi güçlere boyun eğdiremedi, ama Amerikan halkı daha dayanıksız bir düşman. Devlet şiddetini savunanlar geçmiş yılların ideolojik yenilgilerini

tersine çevirmeyi başarırlarsa, bazı bölgeleri ABD'nin egemen olduğu küresel sistemden ayırmakla tehdit eden 'yerel bir ayaklanma ya da isyan' durumunda yeniden bir silahlı müdahale için sahne hazır olacaktır. Prestijli bir çalışma grubu, yirmi yıl önce, öncelikli 'komünizm' tehlikesini 'komünist güçlerin Batının sanayi ekonomilerini tamamlamaya yönelik iradelerinde ve kabiliyetlerinde azalma olacak şekilde ekonomik dönüşümleri' olarak tanımlamıştı. Amerika'nın bu tehdidi Hinde'inle sınırlandırma çabası köreldi, ancak mücadele şüphesiz başka yerlerde devam edecek. Sonucu, 'Vietnam'dan çıkan dersler'e ilişkin ideolojik çatışmanın akıbetiyle belirlenmese bile bundan etkilenecek." ABD Vietnam'da kaybettiğinde, odağını değiştirdi – Perde Arkasındakilerin SSCB'yi provoke etmek istediği Orta Asya'ya ve Reagan'ın özgürlük savaşçıları kontraların olduğu Orta Amerika'ya yöneldi. Bu dönemden isimler –bunların arasında ilk akla gelen Elliot Abrams– yıllar önce Nikaragua ve El Salvador'da yaptıkları gibi Venezuela halkına musallat olmak için geri döndüler.

Venezuela Dışişleri Bakanlığı'nın lobisinde Salvador Allende'nin gözlüklerinin bir heykeli bulunur. Bu, Şilili sanatçı Carlos Altamirano tarafından yapılmış bir heykeldir. Gözlük, General Augusto Pinochet'nin 1973 darbesinden sonra bulunduğu gibi kırıktır. Bu gözlük, kurbanlarının gözünden görüldüğü şekliyle Mafya Babası'nın darbelerini unutturmamayı amaçlar.

11 EYLÜL VE AFGANİSTAN

Vijay: 1968'deki Tet Harekâtından sonra, General Wheeler Saygon emrindeki Vietnamlı birliklerin Birleşik Devletlerin kan dökmeye istekli olmadığı bir savaşı yürütmek için kullanılması olarak özetlenebilecek, Vietnamlaşdırma olarak adlandırılan bir politika geliştirdi (bu politika Fransa'nın daha 1943 yılında *jaunissement*¹ olarak adlandırdığı politikasından ödünç alınmıştı). 1968'de geliştirilen Vietnamlaşdırma politikası, Birleşik Devletlerin üstünlüğü korumasını ve SSCB'nin zayıflatılmasını sağlamak için Orta Asya ve Orta Amerika'da da benimsenecekti. Birleşik Devletler'in kendi "jaunissement" politikasını geliştirmesiyle, Perde Arkasındakilerin (Backroom Boys) komünist idareye geçen domino taşları fantezisini neredeyse doğrulayacak biçimde bir dizi sol eğilimli devrim gerçekleşti:

Gine-Bissau, Eylül 1974.

Vietnam, Nisan 1975.

Laos, Mayıs 1975.

Mozambik, Haziran 1975.

Yeşil Burun Adaları, Temmuz 1975.

São Tome, Temmuz 1975.

Afganistan, Nisan 1978.

Grenada, Mart 1979.

Nikaragua, Temmuz 1979.

Zimbabve, Nisan 1980.

1 Hindîçin Savaşı sırasında Fransız Yabancı Lejyonuna Asya kökenli askerlerin alınması politikası. Fransızca "jaunissement" kelimesi tam olarak "sarıya döndürmek, sarılaştırmak" anlamına gelir. (ç.n.)

Bu devrimlerden bazıları silahlı mücadele ve kitlesel seferberlikle Portekiz kolonilerinde gerçekleşti; Portekiz tarafından yürütülen korkunç savaşlar nedeniyle faşist hükümet –Antonio Salazar’ın *Estado Novo*’su– anavatanda bile düşmüştü. Silahlı mücadele yalnızca bu kolonilerde değil, aynı zamanda Vietnam, Laos, Nikaragua ve Zimbabve’de de zaferi tayin etmişti. Afganistan ve Grenada ise konvansiyonel bir hükümet darbesinin sonucuydu. Bunlar sosyalist bir karaktere sahip sömürgecilik karşıtı mücadelelerdi. Bu dönemde diğer önemli bir kitlesel ayaklanma ise –İran– teokratik bir düzenin, sosyalist olmayan ancak ABD müdahalesine ve egemenliğine direnmeye aynı şekilde kararlı bir düzenin oluşmasıyla sonuçlanmıştı. Afganistan’daki sol projeye karşı ABD, Afganistan ve Pakistan’daki gerici güçlerin silah altına alınmasıyla savaşı “sarılaştırdı”². Bu güçler, Suudi petro-dolarlarıyla finanse ediliyordu, tamamen CIA ve diğer ABD kurumları tarafından silahlandırılmıştı ve aynı zamanda bu gruplara Pakistan’daki dinci askeri diktatörlük tarafından lojistik destek sağlanıyordu.

Afganistan’daki sol projeye karşı yapılanlar Orta Amerika’da kontralarla (Nikaragua) ve El Salvador, Guatemala ve Honduras’ta ölüm mangalarıyla tekrarlandı. 1986’da Orta Amerika ve Orta Asya’da ABD güdümlü vekalet savaşlarının zirvesinde, Boston Üniversitesi Başkanı ve Orta Amerika’da komünizm tehdidini şişirmek için kurulan Henry Kissinger komisyonunun bir üyesi olan John Silber ile tartışmak için 10 O’clock News’a çıktınız. Bu tartışmada, Kontraların niteliğini açık bir şekilde tanımladınız, bu tanımlama aynı zamanda Pakistan-Afganistan’daki ABD destekli Mücahitler için de geçerli olabilir:

Noam: Kontraların en ateşli savunucularının bile artık teslim ettiği üzere, bu vekil ordu dedikleri şey, Nikaragua’ya yabancı üslerden saldıran, talimat ve destek için tamamen efendilerine bağlı

² Fransa’nın “jaunissement” politikasına atıfta bulunuluyor. (ç.n)

olan, hiçbir zaman politik bir program ileri sürmemiş ve ülke içinde siyasi destek verecek bir tabana sahip olmayan bir oluşumdur. Üst düzey askeri komuta neredeyse tamamen Somozist askerlerden (Nikaragua Devrimi ile devrilen Anastasio Somoza rejiminin askerleri) oluşur. Askerî başarıları, şimdiye kadar, iyi bir şekilde belgelendirilmiş işkence, sakatlama ve zulümden başka bir şey olmayan bir dizi korkunç eylemi içeren uzun bir listeden ibarettir. [ABD] yönetimi Kontraların ana işlevinin Nikaragua'da sosyal reformu geciktirmek ya da tersine çevirmek ve bu toplumdaki açık fikirliliği sona erdirmek olduğunu artık açıkça kabul ediyor. Örneğin, geçen sonbaharda [1985] ilan edilen ve çok ılımlı olan sıkıyönetim, –şunu ifade etmeliyim ki, Amerikan elçisine kadar herkesin söyleyeceği üzere, Nikaragua'da önemli bir siyasi açılım var– El Salvador'da 1980'lerin başından itibaren yürürlükte olan sıkıyönetime şöyle böyle karşılık geliyor. Fark şu ki El Salvador'da sıkıyönetim on binlerce insanın katledilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Basının yok edilmesi vs. Nikaragua'da ise bu, bizim onlara karşı sosyal reformu geciktirme ve açık ve gelişmekte olan bir toplum olasılığını kısıtlama amacıyla yürütmekte olduğumuz savaşa karşı bir tepkidir. Bu, sonlandırmamız gereken acımasız ve vahşi bir politikadır.

Vijay: 2004'te de Mücahitleri, Kontraları tanımladığınız gibi tanımlamıştınız:

Noam: [ABD] [Mücahitleri] desteklemenin ötesine geçti. Onları örgütledi. Dünyanın her yerinden radikal İslamcılar, bulabildikleri en hiddetli, gözü dönmüş unsurları topladılar ve Afganistan'da onlardan askeri bir güç oluşturmaya çalıştılar. Eğer Afganistan'ı savunma amaçlı olsaydı bunun meşru olduğunu ileri sürebilirdiniz. Ama değildi. Hatta, muhtemelen bu, Afganistan'daki savaşın uzamasına neden oldu. Rus arşivlerinden Rusların 1980'lerin başında çekilmeye hazır oldukları anlaşılıyor ve bu durum savaşı uzattı. Ama amaç bu değildi. Amaç Afganları savunmak değil, Ruslara zarar vermektir. Mücahitler Afganistan'da konuşlanarak

Rusya'da terörist faaliyetler yürütüyorlardı. Bu terörist faaliyetler Ruslar Afganistan'dan çekildikten sonra durmuştu, çünkü yapmaya çalıştıkları şey tam olarak söyledikleri şeydi, onların diliyle, İslam topraklarını kafirlerden korumak. Kafirler çekildikten sonra, Rusya'da Afganistan'dan yürüttükleri terörist saldırıları durdurdular. İslamcılar Afganistan'a getirildiler. Esas olarak Pakistan istihbaratı tarafından ama CIA denetimi ve kontrolü altında ve Britanya ve diğer güçlerin desteğiyle, o dönemde Ruslara olabilecek en çok zararı verme amacıyla silahlandırıldılar, eğitildiler ve yönlendirildiler. Ve, evet, El-Kaide'ye dönüştüler. İktbal Ahmed bunu hemen anladı ve ABD ve müttefiklerinin İslam dünyasında yüzyıllardır uyumakta olan "kutsal savaş" olarak "cihat" kavramını tekrar canlandıran terörist bir canavar yarattığı yolunda –tek başına– uyarılar yaptı.

Vijay: Kontralar ve Mücahitler ABD politikasının enstrümanıydı. Elbette, bu oluşumlar Orta Asya ve Orta Amerika'daki ülkeleri devasa bir toplumsal bedel ödemeye zorlayarak buradaki devletlerin işleyen toplumlar inşa etme olasılıklarını zayıflatılar. Bu savaşların artıklarından uyuşturucu kaçakçıları, teröristler, mafyalar ve diğer toplumsal tehditler ortaya çıktı. El-Kaide bu çirkin karışımın bir ürünüydü. ABD'ye 11 Eylül saldırısı CIA'in "geri tepme" olarak adlandırdığı şeydi, esasında bir fizik terimi olan bu kavram tam olarak siyaset dünyasında tasarlanmış politikaların niyet edilmiş sonuçlarını tanımlar. Mücahitlerin ve Kontraların dönüştüğü şey, bu bölgelerde ABD politikasının toplumsal karakteri hakkında uzun süredir uyarılar yapan insanlar için sürpriz değildi. Bu, ABD şiddetinin benzer koşullardaki sinoptik bir tarihi temelinde, Afganistan'ı yok etme hamlesi hakkında uyarı niteliğindeki, Kasım 2001'de yayımlanan kitabınız *9/11*'in önemli bir noktası. 11 Eylül 2001'de, El-Kaide ABD'yi gösterişli terörist saldırılarla vurdu. ABD başkanı, George W. Bush, ülkesini zaman kaybetmeden bir savaş durumuna soktu ve Afganistan'ı hedef haline getirdi. 7 Ekim 2001'de ABD Afganistan'ı bombalamaya başladı.

ABD'nin Afgan halkına karşı yürüttüğü yirmi yıllık savaş, Vietnam savaşı hakkında dediğiniz gibi, suç teşkil eden bir savaş mıydı? Öncelikle, bilinçli ve önceden tasarlanmış bir saldırı olması anlamında mı suç? İkinci olarak, savaşın yürütülme biçiminin tarifsiz bir vahşet olması anlamında mı suç?

Noah: Akıl almaz bir suç olan Hindic'in ölçeğinde bir suç değildi. Ama yine de kışkırtılmamıştı, meşru olmayan bir saldırıydı ve ciddi bir vahşetti. Yirmi yıl önceye dönerseniz, o zamanlar artık *New York Review of Books*'ta değil ama küçük dergilerde (*Z magazine* gibi) yazmış olduklarımı bulabilirsiniz. ABD'nin Afganistan'ı işgal etmek için hiçbir gerekçesi yoktu. 11 Eylül gerçekleşti; Afganistan'da bulunan El-Kaide ve Usame Bin Ladin tarafından yapılmış olduğu varsayıldı, ama Taliban onun yapmış olabileceği şeyden sorumlu değildi. Ve şüphesiz, Afganistan halkı da sorumlu değildi. 11 Eylül'den hemen sonra, ABD hükümeti yoğun bir uluslararası soruşturma, belki de tarihteki en yoğun ve ölçsüz soruşturmayı başlattı. Sekiz ay sonra, Robert Mueller, FBI başkanı, ilk kapsamlı basın konferansını verdi. Bu, ABD işgalinden sekiz ay sonraydı. Mueller'e elbette "11 Eylül hakkında ne biliyorsunuz?" sorusu soruldu. Mueller, saldırının büyük ihtimalle El-Kaide tarafından gerçekleştirildiğini düşündüklerini, ancak henüz tam olarak kanıtlayamadıklarını söyledi. Bu, işgalden sekiz ay sonraydı. Eğer ABD o zamanlar muhtemelen Afganistan/Pakistan sınırında küçük bir grup olan El-Kaide ve Bin Ladin'i ele geçirmekle ilgileniyor olsaydı, bunu bu baş belasından kurtulmak için her tür nedene sahip Taliban'la işbirliği yaparak, küçük bir polis operasyonu ile gerçekleştirebilirdi. Taliban kabile kültürünün doğası nedeniyle El-Kaide ve Bin Ladin'i uzaklaştıramıyordu, ancak onları yakınlarında istemiyorlardı. El-Kaide ve Bin Ladin Taliban için sadece baş belasıydı. Ve Taliban ABD'nin onları kolayca alabileceği İslam devletlerine çok sayıda iade girişiminde bulunmuştu. Nitekim, ABD işgalinden birkaç hafta sonra, Taliban onları kayıtsız şartsız

teslim etmeyi teklif etti, yani El-Kaide ve Bin Ladin ABD'nin elinde olabilirdi. ABD'nin buna cevabı "teslimiyet koşullarını müzakere etmeyiz" oldu. George W. Bush vakit kaybetmeden ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in söylediklerini tekrar etti: "Teslimiyet koşullarını müzakere etmeyiz. Bizim bundan daha büyük amaçlarımız var." Amaç, Rumsfeld'in bazı notlarında bizzat kendisi, ama aynı zamanda General Wesley Clark tarafından da ana hatlarıyla tanımlanmıştı, General Wesley Clark ABD'nin –o buna saldırganlık dememişti, ama ben diyeceğim– saldırganlığını bölgedeki yedi ülkeye yaymayı planladığı ayrıntılı teklifleri gördüğünü söylemişti. Bu ülkeler İran, Irak, Libya, Lübnan, Somali, Sudan ve Suriye'di. Clark bunu 2007'teki bir televizyon röportajında söylemişti. Bu sadece ilk adımdı. Başkan Bush'a bir basın toplantısında "Bin Ladin hakkında ne biliyorsunuz?" sorusu sorulduğunda, "Pek umursamıyoruz. Çok ilgilenmiyoruz" cevabını vermişti.

ABD, 11 Eylül'den birkaç hafta sonra, Pakistan'dan gelen yardımları kesti. Afganistan ciddi bir insanî kriz tehdidi altında acı çekiyordu. Milyonlarca insan açlık tehlikesiyle karşı karşıyaydı. ABD, Afgan halkını aç bırakmak için, ana yardım kaynağı olan Pakistan'dan Afganistan'a giden kamyon trafiğinin tümünü kesti. Benzeri başka önlemler de uygulandı. Yardım grupları öfkeden deliye dönmüştü, açlık sınırında olan milyonlarca Afgan'a yalnızca basit yardımların yeniden ulaştırılması için yalvarıyorlardı. Kimse umursamadı. Hiç. Bunların haberi hemen hemen hiç yapılmadı. *New York Times*'da orada burada birkaç satır ya da sadece üstünkörü atıflar vardı. Bu esnada, ABD işgale başlamıştı. O halde, ABD neden işgal etti? Bu soruya ilişkin olarak duyduğum en ciddi ve bence doğru cevap Taliban karşıtı Afgan Direnişinin en saygıdeğer figürü Abdul Haq tarafından verilmişti. Haq 2001 Ekim ortasında saygın bir Orta Asya uzmanı olan Anatol Lieven'e bir röportaj vermişti. Lieven Haq'a "Sizce ABD neden işgal etti" sorusunu sordu, Haq şöyle cevap verdi: "ABD Afgan halkını önemsemiyor. Çok sayıda

Afgan'ı öldüreceklerini biliyorlar. Bizim Taliban'ı içeriden devirme çabalarımızın altını oyacaklar." Abdul Haq'a göre bu mümkündü. Ama ABD önemsemedi. ABD hükümeti gücünü göstermek ve herkesi sindirmek istedi. İşte Rumsfeld: "Teslimiyet koşullarını müzakere etmeyiz. Yalnızca gücümüzü göstermek, herkesi sindirmek, amaçlarımızı gerçekleştirmek istiyoruz." Bundan daha iyi bir cevap düşünebiliyorsanız, duymak isterim. Bundan daha iyisini duymadım. Bence bu yüzden ABD Taliban'ın teslim etme taleplerini reddetti. El-Kaide ve Bin Ladin'i kontrol etmekle ilgilenmiyorlardı ya da ne olduklarıyla. Buna büyük bir önem atfetmiyorlardı. Ve dediğim gibi, o dönemde 11 Eylül'den sorumlu olduklarını bile bilmiyorlardı.

Vijay: Şubat 2002'de, ABD'nin Afganistan'daki savaşının ilk dönemini değerlendiren bir makale yazdınız ("Afganistan Savaşı", *Z Magazine*, 1 Şubat 2002). Bu makalede, "Afganistan'daki kadınların kaderi hakkında First Lady'e kadar ulaşan gecikmiş ilgi" konusunda yazdınız; Laura Bush, ABD savaşının Afgan kadınlarına nasıl yardım ettiği hakkında aşırı duygusal bir konuşma yapmıştı. Haklı olarak, bunun Orta ve Güney Asya'daki ve kesinlikle Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerindeki kadınlara yönelik paylaşılan bir ilgi olmadığını söylediniz. "Hiçbir sağlıklı birey bu ve diğer adaletsizlikleri düzeltmek için yabancı askeri müdahaleyi savunmaz", halbuki birçok liberalin savaşı destekleme gerekçesi buydu. "Taliban ve El-Kaide vebasının ortadan kaldırılması" çağrısı yapan, ancak bunun "insan hakları ihlal sicili" "Taliban kadar kötü olan" Amerikalı savaş lordları vasıtasıyla olmaması gerektiğini savunan Devrimci Afganistan Kadınları Derneği'nin (RAWA) çalışmalarına işaret ettiniz. Makalenizi yazdığınız sırada, Amerikalı savaş lordlarının iktidarda olduğu ve Afganistan'daki kadınların durumunun düzelmeyeceği açıktı. Bu konularda konuşmak için Almanya'ya sürgün edilmiş bir komünist olan Anahita Ratebzad ile buluşmuştum. Ratebzad, Demokratik Afgan Kadınları Organizasyonu'nun (DOAW) 1965'teki kurucularından ve aynı yıl parlamentoya seçilmiş

dört kadından biriydi. 1978'deki Komünist darbe sırasında, ülkedeki okuma-yazma oranı sadece yüzde 18,6'ydı (kadınlara ilişkin sayılar çok düşüktü). On sekiz bin öğretmen –çoğu DOAW'dan olmak üzere– herhangi bir toplumsal reformun gerekli temeli olarak görülen okuma yazma oranını arttırmak için kırsal alanlara ve kentlere gittiler. Yüzlerce kadın her yıl üniversitelerden öğretmen, doktor, hükümet görevlisi ve profesör olarak mezun oldu. Kabil'de geliştirilmiş olan fikirleri aldılar ve onları kırsal bölgelere götürdüler, buralarda aşiret liderleriyle, toprak sahipleri ve din adamlarıyla doğrudan çatıştılar. Pakistan'daki üslerinden saldırarak binlerce kişiyi öldüren ABD destekli savaş lordlarının birincil hedefi kırsaldaki bu okuma-yazma öğretmenleriydi –çoğu da kadındı–. Bunların hiçbirisi kamusal tartışmalarda kayda geçmedi.

9/11'i yazarken, Afganistan'da Birleşmiş Milletler ile çalışmış olan ve Afganistan'ın savaş lordları ve Taliban dönemini önceleyen gelişmeleri bilen Rasil Basu ile karşılaştınız. ABD'nin Afganistan savaşına yol açan olaylar hakkında Rasil Basu size ne söylemişti?

Noam: Bu çok ilginç bir hikaye. Rasil Basu, çoğunlukla Birleşmiş Milletler ile çalışmış olan, uluslararası alanda son derece saygın bir feminist. 1975'te Uluslararası Kadın Yılı'nı organize etmiş olan kadınlardan biri. Afganistan'ın Rus işgalinin son yıllarında, 1980'lerin sonlarında, Afganistan'da kadın hakları üzerine çalışan bir BM elçisiydi. 1989 civarında bana, Sovyet silahlı güçleri Şubat itibariyle çekildikten sonra, Rus işgali altındaki Kabil gibi büyük kent merkezlerinde kadın hakları konusunda muazzam kazanımlar olduğunu söyledi. Kabil'de, genç kadınlar istedikleri kıyafetleri giyiyorlar, üniversiteye gidiyorlardı, işleri vardı, okuma yazma oranı hızla yükselmişti. Bu, büyük oranda, erkeklerin savaşmak için gitmiş olmalarından kaynaklanıyordu. Sorunlar olduğunu söylemişti. Sorun, ABD destekli mücahitlerdi. ABD desteklemek için en korkunç ve acımasız olanlarını, yani Gulbeddin Hikmetyar grubunu seçmişti. Yanlış olduğunu düşündükleri kıyafetler ya da şu veya bu

nedenle, kadınların yüzlerine asit atıyorlardı. Ancak, “bunun dışında” diyordu Rasil Basu, “muazzam gelişmeler de vardı”. Rasil Basu tüm bunlar hakkında çok sayıda makale yazdı, onları büyük ABD basınına gönderdi, ancak bu yayın kuruluşları cevap bile vermediler. Önde gelen feminist gazete *MS. Magazine*’e gönderdi, hiçbir cevap gelmedi. Sonunda bunları Asya basınında, *Asia Times*’da yayımlatabildi, ABD’de değil. Hikayesi yanlış hikayeydi. Hikayesi, ABD kadınların yüzüne asit atan cani gangsterleri desteklerken, kadınları koruyan Sovyetler hakkındaydı. Bu, her ne kadar olgulara dayansa da, ABD basınının yayınlamak istediği türden bir hikaye değildi. Aslına bakılırsa, günümüze değin, bu konularda yapılmış bir habercilik olduğunu sanmıyorum. Görünen o ki, bu sadece yanlış hikaye.

İngilizce dilinde Afganistan’daki Sovyet varlığı konusunda ana kitabı yazan (*Afghantay*, 2012) Sör Rodric Braithwaite, SSCB’nin ve sonra da Rusya’nın Britanya elçisiydi. Çekilme yılları boyunca, olanları tüm ayrıntılarıyla yakından takip etti. 2008’de Afganistan’ı ziyaret etti ve komünist bir gazetede değil, dünyanın önde gelen iş dünyası gazetesi olan *Financial Times*’da bu ziyareti hakkında yazdı. Kabil izlenimlerini anlattı ve karşılaştığı insanların ona anlattıklarını aktardı. Her türden insanla konuştu – hükümet yanlısı, eski Mücahit, farklı toplumsal altyapılardan gelen kadın ve erkekler. Ana temanın nostalji olduğu görünüyordu. Sovyet dönemine hoşnutlukla bakıyorlardı. En çok saygı duydukları kişi, son komünist devlet başkanı olan Muhammed Necibullah’tı.

Vijay: Burada durmak ve Kabil’de ABD tarafından kurulan “koalisyon” hükümeti hakkında dönemin duygusunu veren Braithwaite’in makalesinden (“New Afghan myths bode ill for western aims”, *Financial Times*, 15 Ekim 2008) alıntı yapmak yerinde olur:

Bugün Afganistan’da yeni mitler ortaya çıkıyor. Bunlar, güncel batı politikası için kötüye işaret. Yakınlarda yaptığım bir ziyarette Afgan gazeteciler, eski Mücahitler, profesyoneller,

“koalisyon” için çalışan insanlarla –barış ve imar getirme iddiaları nedeniyle koalisyonun doğal destekçileri– konuştum. Başkan Hamid Karzai’yi küçümsüyorlardı; onu, ilk Afgan savaşı sırasında Britanya’nın kuklası olan Şah Şüca ile kıyaslıyorlardı. Çoğu kişi, ulusu İslami bir devletle uzlaştırma girişiminde bulunan ve 1996’da Taliban tarafından katledilen son komünist başkan Muhammed Necibullah’ı tercih ediyordu: Necibullah’ın konuşmalarının yer aldığı DVD’ler sokaklarda satılıyor. Durumun Sovyetler döneminde daha iyi olduğunu söylüyorlardı. Kabil güvenliydi, kadınlar çalışıyordu, Sovyetler fabrika, yol, okul ve hastane inşa ediyordu, Afgan çocukları sokaklarda güvenle oynuyorlardı. Rus askerleri kadınları ve çocukları havadan vurmak yerine, karada gerçek savaşçılar gibi cesaretle savaşıyorlardı. Taliban bile o kadar kötü değildi: İyi Müslümanlardı, düzeni sağlıyorlardı ve kendi meşreplerince kadınlara saygı duyuyorlardı. Bu mitler tarihsel gerçekliği yansıtmayabilir, ama ‘koalisyon’ ve onun politikalarına karşı derin bir hayal kırıklığının göstergesidir.

Noam: Necibullah Sovyet birliklerinin çekilmesinden sonra yıllar boyunca, Mücahitlerin saldırılarına rağmen tutundu. Afganlar 2008’de geriye bakarak onu muhtemelen Afgan tarihinin en iyi figürü olarak gördüler. Her yerde resimleri vardı, konuşmaları dinlenirdi. Braitwaite bunun ne kadarının güncel duruma tepki olarak icat edildiğinden ya da ne kadar gerçek olduğundan emin olmadığını söyledi. Ama, bunun güncel duruma tepki olduğunu ifade etti. ABD basınında bunun gibi haberler görmedim. Braithwaite’in ve Rasil Basu’nun o zamanlar söyledikleri yirmi yıl sonra, bugün ortaya çıkartılabilirdi. Ama bu olmayacak.

Vijay: 11 Eylül’den hemen sonra, *9/11* adlı kitabınızı derlemeye başladınız. Bu kitapta, Fransız Başbakanı Hubert Védrine’den bir

alıntı paylaştınız: “Batı Afganistan’a giderse, bu şeytanî bir tuzak olacak”. Bu satırı kitabınızda alıntıladıktan sonra, şöyle yazdınız: “ABD bu savaşa girerse, bu Bin Ladin ve yardımcılarının dualarına karşılık olacak”. Yirmi yıl sonra, Védrine’in bu kehaneti ve sizin bu yorumunuz üzerine biraz düşünür müsünüz?

Noam: Bin Ladin, ABD ve Ümmet olarak adlandırılan Müslüman dünyası arasında bir savaş başlatmayı açıkça ümit ediyordu. Müslüman dünyasını şeytan ABD’yi yıkma çabasında kendisine katılmaya teşvik etmek istiyordu. Bunu yapmanın en iyi yolu, tam da Afganistan’da gerçekleştiği gibi, ABD’nin Müslümanlara saldırmasıydı. ABD ülkeyi işgal ettiğinde ve askerleri köylere geldiğinde, umut işaretleri vardı. Bu, ABD ve NATO birliklerinde görevlendirilmemiş, Kabil’i terk ederek köylere giden ve yıllarca bu köylere gidip gelmeye devam eden muhabirlerin aktardığıydı. Elbette, Afganlar işgal edilmekten hoşlanmamıştı. Ancak ABD’yi onlara yardım edebilecek çok zengin, çok güçlü bir ülke olarak görüyorlardı. Bu çok uzun sürmedi. ABD’li işgalciler ülke hakkında hiçbir şey bilmiyordu ve çoğunun umurunda da değildi. Bu yüzden, ABD adına çeşitli bölgeleri yönetebilecek yerli halka yöndiler. Kimdi bu yerli halk? Bunlar, kendi insanlarını yıllardır terörize eden savaş lordlarıydı. İşleri nasıl yöneteceklerini, kuraları biliyorlardı, kendilerini ABD’ye yerel şefler olarak sundular ve ABD de “ulus-inşasını” başkalarına yaptırmaktan memnundu. ABD köyleri ve kasabaları bir grup katil ve gangstere bıraktıysa kimin umurunda? Bu gangsterler vakit kaybetmeden en acımasız önlemleri aldılar ve işleri onlar adına yürütmeleri için çok sayıda insanı katletmiş canileri atadılar. Rakiplerinden kurtulmak için de parlak bir yöntem buldular: Amerikalı komutana diğer köyde Taliban’ı destekleyen bir adam olduğunu söylemeleri yeterliydi, akabinde ABD, Özel Kuvvetlerini gece yarısı baskını için gönderir, insanların evlerine baskın yapar, onları aşağılar, adamları alır ve onları işkence odalarına, Guantanamo’ya gönderirdi. Bu sırada,

ayrıca, bir düğüne saldırmak için insansız hava aracı gönderir ve onlarca insanı öldürürdü. Çok geçmeden, Taliban'a adam sağlamış olursunuz. Bu esnada, sözüm ona Afgan ordusunu ABD ekipmanı ve teknikleriyle eğitirsiniz. Burada, devasa bir yolsuzluk söz konusu, komutanlar var olmayan askerleri –hayalet askerler– silah altına aldıkları iddiasıyla para alıyor ve bu parayı kendi küplerini doldurmak için kullanıyorlar. Askerler ekipmanlarıyla kaçarak Taliban'a gidiyor.

Bu, tam da Bin Ladin'in dünya için umduğu şeydi. ABD, saldırdığı her yerde daha fazla düşmanlık yaratarak insanların artık dinî inancı için saldırı altında görünen Müslüman dünyayı savunmaya daha istekli olmalarına yol açtı. Evet, ABD'nin tepkisi neredeyse Bin Ladin'in elinden çıkmış gibiydi ve dualarına en iyi şekilde karşılık geliyordu. ABD mükemmel bir şekilde uyumlu hareket ettiğini umursamadı. Pekala, Afganistan'dan Nijerya'ya, Filipinler'e kadar Müslüman dünyasına karşı savaşıyoruz. Omdurman Muharebesinden sonra, Britanya 1898'de Mehdi'yi yendiğinde, Hilaire Belloc ünlü bir şiirinde şu satırları yazmıştır:

Ne olursa olsun, bizde var

Maksim makineli tüfeği, onlarda yok

Bu, esasen emperyal slogandır. İnsanlar önemli değil. Hiçbir şey önemli değil. Silahlarımız var ve kontrolü ele alacağız ve yöneteceğiz. 11 Eylül sonrası Afganistan durumunda da aynı şey söz konusu: Gücümüzü gösterebilir ve herkesi sindirebiliriz. ABD'nin Afganistan'da bundan başka çıkarı yoktur.

ABD'nin Afgan halkını önemseydiği iddiasını değerlendirelim. Ağustos 2021'den beri, Taliban yeniden iktidara geldi. Temellerini kısmen ABD işgalinin ve savaşın vahşeti sayesinde inşa ettiler. Onların iktidara gelmesinde şaşırtıcı olan tek şey, kanımca, destek aldıkları tabanı ne kadar genişletmiş olduklarıdır. 1994'te kurulduklarında ve 1996 ile 2001 arasında yönetimdeki ilk dönemleri boyunca bir Peştun örgütüydü. Şimdi ise, Taliban kuzeydeki Tacik bölgeleri de

dahil olmak üzere, azınlık bölgelerinde de köklere sahip. Bunu nasıl yaptılar? Belki sadakat satın alarak ya da belki de güç kullanarak, her neyse. Her durumda, artık desteğe sahipler ve iktidardalar. Ancak, ABD yönetimi onlarla yıllar boyunca müzakere yapmış olmasına rağmen onları tanımayı reddediyor. Tanınmanın olmaması ne anlama geliyor? Bu, Afgan yönetiminin BM’de bir koltuğunun olmaması ve New York bankalarında bulunan kendi fonlarına –9,6 milyar dolar– ulaşamaması anlamına geliyor. ABD fonların serbest bırakılmasını talep eden Taliban’ın bu talebini reddederken, Afgan halkı çok ciddi bir insani krizle karşı karşıya kalıyor. Uluslararası malî kuruluşlar, muhtemelen ABD baskısı altında, fonları ve desteği alıkoyuyor. Bu esnada, uluslararası ajanslar Afganistan’ın dünyadaki muhtemelen en kötü insani krizle karşılaşacağı yönünde uyarılarda bulunuyor, ama biz fonları serbest bırakmamalıyız. Neden böyle? Çünkü 11 Eylül’den zarar gören ABD vatandaşları yakınlarının ölümü ya da zararları için Afganistan’dan tazminat talep ediyor. Mahkeme 11 Eylül aileleri lehine karar verdi. Bu yüzden, Başkan Joe Biden yönetimi hukuki bir çıkmaz içinde. Amerikalı 11 Eylül kurbanları fonları talep ediyor ve ABD yargı sistemi de onları destekliyor. ABD milyonlarca Afgan açlıkla karşı karşıya olsa bile fonları Afgan hükümetine nasıl verebilir? Afganların 11 Eylül ile ilgisi yoktu, ama bedelini ödemesi gerekenler onlar. Ve ABD gücünü göstererek herkesi sindirmeli. Afganlar adına geçen yirmi yılda ülkeyi ve toplumu yıkıma sürüklemeleri nedeniyle ABD’ye trilyonlarca dolar tazminat için dava açan var mı?

Afganistan’da gerçekleştirilmiş olan mezalimi gözden geçirebiliriz. Irak halkının, ardında sefalet ve daha önce var olmayan ve bölgeyi paramparça eden etnik çatışma bırakan hukuksuz ABD işgali ve ülkelerinin tahribatı nedeniyle trilyonlarca dolar talep etmek için ABD’de dava açmaya hakları var mı? Afganlar ve Iraklılar ve hatta Honduras veya Guatemala veya El Salvador ya da Nikaragua halkları için mahkemede tazminat talep eden var mı? Bilinmeyen sayıda

Orta Amerikalı işkence gördü, toplumları mahvoldu, hayatları yıkıldı. ABD mahkemelerinde onlar adına talepte bulunan insanlar var mı? Bu sorular hayal bile edilemez. Kimse mafya babasından bir şey talep edemez, nitekim baba yalnızca ihtiyacı olanı alarak dünyada ne olduğunu belirler. Eğer ABD vatandaşları, “Bize tazminatların ödenmesi için Afganların aç bırakılması gereklidir” derse, o halde olacak olan da budur. Mahkemeler, “Evet, doğru” derler. Dünyanın yöneticileri bizleriz. Ne olacağına biz karar veririz. ABD suçlarının çok sayıdaki kurbanlarından herhangi biri bu suçların soruşturulmasını bile talep etse, yanıt, “Kusura bakmayın, mafya babası bunu yapmaz. Bu, Baba’nın işi değil” olur. Özetle, bu iş böyle.

Sorun yalnızca ABD değil, emperyal tutum. Fransa’yı ele alalım. Fransa, 1804 Haiti devriminden sonra, servetinin büyük bir kısmının kaynağı olan ana kolonisinden çekilmek zorunda kaldı. Fransızlar Haitilileri kendilerini Fransız idaresinden özgürleştirme suçundan dolayı bedel ödemeye zorladı. Köle sahiplerine diyet ödenmeliydi. Ardından Fransa Haiti’ye yüklü bir tazminat dayattı, ki bunu da ikinci Dünya Savaşından sonra ABD borcu üstüne alıncaya kadar ödemediler. 2002’de Haiti başkanı Jean Bertrand-Aristide Fransızlara tazminat olarak 22 milyar dolar ödeme çağrısı yaptı. Fransızlar meselenin 19. yüzyılda yapılan anlaşmalarda çözüme ulaştırılmış olduğunu ve böyle bir tazminatın ödenmeyeceğini söylediler. 2004’te, Aristide Fransa ve ABD tarafından desteklenen bir darbe ile devrildi. Yerine Haiti’nin tazminat taleplerinden vazgeçen askeri bir cunta geldi. Bu oldukça münasipti. Fransızlar bu durum karşısında hiçbir sorumlulukları olmadığını söylediler. Bu sorunlara Britanya’nın Fransa’ninkine benzer şekilde tepki verdiği çok sayıda örnek mevcuttur.

ABD’de liberallerden bile itiraz gelmedi. ABD Vietnam’dan çekildikten sonra, Başkan Jimmy Carter’a Mart 1977’de ABD’nin Vietnam, Laos ve Kamboçya’yı tahrip ettiği, milyonlarca insanı öldürdüğü, bölgeye kimyasal silahlarla hasar verdiği için Güneydoğu

Asya halklarına borçlu olup olmadığı sorulmuştu. Cevabı oldukça ölçülüydü. “Onlara hiçbir borcumuz yok. Yıkım karşılıklıydı”. Tamam. Bu liberal başkandı. Reagan daha beterdi: “Bu, asil bir amaç içindi, biz haklıydık, dolayısıyla onlar bize borçlu.” Ya da George H. W. Bush: “Vietnamlıları, bize karşı işledikleri suçlar için bağışlamaya hazırız, çünkü biz bağışlayıcı bir ulusuz. Tek sorumluluklarını yerine getirirlerse: Bir kurtarma misyonu sırasında B-52’leriyle Kuzey Vietnam üzerinde orayı imha etmek için uçarlarken Kuzey Vietnamlılar tarafından vurulan Amerikalı pilotların kemiklerini bulmak, eğer bunu yaparlarsa –bağışlayıcı bir ulus olduğumuz için– bu görevi yerine getirirlerse onları bağışlayacağız.” Bunu söyleyen devlet adamı olan George H.W. Bush, oğlu, manyak olan George W. Bush değil. Emperyal tarihin kayıtlarında sonsuza kadar devam edebilirsiniz.

Vijay: 2015’te, Isabelle Kumar’a ABD’nin dünyanın en büyük terörist ülkesi olduğunu söylediniz. Bu söz manşet oldu. Aslında bahsettiğiniz şey, ABD’nin Afganistan, Pakistan, Somali ve Yemen gibi yerlerde insansız hava araçlarıyla gerçekleştirdiği suikast operasyonlarıydı. Washington’da liberal demokratik bir yönetim tarafından organize edilen suikast operasyonunun dünyada şimdiye kadarki en kötü terörist eylem olduğunu söylediniz. Araştırmacı Gazetecilik Bürosu insansız hava aracı saldırılarının güvenilir bir kaydına sahip. Buna göre, 2010 ve 2020 arasında, ABD 14.000’in üzerinde insansız hava aracı saldırısı düzenledi, 8858 ila 16901 arasında insan öldürdü (bunların 910 ila 2200’ü sivil ve 283 ila 454’ü çocuk). Irak ve Suriye’de ABD tarafından düzenlenen hava saldırıları hakkında Sivil Zaiyat Dosyalarını oluşturmuş olan Azmat Khan ve meslektaşları bu saldırıların yarısında civarda IŞİD’in olmadığını ve öldürülenlerin sadece siviller olduklarını ortaya koydular. Afganistan ve Pakistan hakkında pek çok bilgiye sahip olan Büro ile Irak ve Suriye hakkında pek çok bilgiye sahip Sivil Zaiyat Dosyaları sayesinde, bu savaşların yıkıcı niteliğine ilişkin müthiş

bir bilgi birikimine sahibiz. Bu insansız hava aracı operasyonları da Afganistan ve Pakistan sınırlarında Taliban'ın asker toplaması için başka bir vesile oldu, öte yandan Irak ve Suriye'deki hava savaşı kesinlikle ABD'ye olan antipatiyi derinleştirdi. Bunlar apaçık terörist eylemlerdir.

Noam: İran'ın ona potansiyel bir tehlike olabileceğini düşündüğü insanlara suikast düzenlemek için uluslararası bir terörist faaliyet gerçekleştirdiğini düşünebilir misiniz? ABD hükümeti ve İsrail hükümetinin önde gelenleri ve orada tesadüfen duran herhangi birine bu operasyon için sivil zayıat olarak muamele edilecek. Farz edelim ki bunu yaptılar. ABD ne derdi? Öncelikle, hiçbir şey demezdik, onlara nükleer silahla saldırır ve yeryüzünden silerdik. Ama bir şey diyecek olsaydık, onların "dünyanın en büyük terörist tehdidi" olduğunu söylerdik. Bir ülke nasıl olur da etrafta dolanıp insanlara suikast yapmaya cesaret edebilir? Ki bu, insansız hava aracı operasyonlarının gerçek amacıdır. ABD'nin kendisine veya çıkarlarına bir tehdit oluşturduğuna inandığı insanları öldürmek. Bunun gerçek anlamı, kuzeybatı Pakistan'da birkaç adam lastik tamir ederken onların çevresinde dolaşan bir insansız hava aracının bu insanların iyi bir şeyin peşinde olmadığına karar vermesi ve onları cehennem füzesiyle havaya uçurmasıdır. Bu Obama'nın politikası. Trump güneydoğu Afganistan'daki insanlar üzerinde Tüm Bombaların Anasını (GBU-43/B Massive Ordnance Air Blast-MOAB) kullanarak bunu daha kötü hale getirmiştir.

ABD'nin terörist bir ülke olduğuna dair ifadenin ölçsüz görüldüğünü biliyorum. Eğer doğrularsa, bu taşkın ifadeleri kasten kullanıyorum. Bunların ölçsüz olması umurumda değil. Birkaç yıl önce, Trump'ın dünya tarihindeki en tehlikeli suçlu olduğunu söylemiştim. Bundan daha ölçsüz nasıl olunabilir, ama olgulara bakalım: Dünya tarihinde insan hayatını imha etmeye tutkuyla kendini adanmış başka bir insan daha düşünebiliyor musunuz? Hitler değil, Cengiz Han değil, Trump dışında kimse. ABD, yaklaşan

çevresel felaket hakkında bir şeyler yapma çabalarında ayak sürüyordu. Trump yıkımı hızlandırdı. Dedi ki, “kimin umurunda? Uçuruma doğru olabildiğince hızla gidelim, en tehlikeli olanlar da dahil fosil yakıtların kullanımını en yüksek düzeye çıkaralım, etkilerini bir şekilde azaltabilecek tüm düzenlemelerden kurtulalım, efendilerimin, kârlarını yarın kayda geçirmesi gereken ExxonMobil genel merkezindeki insanların yararına her şeyi mümkün olduğunca çabuk imha edelim.” Dünyanın düzeni tam olarak budur. Her şeyin tamamen yok edilmesi. Tarihte buna benzer başka birini bulabilir misiniz? Bunlar ölçüsüz ifadeler, ama doğru oldukları ortaya çıkıyor ve sadece benim doğrularım değil. Gallup şirketi zamanında bir hata yapmıştı. “Hangi ülke dünya barışına en büyük tehdittir?” sorusunu sorduklarında 2013 yılıydı, Obama dönemi idi. ABD’ye rakip yoktu. Şüphesiz Hindistan oyuyla şişirilmiş olan ikinci sıradaki Pakistan ABD’yi çok geriden takip ediyordu. Çin, Kuzey Kore, İsrail ve İran birlikte tehditlerin üçte birini teşkil ediyor ve yine de ABD’nin çok gerisinde kalıyordu. Bu anket ABD’de yayınlanmadı. ABD hükümetinin önemli dış politika girişimlerine bakın: Afganistan istilası ve işgali, Irak istilası ve işgali, Küba ablukası, İran ve Venezuela’ya yaptırımlar – dünya halkları ve hükümetlerinin yoğun muhalefeti.

11 Eylül’den sonra, Başkan George W. Bush hüznüyle iç çekerek “neden bizden nefret ediyorlar” diye sormuştu. Mesele şu ki bizim son derece asil ve son derece mükemmel olmamız gerekiyordu, o halde neden bizden nefret ediyorlar? Hükümet Bush’un sorusunu cevaplamak için bir Pentagon araştırması başlattı. Yanıtları şu şekildedeydi: “Onlara yaptıklarımız yüzünden bizden nefret ediyorlar.” Çok ileri gitmemişlerdi. 1958’de, Başkan Eisenhower personeline aynı soruyu sormuştu. “Neden bizden nefret ediyorlar? Onlara çok iyi davrandık. İsrail, Britanya ve Fransa’yı Sina’dan çekilmeye bile zorladık, buna karşı olduğumuz için değil, bizim etki alanımıza girdikleri için. Bu tür şeyler yapabilen yalnızca biziz. Bunu yapmamalılar. Bunlar 19. yüzyıl insanları. Bu yüzden onları kovduk. Ama

yine de insanlar bize minnettar değil. Hâlâ bizden nefret ediyorlar.” Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından verilen cevap Bush’a verilen cevapla temelde aynıydı. “Bizden onlara yaptıklarımız yüzünden nefret ediyorlar.”

Amerika yerlilerinden geride kalanların neden ABD hakkında olumsuz hisleri olduğunu ya da örneğin, Meksikalıların işgal altındaki Meksika’daki benim yaşadığım kasabaya bakıp neden saldırı savaşının yanlış olduğunu söylediklerini anlayamıyorlar; Meksika’nın yarısını Meksika’dan çaldık, şimdi oralar Güneybatı ve Batı ABD. Bunun hakkında nasıl olumsuz hislere sahip olabilirler? Her şey medeniyet yararına. Bunu bilmiyorlarsa, bir avuç cahil Meksikalının insan ırkının geleceği ile ne alakası olduğunu açıklayan Ralph Waldo Emerson ya da Walt Whitman gibi önde gelen Amerikalı yazarları okuyabilirler. Theodor Roosevelt gibi çılgın emperyal manyakları okumanıza gerek yok. Emerson ve Whitman gibi, aynı şeyi daha ılımlı bir tonda söyleyen liberal yorumculardan birini okuyabilirsiniz. Britanya İmparatorluğu savunucuları da aynı şeyi söyler: “Hindistan’ı yok ettikten sonra onlar için yaptığımız tüm muhteşem şeylere bakın.”

Vijay: 2002’de, Bush “neden bizden nefret ediyorlar” sorusunu sorduğunda, siz bu konular üzerine ölçülü bir metin yazdınız. “Bugün, Amerikalılar ‘bizden nefret ediyorlar’ ve ‘bizim özgürlüklerimizden nefret ediyor’ ifadelerine inanmayı seçerek kendilerini kayırıyorlar. Aksine, bunlar Amerikalıları seven ve özgürlükleri de dahil olmak üzere ABD’nin çoğu şeyini takdir eden insanlar. Nefret ettikleri şey onların da arzu ettikleri özgürlüklerden onları yoksun bırakan resmi politikalar.” (“What Americans Have Learnt – Not Learnt – Since 9/11”, *The Age*, 7 Eylül 2002). 1999’da Samuel Huntington *Foreign Affairs*’de şöyle yazıyordu: “ABD çeşitli ülkeleri düzenli olarak ‘haydut devlet’ olarak ifşa ederken, çoğu ülkenin gözünde kendisi haydut süper güç. ...onların toplumlarına en büyük tek dış tehdit haline geliyor” (“The Lonely Superpower, *Foreign*

Affairs, Mart/Nisan 1999). Bunu yazan kendi zamanının en ünlü ana akım siyaset bilimcisi Huntington. Bu yazı 1999'da George W. Bush'un 2002'de önleyici savaş (*preventive war*) doktrininin güvence altına alan Ulusal Güvenlik Stratejisini açıklamasından önce yazıldı. Ağustos 2003'te bu doktrinin tehlikelerine değinmiş-tiniz: "Büyük strateji Washington'a 'önleyici savaş' yetkisi veriyor: *Önleyici* (preventive), ön alıcı (pre-emptive) değil. Ön alıcı savaş için gerekçeler ne olursa olsun, bunlar önleyici savaş için dayanak oluşturmaz, özellikle de bu konsept şu şekilde yorumlanıyorsa: icat edilmiş ya da tahayyül edilmiş bir tehdidin askerî güç kullanılarak yok edilmesi, öyle ki burada 'önleyici' terimi bile fazla yumuşak kalıyor. Önleyici savaş, özetle, Nürnberg'de mahkûm edilen 'en yüksek suç'tur" (*Hegemony or Survival*, 2003).

11 Eylül'den sonra, Taliban eğer ABD suç işlemiş olanlar için kanıt içeren bir dosya temin ederse, Bin Ladin'i ve El-Kaide'yi üçüncü bir ülkeye, belki Pakistan'a teslim etmeyi düşüneceğini ifade etti. Bu formül Taliban'a bu insanları teknik olarak doğrudan ABD'ye teslim etmediklerini söyleme imkanı verecekti. ABD neden bu teklifi reddetti? ABD neden Abdul Haq'ın bir savaşın muazzam sayıda Afgan'ın ölmesine yol açacağına yönelik uyarısını dinlemedi? Başka bir deyişle, ABD yalnızca kontrol kurmaya mı çalışıyordu ya da başka mülkiyet çıkarları da var mıydı?

Noam: Irak savaşı, BM'nin de 2004'te kabul ettiği üzere, korkunç bir suç, hukuk dışı bir savaştı. Ancak, en azından stratejik bir çıkardan bahsetmek mümkündü. Irak dünyanın en büyük petrol üreticilerinden biri ve bu oldukça ucuz bir petrol. Derin deniz sondajı yapılması gerekmiyor, iyi kalitede bir petrol elde etmek için zemine yalnızca bir boru döşemek yeterli. Irak dünyanın büyük petrol üretim bölgesinin tam merkezinde. Bu, ABD'nin orayı kontrol etmek ve egemenliği altına almak istemesi için çok iyi bir neden, Hitler'in petrol kaynaklarının kontrolünü ele geçirmek için Kafkasya'yı işgal etmeye çalışması gibi. Bu durum anlaşılır.

Afganistan durumunda ise hiçbir şey yok. ABD'nin Afganistan'da hiçbir çıkarı yok. Stratejik bir çıkar mevcut değil. Bununla kazanılacak bir şey yok. Yalnızca şuydu: "Kızgınız. Gücümüzü göstermek, herkesi sindirmek istiyoruz, bize yanlış yaparsanız güç ve şiddet kullanma kapasitemiz ve hevesimiz hakkında yanlış fikirlere kapılmayacağınızdan emin olmak istiyoruz. Siz, dünya, bunun anlasanız iyi olur." Bu, o dönemde oldukça önemliydi. Abdul Haq bombalar düşmeye başladığı anda bunu söylemişti. Dünya Afganistan işgaline karşıydı. Bu şimdi unutuldu. ABD "ne düşündüğünüz umurumuzda değil. Güç bizde. Şiddet araçlarını kontrol ediyoruz. İstedığimizi yaparız. Eğer kızgınsak, gücümüzü gösterip herkesi sindireceğiz." Genellikle büyük bir güç askeri operasyon yürüttüğünde, bu stratejik bir çıkar içindir, bazense değildir.

Dünyayı kontrol etmek için yapman gerekeni yap. ABD, en küçük ülkeden bile gelse başarılı bir meydan okumayı kabul etmeyen Mafya Babasıdır. Aynı Mafya Babası gibi: Eğer küçük bir dükkân sahibi koruma parasını ödemezse, Baba paraya önem bile vermez, ama yine de dükkânı dağıtmak için haydutlarını gönderir. İnsanların yanlış bir fikre kapılmasını istemez. Bu, domino teorisi gibidir: Bazen salgının yayılmasını istemezsin. Bu, uluslararası ilişkilerin önde gelen ilkesidir. En dehşet verici olaylardan biri ABD'nin Haitililere 1804'ten beri uyguladığı işkencedir; diğeri ise Küba'ya karşı 1959'dan beri yapılan işkencedir. Dünyada hiçbir ülkenin ABD'nin dünyanın her yerinde acımasızca zarar verme ve şiddet uygulama kapasitesine sahip olmadığı gerçeğini kabul etmeliyiz. Örneğin kimse yaptırım uygulayamaz. ABD yaptırım uyguladığında, bu yaptırımlar ne kadar nefret ederlerse etsinler herkesin uymak zorunda olduğu üçüncü taraf yaptırımlardır. Dünyada hiç kimse bu tür bir güç ve şiddetin yanına yaklaşamaz. Bu, emperyalizmdir.

ABD neden altmış yıldır Kübalılara işkence etmekte ve hiçbir askerî tehdit içermeyen küçük bir Karayip adasını yok etmeye çalışmakta ısrar ediyor? Başkan Kennedy Küba'ya karşı uluslararası

bir çatışmaya –neredeyse küresel yok oluşa yol açacak olan füze krizi– ve altmış yıldır süren bir ablukaya zemin hazırlayan büyük bir terörist savaş başlattı. SSCB çöküp Küba yalnızlaşmış görünürken, Başkan Clinton sağ kanattan Cumhuriyetçilere karşı avantaj sağlayarak ablukayı yoğunlaştırdı ve Küba Devrimini ezmeye çalıştı. Bu durum hâlâ sürmekte olup tüm dünya ABD politikasının karşısındadır. BM’deki son oylamalara bakın, iki ülke –ABD ve İsrail– ablukanın sürmesi gerektiğini söylerken, 184 ülke ABD’nin ablukayı sonlandırması gerektiğini düşünmektedir.

Tüm dünya ABD’nin emirlerine uyuyor, ama aslında herkes değil. Çin uymuyor.

Asıl Çin tehdidi bu. Çin ABD emirlerine uymuyor. Çin sindirilmeyi kabul etmiyor. İşte bu büyük Çin tehdidi. Küba da aynı. Aslına bakarsanız, ABD ile ilgili iyi şeylerden biri olağandışı bir şekilde açık bir toplum olmasıdır. Hükümet planlama belgelerine erişimimiz var; mükemmel değil, ama karşılaştırmalı standartlara göre oldukça fazlası erişime açık. Böylece, Küba’ya karşı abluka da dahil olmak üzere büyük bir terörist savaş başlattıklarında Kennedy ve Johnson yönetimlerinin ne düşündüklerini biliyoruz. Neden bu savaş başlatıldı? Castro’nun ABD’nin 150 yıl öncesinde yarı küreye hakim olma niyetini beyan eden 1823 Monroe doktrinine kadar giden politikasına başarıyla muhalefet etmesi nedeniyle. ABD o dönemde bu niyetini gerçekleştirememişti, çünkü Britanya çok kuvvetliydi. ABD’nin büyük planlamacıları –John Quincy Jones gibi (aşikâr kader³ kavramının entelektüel mimarı)– 1820’lerde kabinedeki meslektaşlarına Britanya’nın gücü yüzünden Küba’yı bile işgal edemediklerine dikkat çekerler. Adams şöyle der: “Britanya’nın gücü zamanla azalacak. Bizim gücümüz ise artacak. Özellikle de

³ Aşikâr kader (Açık kader): 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri’nde Amerikalı yerleşimcilerce kıtanın doğu kıyısından batı kıyısına kadar genişlemenin mukadder ve Tanrı tarafından onlara verilen bir misyon olduğunu ifade eden ideolojidir. (ç.n.)

yerli halkı yok edip ulusal toprağı ele geçirdikten sonra. Zamanla Küba politik yerçekimi yasalarına göre bizim elimize düşecek, ay-nen elmanın ağaçtan düşmesi gibi". Nitekim bu, 1898'de Küba İspanya'nın işgalinden kurtulduğunda gerçekleşir, ancak ABD özgürleşmeyi engellemek için müdahale eder ve Castro'nun 150 yıl öncesine dayanan ABD taleplerine karşı başlattığı başkaldırı-nın başarılı olduğu 1959'a kadar Küba'yı büyük ölçüde bir ABD kolonisi olmaya zorlar.

ABD meydan okumayı, özellikle de başarılı meydan okumayı tolere edemez. Maurice Bishop liderliğindeki New Jewel Hareketi Grenada'da kontrolü ele aldığı ve kısmî bir sosyal demokrat program uygulamaya çalıştığı anda, ABD bunu bir meydan okuma olarak gördü. Carter yönetimi fonları kesti, kısıtlamalar dayattı, 40 Kübalı inşaat işçisinin üstesinden gelmek için Özel Kuvvetlerden 6000 askerin 8000 onur madalyasıyla boy göstereceğı, Reagan yönetimi tarafından gerçekleştirilecek olan istilanın temelini attı. Muazzam bir zafer. Grenada başarılı bir isyana kalkışamayacaktı. Britanya ABD'nin hamlesine itiraz etti, ancak Küba'ya karşı ABD yaptırımlarını desteklediğı gibi bunu da destekledi. Avrupa ülke-leri BM'de ABD'ye karşı oy vermek için cesur olabilirlerdi, ancak onlar da ABD yaptırımlarına uydular; bu İran konusunda da böyle oldu, birçok Avrupa devleti ABD'nin İran üzerindeki yaptırımları-na şiddetle muhalifti, ancak yaptırımlara uydular, babanın ayağına basmadılar. Bunu yaparsan, cezalandırılırsın. Avrupa'nın ABD'ye meydan okumak için bazı çekinceleri var, bunu yapmazlar. ABD'nin yönettiğı uluslararası finansal sistemden atılabilirler. ABD'ye mey-dan okumak biraz cesaret ve biraz da bağımsızlık gerektirir. Bu, Avrupa liderlerinden çok fazla şey beklemek olur. Böylece babaya muhalif oldukları zaman bile onun peşine takılıp emirlerine uyarlar.

Burada çirkin bir örüntü var. İsrail Gazze'de Filistinlilere kar-şı kanlı, yıkıcı saldırılarını, düzenli olarak ve en acımasız şekilde ABD silahları ve desteğıyle sürdürüyor. Sık sık başlarına geldiğı

üzere, İsrail'in silahları tükendiğinde, ikmal için ABD'ye yöneliyor ve ABD de İsrail'de depoladığı silahları kolayca transfer ediyor. İsrail bu saldırılara kibarca *çimlerini biçmek* adını veriyor. Ağustos 2021'de, ABD'nin ve İsrail'in ele geçirip Filistinlileri kovduğu Ürdün Vadisindeki Batı Şeria'da, İsrail ordu birlikleri uzak bir köye girerek bir İtalyan insani yardım örgütü tarafından kurulmuş olan güneş enerjisi panel sistemini imha ettiler. İsrail gazetesi Haaretz'de çıkan bir başyazıda şöyle yazıyordu "Yaşlı ve çocuklar dahil olmak üzere onlarca insanı Ürdün Vadisinin yaz sıcağında elektriksiz bırakmak için oldukça sadist olmak gerekir".⁴ İsrail askerleri "ya-sadıysa imha et" diyor. Avrupalılar zaten geri dönecek ve aynı şekilde inşa edecekler. Aynı şey: babanın emirlerini uygula, zararı tazmin etmek için ufak tefek şeyler yap, ama temel olarak mafya emperyalizmi ile iyi geçin.

Britanya da dünyanın en zengin ülkesi Hindistan'ı yıkıma uğratarak ve sanayiden arındırarak aynı şeyi yaptı. Britanya'yı zenginleştirmek için devasa soygun. Britanya, Çin'e afyon ticareti vasıtasıyla Britanya ticaretini ve istemedikleri Britanya ürünlerini kabul ettirmek için dünyanın en büyük uyuşturucu trafiğini yönetti. Çinliler hayır dediğinde, gambotlarla imha edilmeliydiler. Yaz Sarayı yok edildi ve Hong Kong dahil olmak üzere, çalınabilen ne varsa çalındı. Bu, emperyal şiddettir. ABD de, Afrika'da büyük soykırımlar yapan Britanya ve Fransa gibi, daha sınırlı nüfuz alanlarıyla Almanya ve İtalya gibi davranıyor. Büyük güçlerin iş görme şekli budur.

Vijay: 1993'te, *Z Magazine*'de "Pentagon Sistemi" fikrini tartıştığınız bir makale yazdınız. Bu değerlendirmede iki kavram yer aldı. Bunlardan birisi Askeri-Endüstriyel Kompleks fikri, bu terim Eisenhower'ın veda konuşmasıyla ilişkilendiriliyor ("Eisenhower bunu çok iyi biliyordu, çünkü sekiz yıl boyunca bunu geliştirdi")

⁴ "Confiscating Solar Panels from Palestinians in August is Abuse", 22 August 2021.

demoğtınız bana birkaç yıl önce). Diğer i se Askerî Keynesçilik. Kapitalistler arasındaki rekabet ekonomide büyük bir istikrarsızlığa neden olur, rekabet baskısı düzenli olarak ekonomik gerilemeyle sonuçlanır; bu gerileme dönemlerinde, hükümetler terkedilmiş kapitalistleri kurtarmak için harcamaları arttırmaya çağrılır – bu, Keynesçiliğın temel mimarisidir. ABD’de ise sosyalizme karşı duyulan ölümine korku, Keynesçiliğın kurtarma fonlarının sosyal sektörden ziyade askeri sektöre gitmesine neden olur. Bu askeri Keynesçiliktir. İşte 1993’teki açıklamanız:

Noam: Tüm ileri toplumlar gibi ABD de başlangıçtan itibaren ekonomiye devlet müdahalesine güvenmiştir, ancak ideolojik nedenlerle bu olgu yaygın bir şekilde inkâr edilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, bu tür “endüstriyel politikalar” Kennedy yönetimi tarafından gelişmiş sanayiye akıtılan devlet güdümlü kamu sübvansiyonunun önemli bir bileşenine dönüştürölmüş olan, Enerji Bakanlığını (nükleer silah üreten) ve NASA’yı da içeren Pentagon sistemiyle maskelenmiştir. 1940’ların sonunda, hükümet-şirket çevrelerinde özel sektörü korumak için devletin yoğun bir şekilde müdahale etmesi gerektiğine inanılıyordu. 1948’de, savaş sonrasında, birikmiş tüketici talebinin düşmesi ve ekonominin resesyona girmesiyle, Truman’ın “soğuk savaş harcamaları” iş dünyası basınında “neredeys e sonsuz iyi günler için sihirli formöl” (*Steel*), “genel olarak yükselme eğilimini korumanın bir yolu” (*Business Week*) olarak göröldü. *The Magazine of Wall Street* askeri harcamayı “tüm ekonomiye yeni bir güç zerk edecek” bir yol olarak gördü ve birkaç yıl sonra, “kendi ekonomimiz kadar yabancı ekonomilerin de artık esas olarak bu ölkede aralıksız yapılan silah harcamalarına bağımlı olduğunun aşık ar olduğun u” yazarken, yurtdışında devlet kapitalisti sanayi toplumlarının yeniden inşa edilmesinin ve o dönemde genel olarak ABD kökenli olan Ulaşırı Şirketlerin devasa genişlemesinin temelini başarıyla atan uluslararası askeri Keynesçiliğ e atıfta bulunuyordu.

Pentagon sistemi bu amaçlar için ideal görünüyordu. Bu sistem, kamuya yüklü bir maliyet dayatır (araştırma ve geliştirme) ve aşırı üretim için garanti bir pazar, işletme kararları için elverişli bir tampon sağlar. Ayrıca, bu sanayi politikası biçimi insanî ihtiyaçlara yönelik sosyal harcamaların arzu edilmeyen yan etkilerine de sahip değildir. İstenmeyen yeniden dağıtım etkileri dışında, bu politikalar idari ayrıcalıklara da müdahale etmeye eğilimlidir; faydalı üretim özel kazancı baltalayabilirken, devlet tarafından sübvans edilen atık üretimi (silahlar, Aydaki Adam fantezileri vs.) iş sahibi ve yöneticiye bir armağandır, bu kişilere daha sonra pazarlanabilir ikincil ürünlerin kontrolü de verilir. Ayrıca, sosyal harcama kamunun ilgisini uyandırıp katılımını teşvik ederek demokrasi tehdidini güçlendirebilir; kamu hastanelerle, yollarla, mahallelerle vs. ilgilenir, ama füze seçimleri ve yüksek teknoloji savaşı uçakları hakkında fikri yoktur. Sosyal harcamaların kusurları askeri Keynesyen alternatifte mevcut değildir; bu alternatif, ileri sanayinin ihtiyaçlarına iyi uyumlanmış olması açısından fazladan bir avantaja sahiptir: bilgisayar ve genel olarak elektronik, havacılık ve ilgili teknoloji ve şirketlerden oluşan geniş bir yelpaze. Pentagon sistemi elbette başka amaçlara da hizmet etti. Küresel zorba olarak ABD'nin müdahale güçlerine ve bunların kullanımını kolaylaştıracak göz dağı veren bir duruşa ihtiyacı var. Ancak ekonomik rolü, askeri planlamacılar tarafından iyi bilindiği üzere, her zaman merkezî planda olmuştur. Eisenhower altında Ordu Ar-Ge'sinden sorumlu olan Ordu Planlama Şefi General James Gavin şuna işaret etmektedir: "Birçok durumda silahlı kuvvetler arasındaki yoğun rekabetin...temelde endüstriyel rekabet kaynaklı olduğu görülmektedir". En başından beri bu amaçların halktan "fedakârlık ve disiplin" gerektirdiği kabul edilmişti (Ulusal Güvenlik Konseyi, 68). Bu yüzden, Dean Acheson'ın ısrarla teşvik ettiği üzere, Kongre'nin ve dik kafalı yetkililerin "kitle zihniyetini" Komünist tehditle "hakikatten daha net" bir şekilde "ezmek" ve Senatör Vandenberg'in yorumuyla, "Amerikan halkının ödünü

koparmak” gerekiyordu. Bu görevlerin yerine getirilmesi bu yıllar boyunca entelektüellerin birincil sorumluluğu oldu.

Vijay: Stokholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) hükümetlerin bütçe beyanları temelinde askeri harcamaların ayrıntılı kayıtlarını tutar. 2021 SIPRI raporuna göre, 2020’de ABD orduya tahminen 778 milyar dolar harcamış, bu 2019’a göre yüzde 4.4’lük bir artışa karşılık geliyor. Yukarıda söylediklerinize dayanarak, bu rakam toplam askeri harcamayı doğru bir şekilde yansıtmıyor, nitekim diğer kurumların bütçelerine dahil edilen miktarları içermiyor (Enerji Bakanlığı, Ulusal Güvenlik Ajansı). Bununla birlikte, bu ek miktarlar olmasa bile, ABD’nin 2020 toplam askeri harcaması, küresel askeri harcamaların yüzde 39’una karşılık geliyor. Yani, dünya nüfusunun yüzde 4,25’ine sahip olan ABD’nin askeri harcamaları küresel askeri harcamaların yüzde 40’ına teka-bül ediyor. ABD dünyada herhangi bir ülkeyi yok edebilir. Ama yine de, görünen o ki dünyadaki köylü orduları tarafından sürekli mağlup ediliyor (Vietnam, Afganistan).

Bu olguların hiçbiri –ki bunlar saygın yayınlardan derlenmiştir– önemli gazetelerde ve önemli televizyon kanalları ve internet tabanlı yayınlarda haberlere konu olmuyor. Bu, sizin Edward Herman ile birlikte yazmış olduğunuz ve habercilik sektörünün boğulması hakkındaki klasik kitabınız “Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası” (1988) ve yine birlikte yazmış olduğunuz “Counter-Revolutionary Violence: Bloodbaths in Fact and Propaganda” (1973) başlıklı bir önceki kitabınızın temasıydı. Bugünlerde az bilinen önceki kitabın hikayesi ise şöyle: Warner Modular Publications tarafından tanıtımı yapıldıktan sonra, Warner Publications’ın kitap departmanı başkanı kitabı hasırltı etmeye çalıştı, daha sonra ise şirkete kitabın kalan kopyalarını imha ettirdi ve kitabın dağıtımını yapmaya çalıştığı için ceza olarak yayıncının tüm işlerini durdurdu. Warner Publishing’i rahatsız eden şey kitabın ABD’nin Vietnam, Endonezya, Bangladeş ve başka yerlerde

uyguladığı terör eylemleri hakkındaki kamuya açık kayıtları dikkatlice incelemiş olmasıydı. Warner'ın patronuna göre bu, "Saygıdeğer Amerikalılara karşı aşağılık bir saldırıydı".

Önsözde, Richard Falk –sizin de sürekli kullandığınız– mafya teriminin "hükümet operasyonlarının niteliği" olduğunu öne sürdü. ABD hükümetinin eylemlerinin –Vietnam ve Tayland gibi yerlerde– mafyanın eylemlerine benzediğini iddia ediyorsunuz; ancak, bunun popüler söylemde kabul edilmesini zorlaştıran şey, normal bir haber ajansından ziyade giderek bir Propaganda Bakanlığı gibi iş gören kitle iletişim araçlarının sağladığı paravan. Katliam haberleri medyada görünüyor, ancak bunlar rutin olarak ABD personelinin gerçekleştirdiği katliamlardan ziyade ABD düşmanlarının yaptığı katliamlar. Katliam gerçekleştirdiği söylenen her zaman ABD'nin düşmanıdır, asla ABD ya da onun yakın müttefikleri değildir. ABD propagandası için ABD'nin iyiliksever görünmesi elzemdir. İşte Edward Herman'la 1973'te yazdığınız (ve esasen yasaklanan) kitaptan bir alıntı:

Düzenli olarak reklamı yapılan ve kınanan –kurbanları ciddi bir ilgiye layık olan– katliamların, dikkatli bir inceleme sonrasında, tamamen ya da kısmen kurgulanmış olduğu ortaya çıkıyor. Bu uydurma ya da yarı-uydurma katliamlar, Amerikan ordusunun başka ülkelerde yaptığı müdahalelere destek sağlanmasında son derece önemli bir halkla ilişkiler işlevine hizmet etti. Bu, özellikle Vietnam konusunda doğrudur. Kamuoyu karşı olmaya meyilliydi ve savaşı çıkaranlar Amerikan halkını hizada tutmak için güçlü bir şekilde çabalamak zorundaydı. Sürekli uydurmaya başvurulması Washington'ın bu konuya gösterdiği ilgi de "katliam"ın oynadığı propaganda rolüne işaret eder. Yalan üretimine dair kanıtlar, ister ordu, ister istihbarat, isterse devletle bağlantılı "akademi" tarafından üretilmiş olsun

bu kaynaktan çıkan haberlerin, herhangi bir Propaganda Bakanlığının çıktılarını değerlendirmede kullanılan normal standartlar ve yöntemlerle değerlendirilmesi gerektiğini gösteriyor.

Vijay: İnsansız hava aracı programı popüler değil ve görünüşe göre etkisiz. Küba'ya yaptırımlar ve abluka konusunda da aynı şey geçerli. Ama yine de şu veya bu muhalefete karşın, ABD'deki kamuoyunda hâkim olan hava bu tür politikaların devam etmesi gerektiği yönünde.

Noam: Öncelikle, insansız hava aracı programına yönelik yoğun muhalefet uluslararası nitelikte. Bu sorunun anketlerde yöneltildiğini görmedim, ama zannediyorum ki ABD'deki insanlara “Küba'ya karşı”, asla abluka kelimesini kullanmazlar, “yaptırımların olması doğru mu?” diye sorarsanız, muhtemelen cevap, *evet*, olacaktır.

New York Times'da serbest kürsü yazılarını okuyabilirsiniz. Birkaç ay önce iki Küba uzmanı tarafından yazılmış bir yazı vardı⁵. Temel olarak şunu diyorlardı: “yaptırım, abluka hakkındaki tüm bu konuşmalar saçmalık. ABD Küba'ya insani yardım sağlıyor, gıda yardımı vs. yapıyor.” Hatta bir referans, link verme hatasına bile düşmüşler. Ben de referansa bakma zahmetine girdim. Yazarlarının iddia ettiklerinin tam tersini söyleyen bir ABD hükümet yayınıydı. Belgede ABD'nin Küba'ya insani yardıma izin vermediği yazıyordu. *New York Times*'ın bu tür makalelerdeki bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğini, bu tür referansları araştırdığını, her durumda tam tersini söylediğini fark ettiğini vs. varsaymıştım. Belli ki yanılmışım. Bakmıyorlar. Bu, ifade etmeliyim ki, oldukça normal. Bakmadığınız şeyler vardır çünkü bunlar açıkça doğru ya da yanlıştır. Bu tür şeylerle sözüm ona solcu gazetelerde de karşılaşıyorsunuz. Eleştirel bir gazete

⁵ Armando Chaguaceda ve Coco Fusco, “Cubans Want Much More than an End to the US Embargo”, NYT, 7 Ağustos 2021.

olan, ABD politikası konusunda eleştirel makaleler bulabileceğiniz *New York Review of Books*'u alalım. Gazetede, Edmund Morgan'ın ABD tarihi üzerine makalelerinden oluşan bir derlemenin solcu eleştirmen, iyi ve dürüst Russell Baker tarafından kaleme alınan bir incelemesi yayımlandı⁶. Baker, öğrendiği şey karşısında hayrete düşmüştü. Buna göre sömürgeciler, Batı yarımküreye geldiklerinde, burada neredeyse kimse yoktu, kızgın tropiklerden donmuş kuzeye kadar orada burada düzensiz bir şekilde dağılmış bir milyon insan vardı. Bu ifade gerçeğin 80 milyon kadar uzağındaydı. Bu insanlar yalnızca orada burada dağılmış bir şekilde yaşamıyorlardı, ileri medeniyetleri vardı. *New York Review of Books*'tan bahsediyoruz. Sonraki birkaç ay bunun hakkında bir mektup yayınlanacak mı diye kontrol ettim, ancak hiçbir şey gelmedi. Birkaç itiraz gelmiş olmalı, çünkü yaklaşık dört ay sonra, küçük bir düzeltme yayınlandılar. Sayılarda bir hata olduğunu söylediler. Gazetenin hatalı alın-tılama yaptığını, yalnızca Kuzey Amerika'ya atıfta bulunulduğunu ve bir milyon değil, 18 milyon olduğunu söylediler. Peki. Ufak bir iyileştirme. Ama çok az, yani, önemsiz.

Vietnam savaşının sonunda, savaştan birkaç yıl sonra, Massachusetts Üniversitesinde (Amherst) bir medya çalışma grubu UMASS öğrencilerinin tutumları konusunda bir araştırma yaptı. UMASS (Amherst), en iyi öğrencilere sahip gelişmiş bir yüksek okul. Öğrencilere sorulan sorulardan biri, "Savaşta öldürülen Vietnamlı sayısını tahmin edebilir misiniz?" sorusuydu. Ortalama tahminleri 100.000. Resmi rakam ise 2 milyon. Gerçek sayı ise muhtemelen 4 milyon. Tahminleri 100.000'di. Farz edin ki Almanya'da bir anket yaptınız ve en ileri eğitim kurumlarından genç insanlara Holokost'taki ölü sayısını sordunuz, ne sonuç alırdınız? Diyelim ki 200.000 dediler. Almanya'da bir sorun olduğunu düşünürdük. ABD'de bir sorun olduğunu düşünüyor muyuz? Olamaz. ABD'de

⁶ Russel Baker, "A Heroic Historian on Heroes", NYRB, 11 Haziran 2009.

sorun yok. Savaşlarımız gibi. Irak işgalini tekrar ele alalım. Yüksek mevkilerde, medyada önemli yorumcular arasında işgalin bir suç olduğunu söyleyen birini bulabilir misiniz? Hata olduğunu söyleyeceklerdir. Obama methedilir, çünkü bunun “stratejik bir hata” olduğunu söyledi. Obama, önce Britanya’yı yere sermeleri gerektiğini anladıkları için SSCB’yi işgal etmenin “stratejik bir hata” olduğunu söylemiş olan Nazi generallerini anımsatıyor. Onlara büyük ahlaklı liderler olarak övgü düzüyor muyuz? Pek değil.

ABD ideolojisinde “Amerikan istisnacılığı” denen bir kavram vardır. Buna göre, ABD iyilikseverliği eşsizdir. Bu fikirle ilgili olarak iki yanlış var. Birincisi şiddet ve vahşetten oluşan gerçek tarihsel kayıtlar. Diğeri ise istisnacılık fikrinin ABD’ye özgü olduğu. Geçmişte tüm emperyal merkezler –Britanya’dan Fransa’ya ve Hollanda’ya kadar– şiddet eylemleri ile iyiliksever öz-imgenin bir bileşimine sahipti.

Vijay: 2010’daki bir televizyon programında, “Amerikan istisnacılığı” kavramı hakkında size sorulduğunda, cevabınız çok açık:

“Öncelikle Amerikan istisnacılığı kavramının hayranı değilim diyemem. Bu, yeşil peynirden yapılmış ayı sevmiyorum demeye benzer. Böyle bir şey yok. Güçlü devletler tipik olarak kendilerini son derece muhteşem görürler ve ABD de bundan muaf değil. Kibarca söylemek gerekirse, bunun temeli çok sağlam değil.

“Amerikan dış politikasıyla ilgili sorunlar kaynağını temel doğasından almaktadır, bunun hakkında bilgimiz var. Ya da istersek bilgi sahibi olabiliriz. O halde, İkinci Dünya Savaşı’na kadar gidelim. Bu dönem ABD’nin küresel bir güç haline geldiği dönemdir. Bundan önce, ulusal toprağı fethetmiş, nüfusu büyük ölçüde yok etmiş, Meksika’nın yarısını fethetmiş, Batı yarım küreyi büyük ölçüde ele geçirmiş, Filipinler’i istila etmiş, birkaç yüz bin insanı

öldürmüştü. Ancak bu zamana kadar asıl büyük güç Britanya ve diğerleriydi. ABD küresel bir güç değildi. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel bir güç haline geldi. Planlamacılar bir araya gelerek savaş sonrası dünyayı nasıl yöneteceklerine dair –tamamen kamuya açık– planlarını dikkatle oluşturdular. Temel düşünce, tamamen ABD kontrolü altında olan ve ABD’nin küresel tasarılarıyla çatışacak hiçbir egemenlik ifadesinin tolere edilmeyeceği “Büyük Alan” olarak adlandırılan bir şeyin olması gerektiği idi. ABD ile rekabete, elbette, izin verilmeyecekti. Ve bu alan genişlemeye oldukça elverişliydi. Batı Yarımküreyi, Doğu Asya’yı, ABD’nin kontrol altına alacağı eski Britanya İmparatorluğu topraklarını –buna dünyanın ana enerji rezervlerine sahip Orta Doğu da dahildi– kapsıyordu. Baş planlamacılar Orta Doğu petrolünü kontrol edebilirsek, dünyayı da kontrol edebileceğimize işaret ettiler. Ve elbette, bu Alan Avrasya’nın mümkün olan en geniş parçasını, en azından onun ticari ve endüstriyel merkezi olan Batı Avrupa’yı da içeriyordu. Bu Büyük Alandı. Ve bu alanda ABD hakim olacak ve egemenliği sınırlandıracaktı. Elbette bu politika takip eden yıllarda büyük oranda uygulandı. Ve elbette fazla iddialıydı, güç sistemi aşıldı, sömürgecilik karşıtlığı otoriteyi zayıflattı, diğer endüstriyel güçler savaştan sonra kendilerini yeniden inşa ettiler. 1970’lerde dünya ekonomik açıdan üç kutupluydu: ABD merkezli Kuzey Amerika, daha çok Almanya merkezli Avrupa ve o zamanlar Japonya merkezli olan Asya büyük ekonomik güçlerdi. Ve o zamandan beri, dünya daha da parçalı hale geldi. Bununla beraber, bu temel politika varlığını sürdürdü ve belki de bu yüzden dünyada sekiz yüz askeri üssümüz var –başka kimsenin bu kadar üssü yok– ve bu yüzden orduya dünyanın geri kalanının harcadığı kadar harcıyoruz

ve kağıt üzerinde kapasitesi hayal bile edilemeyecek imha araçlarıyla teknolojik olarak çok daha ilerideyiz ve bu yüzden Orta Doğu ve Orta Asya'da birkaç ülkeyi istila etmek ve işgali sürdürmek vs. için birkaç trilyon dolar harcadık. Bunlar çok önemli sorunlar.”

Vijay: Bu kadarı ABD emperyalizminin niteliğini özetliyor. ABD politikasının emperyalist dinamiği hakkındaki bu bilgi eksikliğinin bir nedeni de ABD'deki kültürel dünya ile ABD savaşlarının yer aldığı dünyalar arasındaki mesafe. *New York Review of Books*'ta, ABD'nin geri çekilmesi konusundaki 1975 tarihli makalenizde, “ABD hükümeti Hindiçin’de yenildi, ama evde yalnızca zedelendi”. “Evde yalnızca zedelendi” ifadesinde güçlü çağrışımlar var. ABD hükümeti Afganistan’dan 15 Ağustos 2021’de çekildi, ama evde zedelenmiş gibi bile görünmüyor. Görünüşe göre hiçbir etki yaratmadı.

Noam: Hindiçin’de 70.000 ABD askeri öldürüldü ve savaşın sonunda büyük bir protesto hareketi oldu. Afganistan çok farklı, çünkü Amerika halkı için, Afganistan kolay bir savaştı. Savaş askere çağrılanlar tarafından değil, profesyonel bir ordu tarafından, çoğunlukla da Özel Kuvvetler tarafından yapıldı. ABD ağır kayıp verdi, ama Hindiçin’deki kadar ağır değildi. Bu savaş görece önemsiz bir gösteriydi. ABD’nin bu savaşta esas olarak hiçbir çıkarı yoktu. Oradan çıkmanın kolay bir yolunu bulamadı ama hiçbir stratejik çıkarı da yoktu. Köşe yazarları bunun ne kadar büyük bir yenilgi olduğundan, Amerikan yüzyılının bitmiş olduğundan vs. bahsetmiş olsalar da ABD’deki çoğu insan için bunun bir anlamı yoktu. ABD’nin gücü üzerinde temelde hiçbir etkisi olmadı. Hiçbir jeostratejik amacı olmayan ve birliklerin başka yere transfer edilmek üzere geri çekildiği nadir saldırı savaşlarından biriydi. Evde çok az zedelendi, biraz itibarı sarsıldı.

Vijay: ABD Afganistan’ı işgal edebilseydi ve onu bağımlı bir devlete dönüştürebilseydi, kullanabileceği üç avantajı vardı. İlk

olarak, 2010'da bir ABD askeri raporunun değerlendirmesine göre Afganistan'da en az 1 trilyon dolar değerinde değerli maden var. O yılın sonlarında, Afganistan'ın Maden Bakanı Wahidullah Shahrani gerçek sayının üç katı olabileceğini söyledi. Dünyanın diğer yerlerinde de görebildiğimiz üzere, bir ülkenin zenginliğini sömürmek için onu doğrudan sömürgeleştirmeye gerek yok, ama yine de bunu ortaya koymak önemli. İkinci olarak, eğer ABD Afganistan'ı kontrol edebilseydi, Afganistan da dahil olmak üzere Orta Asya genelinde altyapı inşasını amaçlayan, Çin destekli Kemer ve Yol Girişiminin gelişmesini engelleyebilirdi. Hillary Clinton, hem Çin'in doğu-batı aksındaki ticari gelişimini, hem de Rusya'nın Orta Asya devletleriyle tarihsel bağlarını sarsmak için –2011'de Chennai'de (Hindistan) bir konuşmada tanımladığı şekliyle– Hindistan'dan Orta Asya'ya Yeni İpek Yolunun inşa edilmesini öngörüyordu. Üçüncü olarak, klientalist bir Afganistan'da askeri üslere erişim ABD'ye hem Çin'in Xinjiang Uygur Otonom Bölgesini hem de İran'ın doğu vilayetlerini karıştırma imkânı verebilirdi. Geri çekilişin ABD'nin gücü üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı doğru, ama ABD eğer bağımlı bir devlet yaratmayı başarabilseydi, özellikle Çin ve Rusya ile şiddetlenen rekabet açısından Asya'da güçlenebilirdi.

IRAK

Vijay: 2021 Aralık ayının ilk haftasında, ABD'nin Afganistan'dan çekilmek zorunda kalmasından yalnızca birkaç hafta sonra, ABD ordusu Irak'taki konumunu değiştireceğini açıkladı. ABD ordusu bu ülkede artık muharebe görevinde olmayacak, Irak güçleri IŞİD ile savaşırken onlara yalnızca "tavsiye, yardım ve olanak sağlayacaktı". ABD lojistik karargahını Irak'taki El Enbar vilayetinden Kuveyt'e taşıdı. Ama bu geri çekiliş 2007'de başlamış olan Irak'tan uzun süreli ayrılma sürecinin sadece başka bir aşamasıydı. O yıl, ABD hükümeti Irak Meclisiyle yeni bir "kuvvetler statüsü" anlaşması yapmayı başaramadı, bu anlaşma ABD birliklerine Irak'ta görev yaptıkları süre boyunca –başka şeylerin yanı sıra– sınır ötesi koruma sağlıyordu; başka bir deyişle, ABD birlikleri Irak yasası ve kendi ülkelerinde egemenliklerini ifa etmekte ısrarcı olan Iraklı yasa koyucuların yetkisi altında çalışmak istemedi. Bunların hiçbiri ABD'nin 1991'de Irak'tan ayırarak oluşturduğu ülkenin kuzeyinde bulunan özerk Kürt bölgesi için geçerli değil. ABD'nin Irak'tan çekilmek zorunda kalmasının kesin nedeni, 2005'teki İbrahim el-Caferi hükümetinden (İslamî Dava Partisi) Mukteda el-Sadr'ın hâkim olduğu bugünkü meclise kadar birçok hükümetin Irak'ta ABD'nin kalıcı askeri varlığını hoş görmemesidir. İran ve Irak arasındaki olağan gerilimlere rağmen, hasmı Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ABD'den ziyade İran'a fayda sağladığı konusunda genel bir görüş birliği var. İki yıllık bir sürede, 2001 ile 2003 arasında, ABD İran'ın büyük rakiplerinden ikisini, Afganistan'da Taliban ve Irak'ta Saddam Hüseyin'i ortadan kaldırmak için askeri gücünü kullandı. Bu savaşlar İran'a büyük

bir stratejik avantaj sağladı. Bu ihtimal Washington'daki *Perde Arkasındakiler* tarafından ele alınmadı mı?

Noam: Perde arkasına gerek yok. Bu mesele kamuya açıktı. Yeni muhafazakâr hareketin –Donald Rumsfeld ve Paul Wolfowitz'in içinde bulunduğu *Project for a New American Century* [PNAC]– bölgede kontrolü genişletmek üzere Amerikan gücünü kullanmaya yönelik, kamuya açık bir planı vardı. Bence 11 Eylül onlar için memnuniyetle karşıladıkları bir bahane oldu. Rumsfeld'in notları, 11 Eylül'den hemen sonra bu adamların birçok şey yapmak için bir fırsata sahip olduklarını düşündüklerini gösteriyor.

Vijay: 11 Eylül 2001'de öğleden sonra, Rumsfeld ekibini topladı ve onlarla düşüncelerini paylaştı, bu toplantı Rumsfeld'in danışmanlarından biri olan Stephen Cambone tarafından yazıya geçirildi. Cambone'un notları Bush yönetimindeki PNAC yandaşlarının ve yeni-muhafazakarların düşüncelerini yansıtır:

Uygun durum bulmak zor. Hızlı davranmalı. Kısa vadeli hedef ihtiyaçları –büyük davran– ilgili ve ilgisiz her şeyi süpür. Hızla en iyi bilgi. Aynı zamanda SH'yi [Saddam Hüseyin] vurmak yeterince iyi mi, değerlendirebiliriz –yalnızca UBL değil [Usame Bin Ladin]. Daha fazla destek için Jim Haynes'i [Pentagon avukatı] PW [Paul Wolfowitz] ile konuşması için görevlendir... UBL ile bağlantı.

Saddam Hüseyin'e saldırma isteği, Pentagon'un saat 09.37'de vurulmasından sadece birkaç saat sonra, Cambone'un saat 14.40'ta Rumsfeld'in yorumlarını aktardığı notlarında görülüyor. Kanıt gerekmiyordu. Irak'a saldırma isteği ortadaydı.

Noam: Irak'ı gerçekten anlamak için, 1979'a gitmek gerekir. 1979'da ABD'nin Irak politikaları Saddam Hüseyin'e güçlü bir destek vermek yönünde keskin bir şekilde değişmişti ve bu değişimin de esasen İran'la ilgisi vardı. İran Devrimi 1979'da gerçekleşip İslam Cumhuriyeti otoritesini sağlar sağlamaz, Carter yönetimi yeni

hükümeti devirip Şah ya da başka bir diktatör altında İran'ı restore etmek amacıyla askeri bir isyan başlatmak için General Robert Huyser'e emir verdi, ancak bu başarısız oldu. Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski bu konuda oldukça açtı, Tahran'daki son İsrail elçisi Uri Lubrani de öyle. Hatta, "Sokaklarda on bin insanı öldürmeye hazırsanız, Şah rejimini restore edebilirsiniz" diyen Lubrani çok daha uç bir noktada duruyordu. Irak İran'ı 1980'de işgal ettikten sonra, ABD vakit kaybetmeden Irak'a güçlü bir destek verdi. Donald Rumsfeld'in Saddam Hüseyin'le el sıkışırken, yüzbinlerce İranlının ölümüyle sonuçlanan acımasız, kanlı bir işgalden ibaret olan Irak'ın İran'ı sebepsiz işgalini desteklemek için silah anlaşmaları yaparken çekilmiş bir fotoğrafı vardır. Irak ordusu İranlılara ve Irak Kürtlerine, hatta Iraklılara bile kimyasal silah kullandı; silahlar Batıdan geliyordu. Ronald Reagan bunu inkar etti. Bu vahşetten İran sorumlu olmamasına rağmen, İran'ı suçladılar. Reagan müdahale ederek Kürtlere karşı kimyasal silah kullanımına karşı çıkan tüm kongre bildirilerini engelledi. Daha sonra, bu olay Saddam Hüseyin'i devirmek için başvuru nedenlerinden biri olarak gündeme getirildi. Ancak, gerçekte, ABD ve Saddam arasındaki aşk ilişkisi o kadar kuvvetliydi ki Saddam İsrail dışında başka hiçbir ülkenin alamayacağı bir hediye aldı: Bir ABD savaş gemisine saldırı izni ve karşılığında misilleme olmaması.

Vijay: Başka bakımlardan oldukça bilgili olan insanların bilgisi dahilinde olmayan iki olaya atıfta bulunuyorsunuz. Irak ordusu bir ABD savaş gemisini mi vurdu? İsrail de aynı şeyi yaptı ve misilleme olmadı mı? Nasıl olur da bu olaylar bu kadar az bilinir? 8 Haziran 1967'de, Altı Gün Savaşı sırasında, İsrail savaş jetleri ve torpido gemileri o esnada uluslararası sulara bulunan USS Liberty'e ateş açtı. Saldırıda 34 mürettebat öldü. İsrail özür diledi ve konu kapandı. Yirmi yıl sonra, 17 Mayıs 1987'de, Irak jetleri USS Stark'a iki Exocet füzesi attı, mürettebattan 37 kişiyi öldürdü, sonrasında bir özürden fazlası olmadı. İsrail vefat eden askerler için

gösterişsiz bir tazminat ödedi (1968-1969'da 6,89 milyon dolar), yani 2020 rakamlarına göre kişi başı 1,4 milyon dolar; 11 Eylül kurbanlarının aileleri ise 2020 dolar değerine göre kişi başına 3,1 milyon dolar alacak ve bu miktar Afganistan'ın el konulan dış rezervlerinden sağlanacak. Irak yalnızca 2011'de tazminat ödedi, ABD'nin desteklediği hükümet 1987 USS Stark saldırısı ve sonraki yıllar için esirler, savaş vs. karşılığında 400 milyon dolar ödemeyi kabul etti. ABD işgali sonrası Afganistan ve Irak bu saldırılar için İsrail'den çok daha fazlasını ödemek zorunda kaldı, bu tartışmada dikkat çekilmesi gereken bir nokta. Ancak, elbette, bu iki ABD gemisi savaş gemisiydi. ABD –sizin de birçok kere dikkat çektiğiniz üzere, Noam– bir İran yolcu uçağı da dahil olmak üzere sivil araçları vurdu.

Noam: Bu doğru. ABD Irak'ın İran'la savaşında doğrudan müdahale etti. USS Vincennes, 3 Temmuz 1988'de, açıkça tanımlanmış ticari bir koridorda Tahran'dan Dubai'ye giden İran Air'in 655 sefer sayılı uçağına fırlattığı güdümlü füzelerle 290 sivili öldürdü. ABD gemisi Norfolk Limanına (Virginia) döndüğünde sıcak bir şekilde karşılandı. George HW Bush Kaptan Will Rogers'a madalya verdi. Bush Amerikalılar'ın yaptıkları herhangi bir şey için asla özür dilemeyeceklerini işte bu bağlamda söyledi. Ticari bir yolcu uçağını vurmak istiyorsun, peki. Sana bir onur madalyası verelim. İran, ABD ile savaşamayacağını anladı ve bir anlaşma yapmayı, şartlı teslimiyeti kabul etti. İran, muhtemelen bu dönemde, ABD'nin Irak'ta nükleer silah programı oluşturma girişimini dengelemek için küçük bir nükleer silah programı başlattı. George Bush nükleer silah üretiminde ileri eğitim almaları için Iraklı nükleer enerji mühendislerini davet etmişti ve bu İran için ciddi bir tehditti.

Bush, Saddam'a iyi dileklerini iletme üzere Nisan 1990'da Irak'a bir heyet gönderdi. Bu heyetin başında Cumhuriyetçi Senatör –ve Senato Çoğunluk lideri– Bob Dole vardı. Büyük başarıları için

Saddam'a övgüler yağdırdılar ve Saddam'ın Amerikan basınında çıkan eleştirileri göz ardı etmesi gerektiğini söylediler. Wyoming Senatörü Alan Simpson Saddam'a sorununun ABD hükümetiyle değil, Amerikan basınıyla olduğunu söyledi. "Bizde bu Anayasa'nın Birinci Değişikliği saçmalığı varken hükümet basını olması gerektiği gibi susturamıyor, o yüzden en iyisi dikkate almamak". Dole, Amerika'nın Sesi'nde Saddam'ı eleştiren bir yorumcunun işten çıkarıldığını söyledi. Saddam'a Bush'un arkadaşına yönelik bu adaletsiz eleştirileri sonlandırmak için ellerinden geleni yaptıklarını söylediler. ABD Hazine Bakanlığının itirazlarına rağmen, büyük miktarda tarımsal materyal gönderilecekti; bu malzeme Saddam'ın batıdan gelen kimyasal silahları Kürtlere karşı kullanması sonucu tahrip edilen arazilerde tarımın canlandırılması içindi.

Birkaç ay sonra, Saddam bir hata yaptı. Emirlerle karşı geldi ve Kuveyt'i işgal etti, belli ki yeşil ışık yakıldığını düşünmüştü. ABD'nin Irak büyükelçisi April Glaspie çelişkili bir beyan vermişti, Saddam da bu beyanın işgal için yeşil ışık olduğunu sanmıştı. Hata yaptığını hızla anladı ve çekilmeyi teklif etti. ABD çekilmeyi kabul etmeye hevesli değildi ve ısrarla savaş istiyordu. Saddam sonraki dokuz ay boyunca bir çeşit politik uzlaşmaya varmak için art arda teklif sundu. ABD cevap bile vermedi. ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan bilgiler sızmaya başladı, ancak basın bunların haberini yapmayı reddetti. Tek bir gazete, Long Island'da bir tabloid, haber yaptı; bilgi sızdıranlar Long Island'daki banliyö gazetesine bilgi kırıntıları gönderirken, New York Times bunları haber olarak geçmeyi reddetti. Daha sonra, Thomas Friedman, "Saddam'ın tekliflerine dair söylentiler var, ama Dışişleri Bakanlığı buna itiraz ediyor" gibi bir şey söyleyerek bu meseleden belli belirsiz söz etti. Böylece işler, kolayca önlenebilir olan ve büyük ölçüde desteklenmeyen ABD işgaline kadar bu şekilde gitti. Kuvözden atılan bebekler ve Saddam'ın Suudi Arabistan'ı işgal etme tehditleri hakkında uydurulmuş her tür hikaye vardı; hepsi daha sonra açıklığa kavuştu. Ama bu hikayeler ABD halkını

kışkırtmak için faydalı oldu; ABD Irak'ın bombalanması için her tür desteğin olduğu neredeyse tek ülkeydi.

Vijay: Saddam Hüseyin'in birlikleri Kuveyt'e 2 Ağustos 1990'da girdi. On gün sonra, 12 Ağustos ve 23 Ağustos'ta, Saddam Hüseyin Kuveyt'ten çekilmeyi teklif etti. Kuveyt işgalinin onuncu gününde, Saddam, Irak radyosuna İsraililer'in "işgal altındaki Arap topraklarından" çekilmesi durumunda çekileceğini söyledi; bu da gerçekleşmeyeceği için geri çekilme teklifi yalnızca retorikti. Siz bu ilk tekliften bahsetmiyorsunuz. Sizin bahsettiğiniz Iraklıların Beyaz Saray'a gizli bir diplomatik girişimde bulundukları 23 Ağustos'ta yapılan teklif. Long Island gazetesi Newsday'de haberi yapılan da bu teklif (Knut Royce, "Secret Offer: Iraq Sent Pullout Deal to US", 29 Ağustos 1990). Saddam'ın istediği Iraklıların Kuveytlileri yanal sondaj yapmakla suçladığı Rumaila petrol sahasında "tek kontrol sahibi" olmanın yanı sıra Basra Körfezi'ne de "garantili erişim"di. Bunların hiçbirisi ne kabul edildi ne de Newsday dışında haberleştirildi. Aylar geçtikçe, Saddam'ın talepleri zayıfladı. Ocak 1991'de, artık neredeyse hiçbir şey istemiyordu; birliklerini biraz olsun haysiyetle çekmekten memnun olacaktı. Bu sefer, New York Times haberi 8. sayfasına taşıdı, haberde FKÖ başkanı Yaser Arafat'ın gerilimin düşürülmesi için Birleşik Devletler'e mesaj taşıdığı ileri sürülüyordu. Bu haber (Patrick Tyler, "confrontation in the Gulf: Arafat Eases Stand on Kuwait-Palestine Link", 3 Ocak 1991) Saddam'ın önceki tekliflerinden bahsediyor ve Iraklılar'ın karşılığında neredeyse hiçbir şey istemeden çekilmeye hazır olduklarını kabul ediyordu: "Bazı Iraklı resmi görevliler Bay Hüseyin'in Yönetimin Filistin sorununu gündemin üst sıralarına koymaya niyetli olduğuna dair bir beyandan sonra Kuveyt'ten çekilmeye hazır olacağını ima ettiler". Bu bile kabul edilemezdi. Söylediğiniz gibi, ABD savaş istiyordu. Saddam Hüseyin'in boyun eğmesi o dönemde zar zor haberleştirilmekle kalmayıp günümüzde de neredeyse herkes tarafından unutuldu. Genel anlatı ABD'nin itaatsiz bir Saddam Hüseyin karşısında sert

bir duruş sergilediği ve onu Kuveyt'ten çıkmaya zorladığı yönünde. Bu da ABD'nin 1991 savaşının kahramanca bir savaş olduğunu iddia etmesine olanak veriyor.

Noam: Doğru. ABD'nin işgali muhteşem, kahramanca bir başarı gibi görüldü. ABD ordusu devasa Irak ordusunu oldukça acımasız bir şekilde yenmeyi başardı. Savaşın sertliği çoğu zaman New York gazete standlarında görünen Long Island Newsday'de haberleştirildi, o kadar ki, ABD'nin çoğu askere alınmış köylülerden oluşan Iraklı askerleri dümdüz etmek için buldozer kullandığı, ordunun, kum ve çamura gömülü bu Iraklı köylü askerleri gizleyen toprak üzerinde ilerlediği yazıldı. Bu sırada ABD erişebildiği her yeri bombalıyordu, Irak altyapısındaki tahribat akla hayale sığmaz boyuttaydı. George HW Bush ne olduğunu net olarak açıkladı: "Yetkinin bizde olduğunu gösterdik. O kadar." Bu da bir nevi Afganistan'daki savaşa benziyor, herkesi sindiren kaba kuvvet. Müzakere etmek istemedik, teslimiyeti bile kabul etmedik. Yetkinin bizde olduğunu dünyaya göstermek için tahripkâr bir saldırı istiyorduk.

Savaş, bombalamalarla sona ermedi. Savaşı, her ne kadar teknik olarak BM yaptırımları olsa da, Bill Clinton tarafından devreye sokulan sert bir yaptırım rejimi izledi. BM diplomatları petrol karşılığı gıda programını denetlemekle görevlendirildi. Bu program, Irak'ın petrol satarak karşılığında gıda ve başka ürünler almasına olanak veriyordu. Bu, yaptırım rejiminin sözüm ona insancıl veçhesi. Baş diplomatların her ikisi de –Denis Halliday ve Hans von Sponeck– yaptırım rejimini soykırım olarak nitelediler ve protesto ederek istifalarını verdiler. Önemli bir kitap –A Different Kind of War: The UN Sanctions Regime in Iraq (2006)– yazar Von Sponeck, bu kitapta neler olup bittiğini ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. Von Sponeck, Irak hakkında o dönemde herhangi bir Batılıdan daha çok şey biliyordu. Ekibi yaptırımların şiddetli sadizmi konusunda bilgi toplamak için ülkeyi dolaşmıştı ve daha sonra o da bu bilgileri ayrıntılı bir şekilde kitabında sundu. Yaptırımlar halkı mahvetti ve

her zamanki gibi, herhangi bir olası muhalefeti ezerek diktatörü destekledi. Saddam, Batı tarafından tanınmış olan, oldukça etkili bir gıda dağıtım sistemi uyguluyordu. Yaptırımlar altında açlıkla mücadele eden insanlar destek için onun çatısı altında toplanmıştı. Çok sayıda diktatörü devirmiş olan türden bir muhalefet, halk muhalefeti, burada yer bulamadı; Marcos, Suharto, Duvalier, hepsi bu dönemde halk muhalefeti ile devrilmişti, ancak bu durum, tabandan gelen bütün çabaların altını tamamen oyan ve Saddam'ı güçlendiren yaptırım rejimi altında mümkün değildi. Bu, yaptırımların genel etkisidir. Von Sponeck'in kitabı esas olarak hasıraltı edildi. ABD'de bu kitabın tek bir incelemesinin bile olduğunu sanmıyorum. Von Sponeck'in ön planda olduğu birkaç etkinlik oldu, bunlardan biri MIT'de (Massachusetts Institute of Technology) küçük bir seminerdi ve önemsenmedi. Irak halkı 2001'de onurlu bir şekilde hayatta kalma mücadelesi veriyordu.

ABD, Iraklılara 1991 savaşının bitmediğini bildirmek istiyormuşçasına, Irak'ı 1990'lar boyunca bombalamaya devam etti. ABD'nin önüne Irak'ı işgal etme fırsatı çıktığında bunu kullandı. Küresel düzlemde ABD ve İsrail dışındaki genel düşünce 2003 işgaline karşıtlık yönündeydi. Fransa ve Almanya'da, halk ezici bir üstünlükle ABD savaşına karşıydı, hükümetlerin savaş aleyhine konuşmak zorunda kalmalarının nedeni de buydu. Thomas Friedman, New York Times'da Fransa'nın BM Güvenlik Konseyi'nden atılması gerektiğini öneren bir yazı yazdı.⁷ Friedman bunu çocukların kreşte konuştuğu tarzda söylemişti; bizim kurallarımıza göre oynamıyorsa, o zaman git. ABD Senatosu kafeteryada patates kızartmasını (İngilizcesi French Fries-ç.n.) yasakladı; bu ürün Freedom Fries olarak yeniden adlandırıldı. Bu Fransızlara kamuoyunun peşinden gitmeye cüret etmek ne demekmiş gösteririz! Donald Rumsfeld Eski Avrupa ve Yeni Avrupa ayrımını yaptığı çok ilginç bir konuşma

⁷ Thomas Friedman, "Vote France Off the Island", 9 Şubat 2003.

yaptı. Eski Avrupa, halk çoğunluğunun fikrine uygun davranılan ve ABD işgaline muhalefet eden Fransa ve Almanya gibi ülkelerden oluşuyordu; Yeni Avrupa ise halklarının yaygın muhalefetine rağmen ABD işgalini destekleyen bir avuç diktatörden oluşuyordu. Basında Yeni Avrupa'nın mucizeleri hakkında çok sayıda haber yapılıyordu, ancak bu haberlerde yöneticilerin ABD'yi desteklemelerine karşın halklarının savaş karşıtı olduğu gerçeği es geçiliyordu. En dramatik vaka İspanya'ydı, Başbakan José Maria Aznar ABD işgalini destekliyordu ve Bush ve Tony Blair ile birlikte bunu ilan etmek için Azor adalarına davet edilmişti. ABD basını Aznar'a övgüler yağdırıyordu, ancak İspanya halkının yüzde 98'inin savaşa karşı olduğundan bahsetmiyordu. Bunun önemi yoktu. Yeni Avrupa, halklarının egemen iradesine karşı olan yöneticilerdi. Eski Avrupa ise, unuttuğumuz ve Thomas Friedman'ın önerdiği üzere BM Güvenlik Konseyinden atmak istediğimiz Avrupa, halklarının düşüncesine önem verenlerdi.

Ardından savaş başladı. İnsanî yardım organizasyonları, aynen Afganistan'da yaptıkları üzere, savaşın insanî bir krize yol açacağı ve Iraklıların büyük bir işgalle başa çıkamayacağına dair uyarılarda bulundular. Yüz binlerce insanın öleceğine dair tahminlerinin gerçeğin çok altında olduğu ortaya çıktı. Bu önemli değildi. Afganistan'da olduğu gibi, istediğimizi yaparız, gücümüzü gösteririz. Irak durumunda, Afganistan'dan farklı olarak, gerçek bir stratejik amaç vardı: Petrol. İşgal acımasızdı, bazı olaylar gerçekten şok ediciydi -Kasım 2004'te Felluce'ye ikinci saldırıda olduğu gibi. Kadınların ve çocukların gitmesine izin verildi, ama erkekler kentte kalmaya zorlandılar. Ardından ABD Deniz Kuvvetlerinin basında övgüyle karşılanan büyük saldırısı geldi. ABD güçlerinin büyük bir savaş suçu işleyerek genel hastaneyi ele geçirdiği saldırının birinci gününü hatırlıyorum. Askerler hastaları, doktorları yerlere fırlatmışlar ve onları bağlamışlardı. Basın sevinçten deliye dönmüştü; New York Times genel hastanenin bir resmini basmış, bunun ne kadar

muhteşem olduğundan bahsediyor ve saldırının suçunu “teröristlere” atıyordu.⁸ Basın ABD Deniz Piyadelerinin hayvanları inlerinde nasıl bulduklarını ve öldürdüklerini tarif ediyordu. Yaptığımız zulümleri saymadığımız için kimse kaç kişinin öldürüldüğünü bilmiyor. Kanser vakalarını arttıran çok miktarda seyretilmiş uranyum, radyoaktivite içeren tehlikeli silahlar kullanılmıştı. Iraklı doktorların ve insan hakları gruplarının yaptığı çalışmalar vahşetin ölçeğini gösteriyordu. En kötü suç ise işgalin etnik çatışmayı tetiklemesi oldu. ABD işgalinden önce, Şii ve Sünni topluluklar birlikte yaşıyor, birbirlerine ABD’deki iki Protestan mezhebi gibi davranıyorlardı. Birbirleriyle evleniyorlar, aynı mahallerde yaşıyorlar ve genellikle kimin kim olduğunu bilmiyorlardı. ABD işgalinden birkaç yıl sonra, birbirleriyle savaşa girdiler. Bu etnik savaş ya da mezhep savaşı tüm Orta Doğu’ya yayılarak bölgeyi paramparça etti.

ABD Irak’ta ülkeyi onun için yönetecek kadar uysal bir hükümet kuramadı. Bu durum, ABD 2007’te Irak baskısı altında ülkeden çekilmek zorunda kaldığında sorun oldu. Bush yönetimi Kasım 2007’de bir Kuvvetler Statüsü Anlaşması (SOFA) öne sürerek Irak hükümetinden bunu kabul etmesini istedi. ABD’nin savaş gerekçeleri ilk defa bu SOFA Anlaşmasında açıkça belirtildi. Olayların farkında olan herkes bunu zaten biliyordu, ancak bu aleni bir beyandı. Anlaşma ABD şirketlerine, yani ABD enerji şirketlerine Irak kaynaklarını sömürmek için özel ayrıcalıklar sağlanmasını öngörüyordu. Bu bir noktaydı. İkincisi ise ABD’nin Irak’ta kalıcı üslerinin olmasıydı. Bunlar SOFA anlaşmasının iki temel unsuruydu. ABD hükümetinin bu maddelerden vazgeçmeyeceğini herkesin anlaması için, Ocak 2008’de, ABD başkanı bütçeyi sunarken, SOFA anlaşmasını engelleyen her şeyi göz ardı edeceklerini belirten ifadeler kullandı. Bu konu gerçekten ciddiye. ABD şirketleri ve kalıcı askeri üslerin varlığına ilişkin özel ayrıcalıklar konusunda ısrar edileceği

⁸ Richard A. Oppel Jr., “Early Target of Offensive is a Hospital”, 8 Kasım 2004.

anlamına geliyordu. Basın ise hiçbir zaman bunun haberini yapmayarak işbirliği yaptı, yorumcular ve akademisyenler de bundan bahsetmedi. Bu beyan savaş hakkındaki en önemli beyandı.

Bahaneyi biliyoruz. Birinci bahane Tony Blair'in işgal için "tek soru" olarak adlandırdığı şeydi: Saddam nükleer silah programını sonlandıracak mı? Bu tür silahlar veya başka kitle imha silahlarına dair hiçbir kanıt bulamadılar. Irak'taki savaştan önce, Rumsfeld ve Dick Cheney, Saddam ve El-Kaide arasında bir ilişki olup olmadığını anlamak için işkence programlarını başlattılar, bu iddia tamamen gülünçtü, çünkü Saddam ve El-Kaide düşmandı; ama Rumsfeld ve Cheney Irak savaşının 11 Eylül'le ilgili olduğunu öne sürmelerine imkân verecek kanıtlar bulmaya çalıştılar. İşkence programı Irak'ta bir nükleer silah programı bulmaya çalışmak için hızla genişledi. Colin Powell'ın elinde ufak bir şişe ile, işkence ile elde edilen yalan bilgileri kullanarak ve Irak savaşı konusunda haklılığını kanıtlamaya çalışarak BM'de sergilediği performans utanç vericiydi. Bir nebze dürüst olduğu düşünülen Powell Irak'ın varolmayan nükleer silah programı hakkında bir dizi yalan öne sürdü. İşgalden sonra, ABD nükleer silah ya da herhangi bir kitle imha silahı için muazzam bir araştırmaya girişti. Hiçbir şey bulamadı. Tam da BM araştırmacılarının –BM ekibine başkanlık eden İsveçli diplomat Hans Blix gibi– söylemiş olduğu gibi; Blix ekibinin her şeyi araştırdığını ve hiçbir şey bulamadığını söylüyordu. İşgalden birkaç ay sonra, ABD Blair'in "tek soru"suna yanlış cevap verdiğini teslim etmek zorunda kaldı. İlginç bir şey oldu: "tek soru" unutulmuştu. George W. Bush Irak'ı ülkeye demokrasi getirmek, bir "Özgürlük Gündemi" geliştirmek için işgal ettiğimize dair bir demec vermişti. Herkes sözünden geri döndü ve basın ülkeye demokrasi götürmek için gösterilen müthiş çabadan hayranlıkla bahsetmeye başladı. Neredeyse tüm akademi de bu oyuna katıldı, Augustus Norton akademisinin sürü psikolojisine uyduğuna ancak başından beri bunun bir saçmalık olduğunu bildiğine işaret eden birkaç akademisyenden biriydi.

Herkesin buna katılmadığı doğrudur. Bush'un Irak'taki konumunu destekleyen çok az kişi vardı, demokrasinin geliştirilmesine destek verenler yaklaşık yüzde birdi. Yüzde beşi ABD'nin Iraklılara yardım etmek için işgal ettiğini düşünüyordu. Geri kalan ise beyni olan herhangi biri için aşikâr olanı söylüyordu – Irak kaynakları için işgal edilmişti. Bunu söylememize izin verilmiyordu. Irak kuşkonmaz üretiyor olsa da ve petrol üretiminin merkezi Güney Pasifik olsa bile, ABD'nin her durumda Irak'ı demokrasi getirmek için işgal edeceğine inanmamız bekleniyordu. Bu, basın ve akademide dikkate değer bir tekdüzelikle söylenen resmi hikayeydi. Ama SOFA anlaşması apaçık olanı nihayet resmi olarak ortaya çıkarmıştı.

Irak şimdi dünyanın en acılı, en mutsuz, işkence edilmiş ülkelerinden biri ve Irak'ta olgunlaştırılan Şii-Sünni çatışması artık tüm Orta Doğu'da genel bir durum. Bu, ABD yönetiminin büyük bir başarısıydı. Irak parlamentosu ABD güçlerine ülkeyi terk etmeleri çağrısı yaptı. Ama bu, dünya kamuoyu konusunda haberdar edilmeye benziyordu. ABD gitmeye karar verdiğinde gider, Irak parlamentosu karar verdiğinde değil. Bu iş böyle yürür.

Vijay: Savaşın 2003'te başlamasından bir yıl sonra, BM Genel Sekreteri Kofi Annan BBC'ye çıktı ve bu savaşın "illegal" olduğunu söyledi.⁹ Ocak 2005'te, George W. Bush ikinci açılış konuşmasında "Ülkemizde özgürlüğün bekası başka ülkelerde özgürlüğün başarılı olmasına bağlıdır" dedi. Washington düşünce kuruluşlarında "Özgürlük Gündemi" ve "demokrasinin geliştirilmesi" konusunda çok fazla kuru gürültü vardı. Bunların hepsi Hamas Ocak 2006'da Filistin seçimlerini kazandığında karaya oturdu. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice El-Fetih liderliğine Gazze'de Hamas'ı devirme gerektiğini söyledi; Rice Birleşik Arap Emirlikleri'nde El-Fetih için acil durum eğitimleri düzenlenmesini ve savaşçılara Mısır'dan silah gönderilmesini organize etti. El-Fetih 2007'de Hamas'a karşı

⁹ "Iraq war illegal, says Annan", BBC, 16 Eylül 2004.

ayaklandığında, bu ABD'nin "demokrasi geliştirme" stratejisine bir tepkiydi. Görünen o ki "başka topraklarda özgürlük" yalnızca başka topraklardaki politik liderlik ABD'nin genel ajandasına yeterince itaatkarsa işleyecekti.

Nisan 2006'da, Filistin seçimlerinden aylar sonra, West Point'e gittiniz ve "haklı savaş" teorisi hakkında oldukça önemli bir konuşma yaptınız. ABD hükümeti demokrasi ya da adalet gerekçeleriyle Irak'taki savaşı sürekli haklı kılma ihtiyacı duyuyordu. Neden yalnızca çıkıp "petrol için buradayız" demediler? Trump 2011'de Wall Street Journal'dan Kelly Evans'a bunu söyledi. "Petrolü alırdım" dedi. Ancak, bunun çok önemi yok. Savaş hakkındaki ABD yalanlarına inandırıcılık veriyormuş gibi görünen bu "haklı savaş" teranesi hakkında biraz daha bilgi verir misiniz?

Noam: West Point'teki konuşma ilginçti. Yalnızca bir felsefe sınıfına konuşmak için davet edilmişim, ama öğrenciler arasında o kadar büyük bir ilgi vardı ki tüm askeri öğrencilere açtılar. Askeri öğrencilerin yarısının olduğu ve aralarında birçok yüksek rütbeli subayın da bulunduğu bir kitleye konuştum. Gösterdikleri ilgi ve sordukları iyi sorularla herhangi bir üniversiteli topluluğundan çok da farklı olmayan, ilginç bir dinleyici topluluğuydu. Konuşmadan sonra, askeri öğrenciler yanıma gelip "orduya girmekle doğru bir şey yaptığımızı düşünüyor musunuz" diye sordular ve "kitabımı imzalar mısınız?" gibi bu tür konuşmalarda sıkça rastladığım taleplerle geldiler. Onlarla, özellikle de haklı savaş teorisi konusunda konuşmak ilginç oldu. 1990'larda, insani müdahalenin yanı sıra, haklı savaş teranesi önemli bir konu haline gelmişti. Bunun şans eseri olduğunu sanmıyorum. 1990-91 öncesinde, her türlü vahşet, işgal, saldırı, katliam için kolay bir bahane vardı; ne yaparsanız yapın, "Ruslar geliyor" derdiniz. Bu yeterliydi. Süslü bahanelere gerek yoktu. SSCB çöktükten sonra, Ruslar geliyor diyemezsiniz. 1991'den sonra, yeni bir şeye ihtiyaç vardı. Yeni bir mantra haline gelen "insani yardım" ve "haklı savaş" teorisi ortaya çıktı. "Haklı

savaş” teorisinin bir tarihi var. 1977’de, Princeton Üniversitesinde bir profesör olan Michael Walzer “Just and Unjust Wars” başlıklı bir kitap yayınladı. Ertesi yıl Inquiry’de bu kitap için inceleme yazısı yazdım. Temel olarak İsrail vahşeti için bir müdafaaydı. Çok övgü alan kitabın çoğunda BM Şartı tekrar ediliyordu, evet, saldırı bir savaş başlatamazsınız, BM Güvenlik Konseyinden izin almanız gerekir ve diğer sıkıcı ayrıntılar. Ancak bu kitap istisnaları açıklarken ilginç hale gelir. Walzer savaşın birkaç bin yıllık tarihini inceler ve şunu öne sürer: Birkaç durumda savaş argümanı o kadar nettir ki tartışmak bile gereksizdir. Pearl Harbor sonrası ABD’nin yanıtı herhangi bir meşrulaştırma gerektirmez. Normandiya işgali de öyle. Herhangi bir argümana ihtiyaç yoktur. Walzer, bu türden saldırılar için yaklaşık yarım düzine vaka sunar. Bunlardan biri İsrail’in 1967’de Mısır ve Suriye’ye karşı yürüttüğü önleyici savaştır. Ona göre, bu savaş o kadar apaçık bir şekilde haklıdır ki bunun hakkında konuşmaya bile gerek yoktur. Walzer, bu kitabı yazdığı dönemde, İsrail’in savaşı birkaç günde kazanmasını beklediğini ve ABD istihbaratının Mısır veya Suriye kaynaklı çok az direniş olacağı yönünde bilgi verdiğini biliyordu. Önleyici savaş illegaldir, suçtur, dolayısıyla İsrail’in kolayca kazanması beklenen önleyici bir savaşı neden yürüttüğü konusunda bir argüman oluşturulmalıydı. Walzer, İsrail Savunma Kuvvetlerinden askerlerin kendilerinin ne kadar yüce gönüllü olduklarını, başkalarını vurmaktan ne kadar nefret ettiklerini ama buna mecbur olduklarını anlattıkları bir İsrail kitabına atıfta bulunur. Onlar için birisini vurmanın çok acı verici olması Walzer’in İsrail ordusunun emsalsiz bir şekilde ahlaklı bir ordu olduğunu ve İsrail ordusunun savaşlarının da özü itibarıyla haklı savaşlar olduğunu göstermesine olanak verir. Walzer’in 1977 tarihli kitabı esas olarak bundan ibaretti.

1990’larda haklı ve haksız savaş ile insanî müdahale kavramları şaşırtıcı olmayan nedenlerden dolayı önemli bir mesele haline geldi. Konu, Avrupalıların ve ABD’nin ne kadar muhteşem olduklarını

gösterecekleri, NATO öncülüğündeki fantastik insani müdahalenin yapılacağı dönemde, Sırbistan ve Kosova işgali sırasında gündeme geldi. Olgular ise tasvir edilen resmin tam tersiydi. Sırbistan ve Kosova'da son derece uygun müzakere şartları vardı. ABD, işgalin vahşeti keskin bir şekilde arttıracığına yönelik kesin bilgiyle işgal etti. Clinton yönetimi savaştan önce NATO generali Wesley Clark tarafında bu konuda bilgilendirilmişti. Aslında Clark bunu bir basın konferansında da demişti, bombalama başladığında Sırpların buna karadan tepki vereceklerini ve vahşetin büyük oranda artacağını söylemişti. Bombalama öncesinde, karşılıklı şiddet hikayelerini de içeren nahoş bir durum vardı. Mezalimin artacağı bilinciyle işgale girişildi ve gerçekten de arttı. Zamanlama tersine çevrilerek, artan vahşet işgal için bir gerekçe olarak kullanılmıştı, ki bu standart bir uygulamadır. Savaşı soruşturan Goldstone Komisyonu bile kronolojiyi tersine çevirdi ve insanî müdahalenin yaşanan vahşet nedeniyle olduğunu söyledi, ancak bu vahşet işgalin beklenen sonucuydu, nedeni değil.

Vijay: Goldstone raporu bile müdahalenin illegal olduğunu, çünkü arkasında bir BM Güvenlik Konseyi kararı olmadığını kabul etmek zorunda kaldı; ancak raporda “politik ve ahlaki olarak meşrudur” ifadesi kullanıldı.

Noam: Bu daha sonraki gelişmeler için önemli oldu. Yugoslavya savaşından ve 1990'lardaki insanî müdahale hakkındaki tartışmalardan Koruma Sorumluluğu ya da adına R2P denilen yeni bir doktrin çıktı. Uluslararası ilişkiler literatüründe ve medyada R2P doktrininin ele alınma biçimi ilginçtir. Aslında, BM Güvenlik Konseyi kararı olmamasından kaynaklanan illegallik ve “politik ve etik olarak meşruluk” ayrımıyla şekillenen iki R2P versiyonu vardır. Bir versiyon, 2006'daki bir BM Genel Kurul kararıyla düzenlenmiş olan resmî BM versiyonudur. Dahili bir baskı ve müdahale için bir basınç varsa, Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi olmadan dışarıdan hiçbir askeri güç kullanımı olamaz. Bu R2P' nin resmî versiyonudur.

Diğer versiyon ise, Avustralya'nın Endonezya'nın Doğu Timor işgaline arka çıkmasını şiddetle desteklemiş olan savaş yanlısı eski Avustralya Dışişleri Bakanı Gareth Evans öncülüğündeki bir Kanada komisyonundan çıkmıştır. Evans komisyonunun 2001'de "Report of International Commission on Intervention and State Sovereignty" başlığıyla yayınlanan R2P versiyonu bir önemli fark dışında resmî versiyonla hemen hemen aynıdır. Burada bir paragrafta şöyle yazar: Bölgesel askeri ittifaklar kendi bölgelerinde BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi olmaksızın askeri müdahaleler yapabilir. O halde, bu durumda, Kosova'ya müdahale "illegal" olmaz, çünkü NATO bölgesel bir ittifak olarak bu müdahaleyi yapmıştır.

Bu tür müdahaleler yapabilecek tek bölgesel askeri örgüt kim? NATO. Bölgesi ne? Adında bulunan Kuzey Atlantik değil, tüm dünya. Böylece, R2P yalnızca bir istisna ile BM Şartına bağlı kalmak anlamına gelir, bu istisnaya göre NATO Yugoslavya'da olduğu gibi istediği herhangi bir ülkeyi işgal edebilir ve imha edebilir. NATO, elbette, ABD demektir, beraberinde diğerlerini bir BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi olmaksızın sürükler. Bu konu hakkındaki literatüre bakarsanız, tüm R2P müdahaleleri BM versiyonuna başvurularak gerekçelendirilir, ancak hepsi Evans versiyonu çizgisinde gerçekleşir; BM Şartına atıf, ama Evans-NATO istisnaları temelinde eylem. Bu oldukça hünerli bir propaganda başarısıdır. İnsanî müdahalede bulunuyoruz, bunun anlamı istediğimiz herkese saldırabiliriz, çünkü biz bunun insanî olduğunu söylüyoruz ve bu meşrudur, çünkü BM'nin bunu destekleyen bir R2P kararı var, ama bu karara göre bunu BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın yapamazsınız, ama bu ufak bir zorluk. Bu, devlet şiddetini destekleyen resmi doktrinleri düşüncesizce kabul etmeye yatkınlığın ideolojisidir.

Kofi Annan ABD'nin Irak savaşının bir suç olduğunu söyledi. Bu, suçun tipik bir örneğidir –saldırı savaşı– Nazi savaş suçluları bu suç nedeniyle asılmıştı. İşgal için hiçbir inandırıcı bahane yok,

BM Güvenlik Konseyinin yetkilendirmesi yok, dünya nüfusunun ezici çoğunluğu muhalif, telafi edici hiçbir şey yok. Hitler Polonya işgalini Polonyalıların barış adına bastırılması gereken “vahşi terörü”yle gerekçelendirmişti. Hitler Sudetenland’ı aldığı anda, bunun insanların çatışma içinde olduğu bir bölgeye barış ve güvenlik getirmek için olduğunu ve Nazilerin buraya Alman medeniyetinin üstünlüklerini getireceğini söylemişti. Bu, Washington’ın Irak işgali için gösterdiği gerekçe kadar inandırıcı. Irak hakkında yapılan ana akım yorumların hiçbirinde, Irak savaşının Nürnberg yargılamalarıyla sonuçlanan Almanya saldırı savaşı ile aynı türden bir suç olduğunu söyleyen tek bir kişiye bile rastlayamazsınız. Bulacağınız şey, Irak işgaline “stratejik hata” diyen Obama gibi biridir, ki bu da Nazi generallerinin Stalingrad Muharebesi sonrasında söyledikleriyle aynı şeydir. Savaşı sevmediklerini söyleyenler ise cesaretleri ve dürüstlükleri için övülürler. Irak’a saldırının bir kriminal bir girişim olduğunu söyleyen birini bulmayı deneyin. Nürnberg yargılamalarını ciddiye alıyorsak, o halde Irak savaşını planlayan bu kişilerin de Nürnberg ilkesi temelinde yargılanması gerekir. Nürnberg’de ABD Başsavcısı Yargıç Robert Jackson duruşmaların sonunda çok ilginç bir şey söylemişti: “Bu sanıklara zehirli bir kadeh uzatıyoruz. Eğer biz de bu kadehten yudumlayacak olursak, bizim de aynı şekilde muamele görmemiz gerekir, aksi halde, bu Mahkeme bir maskaralıktan ibaret olur”. Bu ifadeden gereken sonuçları kendiniz çıkartabilirsiniz.

Vijay: West Point konuşmanızda, Tacitus’tan alıntı yaptınız: “Güçlü olan gücünün yettiğini yapar, zayıf olan ise çekmesi gereken eziyeti çeker”. Sıkça Tacitus’tan alıntı yapıyorsunuz, birçok defa kullandığınız şu cümle gibi: “Çöle dönüştür, adına barış de”. Son on yılda, halkı savaşın yıkıntıları arasında mücadele veren Irak’taki durum hakkında neredeyse hiç ciddi yorumla karşılaşmadık. Tacitus’un ifadesini tersine çevirirsek, “Jungle’a çevir ve adına savaş de”, bu ifade ABD’nin Irak’ta kalmak için her zaman

bir neden bulduğunu akla getiriyor – IŞİD ile savaşmak, Kürtleri korumak vs. Peki Kuzey Irak'taki Kürt bölgesi ve 1991'den beri oynadığı rol hakkındaki fikriniz nedir?

Noam: 1991'de, ABD Irak ordusunu Kuveyt'ten çıkardıktan sonra, Iraklılar Saddam rejiminden artakalanları devirmek için ayaklandılar. ABD kuzeye kaçan Iraklı askerleri bombaladı, daha sonra Ölüm Otobanı olarak anılacak olan yol boyunca geri çekilen askerlerin çoğunu katletti. ABD Iraklıları ayaklanmaya ve hükümeti devirmeye teşvik etmişti. ABD'nin bombalamış olduğu Güney Irak'taki halk Saddam'a karşı bir ayaklanma başlattı, Saddam ordusunu onların aleyhine döndürdü ve ABD izlerken büyük bir katliam gerçekleştirdi. ABD isyanı teşvik etti ve sonra Saddam onları ezdiğinde ABD bunun hakkında hiçbir şey yapamayacağını, çünkü diğer ülkelere müdahale etmediğini söyledi. Bunun hakkında birkaç olumsuz eleştiri yapıldı, bazı liberaller ABD'nin müdahale etmesini istiyordu, ama hiçbir şey olmadı. Durum, Irak'ın güneyinde gidebildiği yere kadar bu şekildeydi.

Iraklı Kürtlerin yaşadığı yer olan kuzeyde bir ayaklanma olduğunda haber içeriği değişti. "Burada bu canavar bu mavi gözlü çocuklara saldırıyor" vs. diyen Batılı gazeteciler vardı. Bush bir şeyler yapmalıydı, bu yüzden "uçuşa yasak bölgeyi" oluşturdu, bu aslında iyi bir şeydi, ancak nedenleri korkunçtu. Uçuşa yasak bölge altında, kuzey Iraklı Kürtler önemli ölçüde bağımsızlık elde ettiler. Ne yazık ki, Kürtlerin içlerinde olup bitenler pek hoş değil, nitekim yozlaşmış ve acımasız iki grup var. Bu fırsattan bir şeyleri geliştirmek için faydalanmadılar, ama en azından 1991'de Saddam'ın saldırılarından uzak kaldılar.

Kürtlere karşı yapılan bu saldırılar korkunç, büyük suçlardı. Şimdiye kadar en kötüsü, 1988'de Halepçe kasabasındaki Kürtlerin gazlanması da (İran'a karşı kimyasal savaşla birlikte) dahil olmak üzere, 1980'lerde El-Enfal operasyonu sırasında işlendi. Kuveyt'in işgali, her ne kadar ciddi bir suç olsa da Irak'ın halihazırda korkunç

olan suç siciline çok fazla şey eklemedi. Buna karşın, Saddam, bu suçları daha da çok teşvik eden ABD'nin, Britanya'nın ve Batı Almanya'nın ayrıcalıklı müttefiki ve ticari ortağı olarak kalmaya devam etti. Reagan yönetimi, Kürtlerin gazlanması karşısında Senato Dış İlişkiler Komitesi başkanı Claiborne Pell'in "soykırım karşısında tekrar sessiz kalamayız" şeklindeki başarısız itirazını da içeren Kongre kaynaklı tepkileri önlemeye bile çalıştı. Reagan'ın Saddam'a desteği o kadar aşırı boyuttaydı ki ABC muhabiri Charles Glass Halepçe'den birkaç ay sonra Saddam'ın biyolojik silah programlarını gerçekleştirdiği tesislerden birini ifşa ettiğinde, Washington bunları inkar etti ve hikaye hasır altı edildi. Kürtlere karşı bu saldırılar artık uçuşa yasak bölge ile engelleniyordu. Kürtler tüm bölgede zalimce ve acımasızca baskıya uğruyordu. Kürtlerin çoğu Türkiye'de yaşıyor, burası baskının en yoğun olduğu yer. Kuzey Irak'taki uçuşa yasak bölge, ABD'nin ülkenin güney doğusundaki Kürtlere canice saldıran Türkiye'ye askeri yardımı arttırdığı dönemle aynı zamana denk geldi. Bunlar Başkan Clinton döneminde yaşandı. 1998'de Kürtlere karşı terör zirveye ulaştığında, ABD yardımı da en üst noktadaydı. Basında bunun haberi yapılmadı, New York Times büyük ölçüde sessiz kaldı (Bu durum, ülkede bir ofisi ve çok iyi bir muhabiri –Stephen Kinzer– olmasına rağmen böyleydi. Kinzer daha sonra bu konular hakkında çok iyi yazılar yazacaktı). Esas olarak, Türkiye'nin güney doğusundaki Kürtlerin başlarına gelenler hasıraltı edilmişti. Orada burada birkaç şey bulabilirsiniz, ama çok değil.

Türkiye'yi Şubat 2002'de, bu vahşet döngüsünün son zamanlarında ziyaret etmiştim. Burayı oldukça cesur birkaç Kürt insan hakları aktivistiyle ziyaret etmiştim, çoğu hapse atılmış ve işkenceye uğramıştı, ama hâlâ faaldiler. Bu harika insanların adlarını veremeyeceğim, ama onlarla başlıca Kürt kenti olan Diyarbakır'a gittik. Gözetleme konusunda oldukça aleni davranan Türk Güvenlik Güçleri tarafından takip edildik. Türk arkadaşlarım Kürt bayrağını andıran kıyafetlerle sokakta oynayan çocukları gördüklerinde, beni

başka bir yöne sürüklüyorlardı, çünkü eğer oraya gidersek, ailelerin şiddetli bir baskıya uğrayacaklarını söylüyorlardı. İnsanlar konuşmaya korkuyordu. Orada teröre karşı savaşa ilgili birkaç konuda konuşma yaptım. İnsanlar birçok soru sordular, ABD'nin Irak'a karşı savaşa girip girmeyeceği ve bunun Kürtler için ne anlama geldiği gelen sorular arasındaydı.

Vijay: Diyarbakır'daki bu etkileşim kaydedildi. ABD'nin Irak'a büyük çaplı saldırı olasılığını soran kişiye verdiğiniz cevap hatırlamaya değer:

Bu konu bugünlerde gündemde olan önemli bir konu. Irak'a karşı olası bir ABD saldırısının iki nedeni var. Birincisi ABD'nin iç işleri ile ilgili. Eğer Bush yönetiminde danışman olsaydınız, ne derdiniz? Şöyle mi derdiniz? "İnsanların ilgisini Enrol Skandalına ve zenginler için önerilen vergi kesintilerinin tüm sosyal programları baltalayacağı ve çoğu insanı ciddi bir sıkıntıya sokacağı gerçeğine odaklayın"? İnsanların dikkatinin bu tür politikalara mı yönelmesini istersiniz? Elbette hayır. İstedığınız şey insanların korkması, iktidarın şemsiyesi altında toplanması, bir yandan zengin ve güçlü kesimlerin çıkarlarına hizmet ederken onlara yaptığınız şeye dikkat etmeleri değil. O halde, askeri bir çatışma istersiniz. Bu işin iç işleriyle ilgili kısmı. Uluslararası yönden ise, Irak dünyada en büyük petrol rezervlerine sahip olan ikinci ülke. İlki Suudi Arabistan, ikincisi ise Irak. ABD elbette bu büyük enerji ve servet kaynağının kontrolünden vazgeçmeyecek. Dahası, şu anda, Irak petrolü uluslararası sisteme tekrar girerse, büyük ölçüde Rusya, Fransa ve diğerlerinin kontrolünde olacak, ABD enerji şirketlerinin değil. Ve ABD buna izin vermeyecektir. O yüzden, ABD'nin Irak'ın uluslararası sisteme öyle ya da böyle kendi kontrolünde girmesini sağlayacağından emin olabiliriz. Şimdi, bunu nasıl başaracaksınız? Planlardan

biri, ve bu plan bildiğiniz üzere Türkiye’de tartışılmıştı, ABD’nin Türkiye’yi paralı askeri güç olarak kullanması, bu plana göre Türkiye Kuzey Irak’ı kara birlikleriyle işgal ederken ABD de 20.000 fit yükseklikten bombalayacak. Türkiye’nin ödülü ise her zaman ülkenin parçası olarak gördüğü Musul ve Kerkük petrol kaynaklarının kontrolüne sahip olması olabilir. ABD içinse, bu plan düşmanlarının –Rusya, Fransa ve diğerlerinin– bölge petrolüne ayrıcalıklı erişimlerini engelleyecek. Bu sırada ABD bir şekilde Güneyde kontrolü ele geçirecek. Kürtlere ne olacak? Bunu düşünmekten nefret ediyorum. Muhtemelen şu veya bu şekilde korkunç bir katliam gerçekleşecek. Kürtler bu durumun tam ortasında kalacak. Türkiye için de bu, doğru ve yanlış sorusunun ötesinde, oldukça tehlikeli bir hamle olur. Ve bu, sırf tüm bölgeyi havaya uçurabileceğinden dolayı, ABD için de çok tehlikeli olur. Suudi Arabistan’da bir devrime neden olabilir. Kimse bilemez. Bush yönetiminin unsurları bu ve benzeri planların peşinde ve mantığı görebilirsiniz. Bu tür planların uygulanmasına izin verilip verilmeyeceği ayrı bir hikaye. Ben daha ziyade şüpheciyim. Bence buna karşı argümanlar muhtemelen daha güçlü. Ancak kendileri de bilmiyor ve elbette başka kimse bilemez.

Noam: İstanbul’daki bir insan hakları aktivisti beni gecekondulara götürmüştü, buralar korkunçtu. İstanbul’da, çoğu kişi bunların varlığından bile habersizdir, nitekim buralar orta sınıfın gitmediği, yüzbinlerce, belki de milyonlarca mültecinin yaşadığı yerler. Bu insanlar Türkiye’nin güney doğusundaki Kürt bölgelerinden kaçıp bu yaşam koşullarına mahkum olmuşlar. Bir aile küçük bir odada yaşıyor, baba dışarı çıkmaya korkuyor çünkü öldürülebilir, çocuklar çalışmak zorunda; çocukların nerede çalıştığını sormayı istemedim, ancak en azından hayatta kalıyorlar ve biraz para getiriyorlar. Bu

şimdiye kadar gördüğüm en korkunç sefalet manzaralarından biriydi ve seyahatlerimde bunlardan çok fazla gördüm. Yüz binlerce Kürt, Clinton yönetimi tarafından gönderilen ABD silahları nedeniyle evlerinden sürülmüştü. Bu konularda mutlak sessizlik hakim. Türkiye’yi birkaç defa daha ziyaret ettim. Durum Kürt bölgelerine acımasız saldırılar açısından biraz daha iyi görünüyordu, yani 1990’lar kadar kötü değildi. Korkunç bir baskı sicili.

Vijay: Kürtlerin Diyarbakır’da Şubat 2002’de size sorduğu savaş bir yıl sonra gerçekleşti. Tüm bölgenin dengesini bozarak bölgesel güçlerin daha önce askıya aldıkları projelerini tamamlamalarına imkan verdi. Bu girişimlerin birçoğu sert bir şekilde başarısız oldu. Örneğin, Türk hükümeti sonunda Kürt Sorununu ezmeyi ve Suriye’nin uzun süredir Türk toprağı olarak gördükleri bölgelerini almayı umut ediyordu. Bu, kısmen, 2011’de başlayan Suriye savaşı sırasında Türk hükümetinin motivasyonuydu. Ama başarısız oldu, nitekim ne Kürt Sorunu sona erdi ne de Türkiye Suriye’nin bir süreligine el koyduğu topraklarını elinde tutabildi. ABD’nin 2003’teki Irak savaşının neden olduğu kalıcı dönüşümün ise Türkiye’nin gücü ile ilgili değil, İran’ın bölgedeki rolüne ilişkin olduğu görünüyor. İran, Irak ve Suriye’de kayda değer bir nüfuz geliştiriyor ve Lübnan’la bağlantılarını derinleştiriyor. Bu dönem boyunca, ABD İran’ı sınırlarına geri itmeye çalıştı. ABD’nin Suriye’yi İran’la bağlantıları nedeniyle cezalandırmak için bir araç olarak kullandığı 2005 tarihli Suriye Sorumluluk Yasası var; 2006’da ABD’nin yetki verdiği İsrail’in, Hizbullah’ı öne sürdüğü Lübnan saldırısı var; daha sonra bir anda “nükleer meseleler” gündeme geldi, İran ABD ve Avrupalıların yoğun yaptırımlarına uğradı. İran’ı sınırlarına itme çabasından biraz bahseder misiniz?

Noam: İran’ı sınırlarına geri itmek demek nüfuzunu geriletmek demektir. İran Lübnan’ı işgal etmedi. Lübnan, İran’la yakın ilişkileri (yalnızca teolojik değil, aynı zamanda aile bağları) olan geniş bir Şii nüfus barındıran, çoğulcu bir toplum. Hizbullah esas olarak

Lübnan'daki Şii topluluğunun ana gücü. İran Irak'ı işgal etmedi. Durum tam tersiydi, Irak İran'ı 1980'de işgal etmişti. Ancak İran'ın Irak'la Şii dinî bağlantıları nedeniyle uzun süreli bir nüfuzu vardı. ABD'nin gördüğü şekliyle İran tehdidi Çin tehdidine benzer; ikisi de nüfuzlarını genişletiyor. Çin gibi İran da ABD'nin emirlerine uymuyor. Şah zamanında emirlerine uyarken her şey iyiydi. Aslına bakılırsa, nükleer silahlar konusunda, Şah nükleer silah geliştireceğini söylediğinde ABD onu desteklemişti. On yıl sonra, ABD, Irak'a nükleer silah verme girişiminin parçası olarak Iraklı nükleer enerji mühendislerini ileri eğitim için davet etmişti. Eğer uysal bir yönetici elitseniz, sorun yok; ama eğer emirleri uygulamazsanız, dikkatli olun. İran'ın 1980'deki Irak işgali ve kimyasal saldırılara kadar nükleer silah programı yoktu. Bu tür silahlara karşı bir fetva çıkaran Humeyni yine de İran'ın kendini koruması gerektiğini anlamıştı. Bu program Hatemi 2003'te sonlandırınca kadar devam etti. Ondan sonra, İran nükleer enerji geliştirdi, ancak nükleer silah ya da nükleer silah kapasitesini geliştirmeye çalıştığına ilişkin hiçbir kanıt yok. Bu birçok ülkede olan, ama İran'da olmayan bir şey.

2000'lerde ortaya çıkan nükleer silah konusuna dikkatlice bakalım. İran nükleer silah tehdidi var mı? Diyelim ki İran nükleer silahlara gerçekten sahip, tehdit ne olurdu? İran bir füzeye nükleer silah yerleştirmeyi denese, ülke buharlaşırdı. Caydırıcı olarak kullanmak dışında nükleer silahla hiçbir şey yapamazlardı. Bu bir sorun. Yok etmeye çalıştığınız bir ülkenin caydırma kapasitesine sahip olmasına izin veremezsiniz. Bununla birlikte, farz edelim ki İran kaynaklı bir nükleer silah tehdidi var. Bunu sonlandırmanın bir yolu var mı? Kolay yol, Orta Doğu'da nükleer silahtan arınmış bir bölge oluşturmak olurdu. Dünyada böyle bölgeler var. Bu bölgeler işlevsel değil, çünkü ABD yabancı askeri üslere nükleer silah yerleştirerek ya da bu silahlara sahip denizaltıları barındırarak her bir bölgeyi ihlal ediyor. Afrika'da Pelindaba Anlaşması (2009) temelinde kurulmuş, nükleer silahtan arındırılmış bir bölge var,

ABD Britanya desteğiyle kolonyal Diego Garcia adasını nükleer tesislere sahip bir askeri üsse dönüştürerek bu bölgeyi ihlal etti. Bu yüzden, böyle bir bölge kurulamaz. Pasifik'te de bir tane var ama ABD spesifik adalarda nükleer silah tesislerinde ısrar ettiği için etkin olamıyor. En önemlisi Orta Doğu Nükleer Silahsız Bölge olurdu. Neden Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın yoğun denetimleri altında işleyeceğini bildiğimiz böyle bir bölge kurulmasını ki? Halihazırda ABD tek taraflı olarak çekilinceye kadar işlemiş olan Ortak Kapsamlı Eylem Planı (Joint Comprehensive Plan of Action), İran nükleer anlaşması, kapsamında deneyimlerimiz var. Plan çerçevesinde, ABD istihbaratı tarafından da yapılanlar dahil olmak üzere, yoğun denetimler var. Yoğun denetimlerden geçecek olan, nükleer silahtan arındırılmış bir bölge kuralım. Bunu kurmakta bir sorun mu var? Pek yok. Arap devletleri bunu yirmi beş yıldır talep ediyor. İran bunu güçlü bir şekilde destekliyor. G77, Küresel Güney'in yaklaşık 130 ülkesi, bunu kuvvetle destekliyor. Avrupa'nın hiçbir itirazı yok. O halde, sorun ne? Tabii ki, her zamanki. ABD buna izin vermez. ABD uluslararası forumlarda buna dair her öneriyi veto ediyor. Obama, 2015'te silahsızlanma anlaşması konferansı sırasında, bu konu gündeme geldiğinde veto etmişti. Ondan beri, ABD bunu engelliyor.

ABD bu anlaşmayı neden engelliyor? Herkes nedenini biliyor ve silahlanma kontrolünü destekleyen çevreler dışında kimse bunu yüksek sesle dile getirmiyor. Anlaşma kabul edilirse, bu durumda İsrail'in nükleer silah tesisleri de denetlenir. New York Times başmakalesinde şöyle yazmıştı: Hey, parlak bir fikrimiz var; neden Orta Doğu'da nükleer silahtan arındırılmış bir bölge kurup İran tehdidini sona erdirmeyelim?¹⁰ Ardından şöyle bir dipnot düştüler: İsrail'in nükleer silahları müzakereye açık değildir. Nükleer silahtan arındırılmış bir bölgemiz olabilir, ancak büyük bir nükleer silah

¹⁰ "One Way Forward on Iran: A Nuclear-Weapons-Free Persian Gulf", 12 Haziran 2021.

cephaneliğine sahip olan tek devlet buna dahil olmayacak. ABD, İsrail'in nükleer silahlara sahip olduğunu resmî olarak kabul etmedi bile. Ama en azından Times bundan bahsetti, bu tarz yayınlarda ilk defa bundan bahsedildiğini gördüm. ABD ulusal yasaları nedeniyle bunu kabul etmiyor. Bir devlet uluslararası anlaşmalar çerçevesi dışında nükleer silah geliştiriyorsa, bu durumda ABD'nin bu devlete ekonomik ve askeri destek transferini yasaklayabilecek hukuki hususlar var – Symington Düzenlemesi gibi. İsrail'in IAEA dışında geliştirdiği nükleer silah programının tanınması ABD'nin İsrail'e verdiği sübvansiyonları ve askerî işbirliğini durdurması gerekeceği anlamına gelir. Hiç kimse bu kapıyı açmak istemiyor. ABD'de ciddi bir Filistin dayanışma hareketi olsaydı, bunun kabul edilmesi yönünde baskı oluşturabilirdi. Yani, olası İran nükleer silah programını ele almak için basit bir yol var, ama kimse bu yolu zorlamıyor çünkü objektif değil.

Vijay: 2015'te, İran JCPOA'yı imzaladığında, İran dış işleri bakanı Cevad Zarif şöyle demişti: “Orta Doğu'nun tümü nükleer silahlardan arındırılmalı”. Bu, 1974'te Mısır ve İran tarafından masaya konmuş olan, Orta Doğu Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge fikrini geliştirmek için mükemmel bir fırsat olabilirdi. Halihazırda Nükleer Silahlardan Arındırılmış beş Bölge var:

1. Latin Amerika ve Karayipler'de Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması (Tlatelolco Antlaşması), 1967.
2. Güneydoğu Asya Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Antlaşması (Bangkok Antlaşması), 1977.
3. Güney Pasifik Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Antlaşması (Rarotonga Antlaşması), 1986.
4. Afrika Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Antlaşması (Pelindaba Antlaşması), 2009.
5. Orta Asya Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Antlaşması, 2009.

İran Nükleer Silahsızlanma Antlaşmasına (NPT) taraftır. Nükleer güce sahip devlet olarak statüsü NPT ile garanti altına alınmıştır. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) İran'ın nükleer endüstrisini bu antlaşma temelinde izler. Ancak, bu esnada, İsrail NPT üyesi değil, IAEA denetimlerine tabi değil ama yine de büyüyen bir nükleer cephaneliğe sahip. “Kasıtlı belirsizlik” politikasına (*amimut*) rağmen İsrail'in bir nükleer enerji devleti değil, bilinen bir nükleer silah devleti olduğunu belirtmek önemli. ABD Temmuz 1960'tan beri İsrail'in nükleer silah programından haberdar. O yılın Aralık ayında, bir ABD Özel Ulusal İstihbarat Raporunda (SNIE 100-8-60) İsrail'in “Beersheba yakınındaki Negev'de bir nükleer reaktör kompleksi inşa ettiği” ve “silah üretimine yönelik plütonyum üretiminin bu çabanın en az bir önemli amacı olduğu” belirtilir. 1969'da Nixon yönetimi İsrail'in “bir silahın tüm bileşenlerinin el altında olduğu, yalnızca nihai montaj ve test için beklediği” aşamaya ulaştığına dair yeterli delile sahipti. 19 Temmuz 1969 tarihli bir memorandumda, Nixon'ın Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger şöyle yazar: “Yakın Doğu'ya nükleer silahların sokulmasının zaten tehlikeli olan bir durumda tehlikeleri arttıracığına, dolayısıyla bizim çıkarımıza uygun olmadığına hükmettik”. Ama Kissinger İsrail'in nükleer silah programını bir mesele haline getirmek konusunda ihtiyatlıydı. Nixon'a sunduğu memorandumunu “Öncelikli hedefimiz İsrail nükleer silahlarını sır olarak saklamaktır” sözleriyle bitirir. Bu tutum o zamandan beri ABD politikasıdır. 1959'da İsrail'e ağır hidrojenli su sağlayan Norveç'ti ve 2012'de İsrail'i nükleer silah konusunda dizginlemeye çalışacak olan da komşusu Finlandiya olacaktı. Aralık 2012'de Helsinki'de düzenlenmesi teklif edilen bir Orta Doğu Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Konferansı İsrail'in baskısıyla reddedildi. NPT'nin 189 üyesi –İran dahil– konferansa katılacaklarını söylemişlerdi. İsrail reddetti. Eylül 2013'te, İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani BM Genel Kurulu'nda İsrail'in “daha fazla gecikmeden” NPT'ye katılması gerektiğini söyledi. Bu

Tel Aviv'de buz gibi bir sessizlikle karşılandı. Sizin de söylediğiniz gibi, Noam, bölgenin yasa tanımaz devleti İsrail uluslararası anlaşmalara katılmayı ve Batı Asya'da bir barış bölgesinin kurulmasına yardımcı olmayı reddediyor. Ama yalnız değil. ABD halihazırda Körfez boyunca Bahreyn'den Katar'a ve oradan da Cibuti'ye kadar üslerinde nükleer silah barındırıyor. Orta Doğu'da Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge ABD'nin bölge sularında taktiksel nükleer silah barındırma pratiğinin de sonu anlamına gelecek. Mayıs 2015'te, ABD ve Birleşik Krallık, Orta Doğu'da Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge konsepti nedeniyle, NPT devletlerinin düzenlediği bir konferansın nihai belgesinin çıkmasını engelledi. Tüm Arap ülkeleri ve İran, bölgede süregiden başka farklılıklara rağmen, konsepti kabul etmişti. Yalnızca İsrail ve Batı buna itiraz etti. Bu bile Batı Asya'daki barışın önündeki engelleri kimin muhafaza ettiği ve gözettiği hakkında çok şey söylüyor.

Noam: İsrail Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge benzeri hiçbir şey istemiyor. Batı Asya'da bir caydırıcı güç istemiyor. İsrail düzenli olarak Suriye'yi bombalıyor, Lübnan'ı birçok defa işgal etti, Filistin işgali sürüyor. İsrail politikasının son derece zararlı etkilerini birçok kez gördüm. İsrail, basitçe söylemek gerekirse, bölgede caydırıcı güç istemiyor.

İran, Çin'in küçük ölçekli versiyonu. Sindirilmiyor ve emirlere uymuyor. İran bir çeşit caydırma kapasitesi geliştirebilir, ama ABD ve İsrail bunu istemiyor. İsrail'in dokunulamayan kutsal inek olmayı bırakması durumunda nükleer silah sorunu kolayca çözülebilir.

Vijay: Orta Doğu Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge bölgede barış süresinin inşasının yollarından biriye, bir diğeri de Suudi Arabistan ve İran arasında Büyük Pazarlığın başlaması. Suudi Arabistan ve İran arasındaki anlaşmazlığın mezhepsel olduğunu varsaymak yanlış. Ne de olsa, İran Şahı Tahran'da görev başındayken, bu monark ile Suudi monarklar arasında yakın bir ilişki kurmak konusunda hiçbir sorun yoktu. İran halkı monarklarından

kurtulup Suudi monarşisine cepheden meydan okuyan bir İslam Cumhuriyeti kurduğunda işler bozuldu. Yine, zaman zaman gündeme gelen İran ve Suudi Arabistan arasındaki bu tür bir pazarlığa ABD ve İsrail tarafından karşı çıkılıyor.

Noam: ABD'nin konumu çok açık. Bu konum, tek jeopolitik başarısı olan Abraham Anlaşmalarında Trump tarafından dile getirildi. Teknik olarak, bu Anlaşmalar Suudi Arabistan'ı dahil etmemiş olsa bile fiilen dahil etti. Bu, bölgedeki en gerici devletler arasında formel bir anlaşma: İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Fas. BAE, Bahreyn ve Fas İsrail'le ilişkileri normalleştirdiler. Sudan buna zorunda kaldı, çünkü ABD onlara eğer bunu yapmazlarsa terörist devletler listesine tekrar alınacaklarını söyledi. Anlaşmayı bağlamak için Fas ve BAE ile silah görüşmeleri kesildi. Trump'ın Fas'ın uluslararası hukuk ihlaline rağmen Batı Sahara'yı illegal bir şekilde kontrolü altına almasına izin vermesi anlaşmanın parçasıydı. Fas, tarım için elzem, vazgeçilmez bir mineral olan fosfat üzerinde tekele sahip; Batı Sahara'da fosfat rezervleri var ve bu da Fas'ın tekelini güçlendirdi. Abraham ittifakı kaynak kontrolünü askeri güç ve teknik kapasiteyle (bu sonuncu esas olarak İsrail'den) birleştirdi. Mısır resmi olarak bunun parçası değildi, ama Mısır'ın İsrail'le açık bir ilişkisi var. Bu Steve Bannon'ın uluslararası programının temeli olan bir Gericici Devletler İttifakıdır, ama en gerici devletler arasında ittifak oluşturmaya çalışmak ABD politikasına içkindir ve ABD gücünün temelidir.

Bu Gericici Devletler çevresine Abraham Anlaşmalarına taraf olan devletler, Mısır, Suudi Arabistan, Orban'ın Macaristan'ı, Bolsonaro'nun Brezilya'sı, Modi'nin Hindistan'ı (seküler demokrasiyi yok etmesi, bir Hindu etnokrasisi kurması, Kaşmir'i ezmesiyle mükemmel üye) dahil. İttifak bu. Orta Doğu'da İran'ın karşısında. Latin Amerika'da, Küba ve Venezüella'nın. Bu sırada, dünyanın bu bölgelerinde, bölgesel güçler gerilimi düşürmeye çalışıyorlar. Suudi Arabistan ve İran düşmanlığı azaltmak ve ilişki tesis etmeye

yönelik hareket ediyor. Latin Amerika'da, Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğundaki yeni atmosfer buna örnek. Bu çabalar bu bölgelerde ABD politikasını baltalayacak, tam da bu yüzden ABD bunu engellemek için sıkı çalışacak.

Vijay: On yıl önce, Doha'da Katar hükümetinin kıdemli bir istihbarat görevlisiyle konuşuyordum. İran'a doğru bakan Corniche bölgesindeydik, bazen gerçekten de oradan İran'ı görebilirsiniz. Bu görevli, bana "Katar'da içme suyu konusunda gerçek bir sorunumuz var" dedi, Katar suyunun yarısı tuzdan arındırılma işleminden geçiyormuş, kalanı ise yeraltından geliyor (Suudi Arabistan'la ortak). "On beş yıl önce", yani 1990'larda, "tatlı su taşımak için İran'dan Katar'a bir boru hattı inşa etmeyi planlamıştık." Bu bana bir fantezi gibi görünmüştü, ama ben ne bilebilirim ki. "Malum devlet bunu engelledi". Ben de "neden bu malum devletle devam ettiniz?" diye sordum. Katar'da emirliği ABD'ye bağımlı kılan muazzam bir ABD askeri varlığı var. Birkaç gün sonra, beni Suudi Arabistan'a giden yola götürdü ve üsse yaklaştığımızda arabamız durduruldu ve Doha'ya geri dönmemiz söylendi. Ona "Sen Katar'da kıdemli bir istihbarat subayıydın" dedim. Bana "evet" dedi gülerek, "ama burada anahtar kelime Katarlı".

Noam: İşte gücünü böyle gösterirsin.

LİBYA

Vijay: 2011’de kitlesel gösterilerden yaklaşık iki yıl sonra Kahire’deki Tahrir Meydanında Arap Baharının kalıntıları arasında yürürken, yerel oligarklar, askeri üst kademe ve Batı ülkelerinden oluşan bir ittifakın Mısır gibi ülkelerde demokratik rejimlerin geliştiğini görmek istemedikleri gerçeğini net bir şekilde anlamıştım. Bu kabul edilemezdi. Mısır’da gerçek bir demokraside, örneğin, İsrail’le barış anlaşması feshedilirdi, nitekim ülkedeki genel hava buydu. Bir Mısır demokrasisi Afrika kıtasındaki ilişkileri konusunda ABD’den ve Suudi Arabistan’dan emir almayı istemezdi. Bunun ihtimaline bile izin verilemezdi. Daha batıda, Libya’da, ülke 2011’de NATO bombardımanıya paramparça edilmiş, bu da en gerici İslamcı grupların geri dönmesine ve Suudi Arabistan, Mısır, Fransa ve Rusya’nın piyonu haline gelen, CIA destekli eski bir generalin sahneye girişine zemin hazırlamıştı. Bingazi’deki eski arkadaşlarım beni geri dönmek konusunda ikaz ediyorlardı ve bana bu ikazları yapan bazı arkadaşlarım hayatlarını kaybetti. Tunus ve Mısır’daki ayaklanmaların ilk aşamalarında, kitlesel gösterilerin öneminden bahsettiğiniz, ama ABD’nin demokratik devlet yapıları oluşturmak konusunda izin vereceğinden şüphe ettiğinizi söylediğiniz bir dizi röportaj verdiniz. Mısır’da Hüsnü Mübarek’in istifa etmesinden bir ay sonra, Mart 2011’de Libya’da başlayan NATO savaşı bütün dinamiği bulandırdı (Suriye’deki silahlı mücadele NATO bombardımanından birkaç gün önce başlamıştı). NATO’nun Libya’ya saldırısı iyi anlaşılamadı, aslında NATO’nun küresel rolü iyi anlaşılamadı. NATO savaşı korkunç bir savaştı, Arap Baharının

yönünü barışçıl gösterilerden iç savaşa, sonra da emperyalist saldırıya döndürdü. 2014'te, NATO'nun resmi misyonunun dünyayı kontrol etmek olduğunu söylediniz. Görünen o ki, NATO'nun Afganistan savaşına (2001) ve Libya savaşına (2011) katılması söz konusu dünyayı kontrol etme misyonuna kanıt niteliğinde.

Noam: SSCB'nin 1991'deki çöküşüne kadar, NATO'nun en azından bir dereceye kadar makul bir gerekçesi vardı. NATO, Batı Avrupa'yı Sovyet agresyonu denen şeye karşı savunan, bir savunma ittifakı olduğu iddiasındaydı. Bu bahanenin ne kadar inandırıcı olduğunu tartışabiliriz, ama en azından ardında bir rasyonalite unsuru vardı. SSCB çöktükten sonra, bu bahane de onunla birlikte çöktü. O halde, SSCB sonrasında NATO nedir? SSCB'nin yıkılmasının hemen öncesinde, ABD'de George HW Bush ve James Baker, Almanya'da Helmut Kohl ve Hans-Dietrich Genscher ve SSCB'de Mikhail Gorbaçov arasında SSCB sonrası bir dünyanın nasıl görünmesi gerektiğine dair tartışmalar vardı. Gorbaçov birleşik bir Avrasya'yı, Atlantik'ten Pasifik'e kadar bütünleşmiş bir barış bölgesini savunuyordu. Derhal çözüm gerektiren mesele ise Almanya ile ne yapmak gerektiği idi. Rusya için Almanya küçük bir sorun değildi, nitekim Almanya önceki yüzyıl boyunca Rusya'yı defalarca mahvetmişti. Eğer Almanya Rusya'ya karşı düşman bir ittifakın parçası olursa, bu durum ülkeyi son derece tehlikeli bir konuma sokacaktı. Bush ve Baker, Almanlar'ın da sınırlı desteğiyle, Almanya'nın birleşmesi çağrısı yaptı ve Gorbaçov da buna önemli bir taviz karşılığında onay verdi: NATO Almanya sınırının doğusuna bir milim bile hareket etmeyecekti. Kimse bunun dışında bir şey hakkında konuşmuyordu. Bu, zımnî bir anlaşmaydı, Alman arşivlerinden okunabilir. Bush ve Baker Amerikan kuvvetlerinin eski Doğu Almanya'nın içlerine kadar girmesini istiyorlardı, ki bunu yaptılar, Kohl ve Genscher ise bu tür genişleme konusunda istekli değillerdi. Gorbaçov itiraz etti. Ancak ABD bunun bir centilmenlik anlaşması olduğuna ve hiçbir zaman yazıya dökülmediğine

işaret etti; NATO'nun doğuya kaymayacağını söyleyen hiçbir belge yok. “Eğer bizim şeref sözümüzü kabul edecek kadar salaksan, bu senin sorunun”, ima ettikleri şey buydu. Bu görüşmelere dair en iyi çalışma International Security’de yayınlandı, Joshua Itzkowitz Shiffrinson bu makalede Bush ve Baker’ın Gorbaçov’u bilinçli olarak aldattığını öne sürer.¹¹

Böylece NATO güçleri Doğu Almanya’ya kaydı. Clinton geldi ve NATO’yu Rusya sınırlarına doğru, daha da doğuya genişletti. Ukrayna 1994’te NATO’nun Barış için Ortaklık Programına girdi ve ardından ABD tarafından 2008’de üyelik teklif edildi (bu teklif Fransa ve Almanya tarafından veto edildi). Rusya SSCB’nin çöküşüyle zayıfladığında, onlara ABD tarafından dayatılan şeyleri kabul etmişlerdi. Rusya’nın gücünü yeniden kazanmasıyla, özellikle de Vladimir Putin döneminde, bu ABD dayatmaları kabul edilmedi ve kırmızı bir çizgi çizildi.

NATO yeniden yapılandırıldı. Yeni bir misyona ihtiyaçları vardı. Danimarka eski Başbakanı Anders Fogh Rasmussen NATO Genel Sekreteri oldu. 2014’te, NATO’nun yeni rolünün küresel enerji sistemini korumak olduğunu söyledi. “Enerji güvenliği” tüm dünyanın kontrolü demektir, nitekim her yerde boru hatları ve deniz yolu koridorları var. NATO, Gareth Evans’ın R2P versiyonunu kullanarak, “insan hakları” kavramını silah haline getirerek bu kavrama her yere müdahale hakkı anlamı kazandırdı, yani NATO –bölgesel bir örgütlenme olarak– BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın müdahale etme hakkına sahipti. NATO, ABD demektir. ABD inisiyatif almadığı sürece kimse hiçbir şey yapmaz, daha sonra diğer güçler buna katılıp katılmamaya karar verebilir. Amaç ABD’yi küresel hegemon haline getirmek için NATO’yu yeniden yapılandırmaktı, ABD güç anlamında zaten hegemon konumdaydı, ama

¹¹ Joshua Itzkowitz Shiffrinson, “Deal or No Deal? The End of the Cold War and the U.S. Offer to Limit NATO Expansion”, Vol. 40, no. 4, Bahar 2016.

bu durum bunu resmileştirdi. NATO'nun resmi misyonu sadece dünyayı kontrol etmek değildi, NATO ABD'nin dünyayı kontrol etmesi için kullanacağı bir araç olarak yeniden yapılandırılmıştı.

Vijay: SSCB'nin çöküşünden sonra ABD'nin Batı Avrupa dışında giriştiği büyük müdahalelerin üçü –yani, Yugoslavya (1999), Afganistan (2001) ve Libya (2011)– doğrudan ABD müdahalesi olarak değil, ama bir NATO müdahalesi kisvesi altında yapıldı. NATO'yu Irak'ta kullanamadılar, çünkü Fransa ve Almanya buna onay vermeye hazır değildi. Yugoslavya'dan başlayıp Libya'ya uzanarak, NATO'nun bu olaylarda ABD gücünün bir aracı olarak kullanılmasına ilişkin bizi aydınlatır mısınız?

Noam: 1995 itibariyle, Yugoslavya'da karadaki durum yatışmıştı. Her yerde vahşet olayları vardı. Bosna'da, Sırp lar çok bilinen Srebrenica saldırısını gerçekleştirmişti. Hırvatlar saldırılarını ABD desteğiyle gerçekleştirmiş ve bu saldırıların sonucunda birkaç yüz bin Sırp tartışmalı topraklardan atılmıştı. Durum, karşılıklı vahşet olaylarıyla çirkin bir hal almış olmasına rağmen, bir nevi anlaşma noktasına ulaşmıştı. Bu noktada, Clinton müdahale edebildi ve ABD himayesinde Dayton Anlaşmasını tesis etmeye yönelik güçleri bir araya getirebilmişti. Dayton Anlaşması ABD'yi Yugoslavya'da egemen güç olarak kurdu. Bu kısmen ABD ve Avrupa, yani Almanya arasındaki bir çatışmaydı. Yugoslavya'da kim egemen olacaktı? Almanya mı ABD mi? Clinton 1991'den (Slovenya ve Hırvatistan Yugoslavya'dan ayrıldığında) Dayton görüşmelerinin başlangıcına kadar (anlaşmanın ana maddeleri 1992'den beri müzakere masasındaydı, tarafların çoğu bunlara onay vermişti) çatışmanın dışında kaldı. Avrupalıların karada barışı korumak için çalışan kuvvetleri vardı. ABD'nin karada güçleri yoktu. ABD, “Biz havadan bombalayacağız, karadan kuvvet göndermeyeceğiz” diyordu. Avrupalılar bundan hoşlanmadı, çünkü bu, kendi kuvvetlerinin ABD bombardımanına misilleme karşısında hedef olacağı anlamına geliyordu. ABD NATO'yu kılıf olarak kullandı ve içerden ciddi bir itirazla

karşılaşmadı. Afganistan'da da aynı durum söz konusuydu, o da NATO'nun kılıf olduğu bir ABD savaşıydı.

Libya'daki NATO savaşı farklıydı. Fransa'nın öncülüğünde başlamıştı. Libya'da bir iç çatışma vardı, Kaddafi'nin güçleri isyanın merkezi olan Bingazi'ye tehditler savuruyordu. O dönemde, üç büyük güç –Britanya, Fransa ve ABD– bir BM Güvenlik Konseyi kararını zorla geçirdi, Rusya bu kararı veto etmedi – desteklemedi, ama veto da etmedi. Çin de öyle. Karar sınırlıydı. Karara göre, BM çatışmayı dindirmek için uçuşa yasak bir bölgenin tesis edilmesine onay veriyordu ve iki tarafın bir müzakere sürecine doğru ilerlemesi gerektiği belirtiliyordu. Kaddafi bunu formel olarak kabul etti. Afrika Birliği müzakerelere başlanması için kendi teklifini sunmuştu, ama bu teklif göz ardı edildi. Kimse buna önem vermedi. Afrika, Afrika'da olan bitenler hakkında ne diyebilirdi ki? Bertaraf edilmişlerdi.

Vijay: Afrika Birliğinin bertaraf edilmesi bu hikâyede önemli. Afrika Birliği Libya çatışmasıyla başladığı tarih olan Şubat 2011'den beri ilgileniyordu. Ama Afrika Birliği hem Batılı güçler tarafından bertaraf edildi hem de Birliğe üye devletlerin tutarsızlıkları çalışmalarını engelliyordu. Örneğin, 17 Mart 2011'de, üç Afrika devleti (Gabon, Nijerya ve Güney Afrika) 1973 sayılı ikinci BM Güvenlik Konseyi kararını onayladı, bu karar "üye devletlere" BM Şartının 7. Kısmı gereğince "tüm gerekli tedbirleri" almalarına izin veriyordu; bu karar ABD'ye, Fransa'ya veya her ikisine de NATO çatısı altında Libya'yı bombalamaları için zemin hazırlıyordu. Bu devletlerin her biri bu karara karşı oy kullanabilirdi ya da en azından çekimser kalabilirdi, ama bunun yerine bu karar lehine oy kullandılar (Brezilya, Almanya, Hindistan, Çin ve Rusya çekimser kaldı; hiçbir ülke karşı oy kullanmadı). Fransa iki gün sonra, 19 Mart'ta, Libya'yı bombalamaya başladı.

Bombardımanın başladığı gün, Afrika Birliği'nin Üst-Düzey Libya Ad Hoc Komitesi –iki gün önce BM kararı lehine oy kullanan

Güney Afrika Başkanı Jacob Zuma da bu Komitedeydi— tüm taraflara savaşı bırakma ve Libya’da politik reformlar gerçekleştirme çağrısı yapan bir bildiri yayınladı. Bildirinin tonu zamansızdı, nitekim bombardıman bildiri yayınlandığında çoktan başlamıştı. Bildiride, Afrika Birliği çok az eleştirilen önemli bir şeye işaret ediyordu:

Üst-Düzey Ad Hoc Komitesi üyeleri, öngörölmüş olduğu üzere, taraflarla her iki tarafın da kabul ettiği görüşmeleri gerçekleştirmek üzere 20 Mart 2011’de Libya’ya seyahat edemediği için üzüntülerini belirtmektedir. Komite, 1973 sayılı (2011) BM Güvenlik Konseyi kararına uygun olarak, yükümlölüklerini yerine getirmek amacıyla üyelerini Libya’ya taşıyacak uçuş için gerekli izni talep etmiştir. Komiteye izin verilmemiştir.

Bildirinin anahtar cümlesi edilgen çatıyla kurulmuştu. Kim “izin vermedi”? Bu hiçbir zaman resmi olarak açıklanmadı. O dönemde çalışanlar bana onlara NATO kumandanlığının bombardımanın devam edeceğini ve uçuşlarının güvenliğinin garanti edilemeyeceğini söylediğini iletiler. Diğer bir deyişle, Batı, savaş NATO bombardımanıyla tırmandırılmadan önce Afrika Birliğinin tarafları masaya oturtmaya yönelik “tüm tedbirleri” alma girişimini engellemişti. Afrika Birliği heyeti, Jacob Zuma’nın Kaddafi ile konuşmak için beş kişilik bir ekibe öncölük ettiği 11 Nisan’a kadar Trablus’a gelmemişti. Bombalar Libya’yı vurmaya devam ederken, Kaddafi Afrika Birliği’nin barış için bir yol haritası çıkarması konusunda mutabık oldu. Kaddafi ile görüşen Zuma basına Kaddafi’nin isyancı liderliğinin Bingazi’de anlaşmayı kabul eder etmez ateşkes yapacağını söyledi. Ancak, Afrika Birliği heyeti Bingazi’ye geldiğinde, NATO’nun havadaki üstünlüğü nedeniyle isyancıların liderliği anlaşmayı reddetti.

Fransız filozof Bernard-Henri Lévy’nin Mart ayında Bingazi’ye uçarak Bingazi asi liderliğin sekiyonlarını Fransız Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy ile 10 Mart’ta buluşturması ancak Afrika Birliği

liderliğine onlarla adamakıllı bir görüşme yapması için izin verilmesi çok şey gösterir. Sarkozy Bingazi liderliğine, Fransa uygun BM Güvenlik Konseyi kararını aldrıramasa bile –ki bir hafta sonra aldılar–, Britanya’ya katılacağını ve Libya’ya saldırmak için Avrupa Birliğı, Arap Ligi ve Afrika Birliğı gibi bölgesel örgütleri kullanacağını söyledi (Gareth Evans formülü). Sarkozy onlara “Benim kararım kesin” demişti. Libya’yı bombalama kararı müzakere kanalları tüketilmeden çok önce verilmişti.

Af Örgütü bombardımanın etkisine ilişkin önemli saha çalışmaları yaptı ve NATO bombardımanın sayısız sivil öldürdüğünü, ülkenin altyapısını imha ettiğini ve devlet kurumlarına onarılmayacak şekilde hasar verdiğini tespit etti (Mart 2012 tarihli bu önemli raporun başlığı “NATO saldırılarının unutulmuş kurbanları”). NATO Kaddafi’ye önemli desteğın olduğu bölgeleri bombaladı, yani NATO yalnızca sivilleri korumak için değil, aynı zamanda Kaddafi’yi destekleyen sivillere saldırmak için bombaladı. Bu, 1973 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının doğrudan ihlalidir.

Noam: Fransa 1973 sayılı Güvenlik Konseyi kararını ihlal etti ve muhalefetin hava gücü haline geldi. Britanya onu izledi. Fransa’nın gerekçeleri neydi? Bernard-Henri Lévy’nin insan haklarını korumamız gerektiğı ve Fransa’nın zaferine ilişkin tutkulu ama boş söylevleriyle her zamanki duruş sergilendi. Bunu göz ardı edebiliriz. Fransız arşivlerine erişimimiz yok, ama büyük ihtimalle gerekçeleri Fransa’nın nükleer enerji santralleri için uranyum çıkardığı Nijerya da dahil olmak üzere, Kuzey ve Batı Afrika’daki konumlarını güçlendirmektir. Fransa ayrıca sömürgeci mirası hakkında da bir fanteziye sahip, bu yüzden savaş diğer sömürge savaşları gibi, acımasız ve sertti. Britanya da bunu destekledi, sonra Obama katıldı, kendi sözleriyle, arkadan öncülük etti. Britanya ve ABD BM Güvenlik Konseyi kararını ihlal ettiler, çünkü muhalefetin hava kuvveti haline geldiler ve sınırlardan uzak olan hükümet binalarını hedef aldılar. Afrika Birliğı ya da BM destekli hiçbir müzakereye izin verilmedi.

NATO destekli muhalefet güçleri daha fazla toprak işgal etmeyi başarak Kaddafi'nin saklandığı Sirte'ye ulaştılar ve sonra onu canice öldürdüler. Hillary Clinton o dönemde Kaddafi'nin öldürülmesindeki büyük zafere dair ünlü yorumunu yaptı, emperyal derebeylerine layık tatsız bir yorumdu bu.

Libya savaş halindeki milis gruplar tarafından kontrol edilen bölgelere bölündü, çok sayıda kayıp oldu, ülke parçalandı, insanlar mahvoldu. NATO bombalamasaydı Bingazi'de bu kadar kayıp olur muydu? Bilmiyoruz, ama bildiğimiz şey şu ki savaşın yol açtığı yıkım makul beklentilerin ötesinde, çok daha kötüydü, ki bu da Afrika Birliği tarafından önlenebilirdi. Tüm bölge –Kuzey Afrika– savaşın olumsuz etkisini hissetti. Libya'dan Kuzey ve Batı Afrika boyunca büyük bir silah akışı oldu, IŞİD vs. her türden İslamcı grup desteklendi. Mali ve Nijerya'yı da vuran bu savaşlar Libya ve Avrupa'ya doğru kendi göçmen akımını yarattı, bu göçmenler Avrupa sömürgeciliğinin yol açtığı mutlak felaketten kaçarak yollara düşen göçmenlerle birleşti. New Yorker'da Ian Urbina imzalı, Libya sahil şeridinde kurulmuş, AB tarafından desteklenen, Libyalı suç çeteleri tarafından yönetilen ve Avrupa'ya kaçmaya çalışan göçmenleri topladıkları korkunç toplama kamplarından bahseden iyi bir yazı çıktı.¹² Bu göçmenler asla Akdeniz'e ulaşamamaları için burada tutuluyorlar. Avrupa ve ABD'nin Sahel'de göçmenlerin daha Libya'ya ulaşmadan durdurulmaları için inşa edilen askeri üsleri var. Göçmenler Akdeniz'e ulaşırlarsa, Avrupa için en azından resmi olarak yasal sorunlar baş gösterir, nitekim *refoulement* ilkesi (göçmenlerin zulme uğrayacakları yerlere geri gönderilmesi) göçmenlerin kabul edilmemesi önleyecektir. Uluslararası hukuka göre bu ciddi bir suç, bu yüzden Avrupa sularına ulaşan mültecilerin kabul edilmesi gerekir. Bunu önlemek istiyorlar ve aynı zamanda

¹² Ian Urbina, "The Secretive Prisons that Keep Migrants out of Europe", New Yorker, 28 Kasım 2021.

Avrupa'nın saygın, yasalara uyan bir yer olarak imajını da korumak istiyorlar. Bunu yapmak için, Avrupalılar özünde bir gangster oluşumu olan, sözüm ona Libya Sahil Koruma'ya fon veriyorlar, bu oluşuma Avrupalılar tarafından tekne, ekipman ve para sağlanıyor. Yani, Avrupalılar mültecileri ya habis toplama kamplarına ya da yaşanamaz buldukları için (Çoğunlukla Avrupalıların Afrika'da neden oldukları yüzlerce yıllık yıkımın sonucu, ki bu oldukça ciddi) kaçtıkları ülkelere geri gönderiyor. Bugün Libya bu halde.

Hükümet için iki rakip var, biri BM tarafından tanınan ve Türkiye destekli Trablus'taki hükümet, diğeri ise Rusya (ve Suudi Arabistan) tarafından desteklenen Hafter hükümeti. Bu iki hükümet aldatmacasına karşın, ülke mutlak bir felaket, savaş ve çete alanı. NATO müdahalesi Libya'da tahrip edici bir etki yarattı ve bu etki bütün bölgeye ve Orta Doğu'ya yayıldı.

Vijay: Nato bombardımanının başladıktan birkaç ay sonra yavaşlamasından hemen sonra, birçok kişi –BM sekreterliğinden, insan hakları örgütlerinden kişiler ve gazeteciler vs.– NATO'dan sivil kayıplar hakkında net sayıya sahip olmak için bombardıman uçuşlarının ayrıntılarını yayınlamasını istediler. Bu, BM'nin 1973 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı hakkında bir rapor yazması için zorunluydu. BM Libya Uluslararası Araştırma Komisyonu oluşturdu ve Kanadalı hukukçu Philippe Kirsch'i komisyon başkanı olarak atadı; Kirsch 2003 ila 2009 arasında Uluslararası Ceza Mahkemesinin ilk başkanlığını yapmıştı, bu yüzden uluslararası hukuk ve savaş suçlarını biraz biliyordu. Komisyon NATO'dan Libya bombardımanı hakkında bilgi vermesini istedi. 15 Şubat 2012'de, Peter Olson, NATO'nun hukuk danışmanı, Komisyona yazarak NATO'nun BM kararını ihlal etmediğini söyledi. Kaddafi, “uluslararası hukuku ciddi bir şekilde ihlal etmişti”, ama NATO değil:

Komisyon raporunda “NATO olaylarının”, Komisyonun nihaî olarak hukuku ihlal ettiği veya suç teşkil ettiği

sonucuna vardığı olaylarla aynı düzeyde dahil edilmesi bizi kaygılandırmaktadır. Bu bakımdan, Komisyon yetkisinin “[hukukun] ihlaline ve işlenen suçlara temel oluşturan olgular ve şartları” ele almak olduğunu belirtiriz. Komisyonun NATO’nun Libya’daki eylemlerine ilişkin bir tartışmayı dahil etmeyi tercih etmesi durumunda, raporunda NATO’nun sivilleri kasıtlı olarak hedeflemediğini ve Libya’da savaş suçları işlemediğini açıkça belirtmesini talep etmekteyiz.

NATO *ipso facto* “sivilleri kasıtlı olarak hedeflemediği” ve bu yüzden de “savaş suçları işlemediği” için soruşturma gerekmez. Dava kapanır.

Noam: Olson haklı. Bu bir aksiyom. NATO, ABD demektir ve ABD tanım gereği savaş suçu işlemez. Uluslararası hukuk külliyyatında bile, ABD savaş suçları işleyemez. ABD Uluslararası Adalet Divanının yargılama yetkisini kabul ettiğinde, sözleşmeye ABD’nin BM Şartı veya Amerika Devletleri Örgütü Şartı ile yükümlü olmadığına dair bir hüküm eklenmişti. Bu, 1946’da “yargılama yetkisi kabulü”nün parçası olarak ABD’nin sözleşmeye soktuğu ifadedir. Bu metinler modern uluslararası hukukun temelleridir. ABD, BM ya da OAS Şartıyla bağlı olmadığı konusunda ısrar etmişti, bu yüzden de yasal olarak savaş suçları, hatta soykırım işleme hakkı vardır. ABD 1988’de soykırım konvansiyonunu kabul ettiğinde –ABD Senatosunda otuz yedi senelik bir mücadeleden sonra– bunun ABD için geçerli olmadığına dair bir hüküm eklendi. Uluslararası Adalet Divanı 1999’da Yugoslavya’nın NATO’yu suçlamasının ABD’nin kendini ayırmasına olanak verdiği ve suçlamaya konu olmadığı değerlendirilmesini yaptı, çünkü Yugoslavya suçlaması “soykırım” ifadesini içeriyordu ve ABD –yasa gereği– soykırım işleme hakkına sahipti. Dünyanın dört bir yanında ABD yasal olarak herhangi bir suç işleyebilir ve uluslararası hukuk sistemi bunu kabul etmesi gerektiği için kabul eder, çünkü Uluslararası Adalet

Divanı bir ülke kendini mahkeme kararlarına tabi kılmamışsa, bu durumda kovuşturma yapılamayacağı koşulunu benimser. Sistem bu şekilde kurulmuş. Yani, Olson haklıydı. NATO, yani ABD savaş suçları işleyemez.

Vijay: Hukuk fakültelerindeki uluslararası hukuk uzmanları dışında, çoğu kişinin ABD'nin kendini dünya kurallarından ayırıştırmasına izin veren hüküm hakkında hiçbir şey bilmemesi muhtemel. Bunların hiçbir okullarda ya da üniversitelere öğretilmiyor, hatta medyada bile tartışma konusu olmuyor. Bu konulardaki okuryazarlık düzeyleri neredeyse kasıtlı olarak düşük düzeyde tutuluyor. Bugünlerde ABD'de çeşitli düşünce ekollerine itirazlar var – eleştirel ırk teorisi ve etnisite çalışmaları bunlardan ikisi; bunlar Amerikan karşıtı olarak görüldüğü için resmi olarak sindirilmeleri gerekiyor.

Noam: Halk bu konu hakkında kesinlikle hiçbir şey bilmiyor. Eğitim sisteminin parçası değil. Bunu eğitim sistemine sokmaya cesaret eden birileri olursa, her yerde Amerika karşıtı komünist olarak ifşa edilir. 1960'larda, çok sayıda grubun aktivizminin sonucu olarak, ülke daha uygar olmaya, Afrikalı Amerikalıların, kadınların, işçilerin hakları konusunda daha ilgili olmaya ve serbest konuşma özgürlüğü konusunda tartışmalar için zemin oluşmaya başlamıştı. Bu meseleler gündemin ön sıralarına çıkmıştı ve ABD toplumu uygarlaştırıcı etkisi vardı. Liberal entelektüeller bunu bir uygarlık döneminden ziyade “karışıklık dönemi” olarak gördüler (bu çevrelerde yaygın bir ifadeydi). 1973'te David Rockefeller, Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya'dan gelen üyelerden oluşan Üçlü Komisyonu kurdu; bunlar uluslararası elit liberal entelektüel düşünceyi temsil eden kimselerdi (Carter yönetimi de bu çevreden oluşmaktadır). İlk yayınları “Crisis of Democracy” (1975) başlığını taşır. Bu, 1960'larda yaşananları mahkum eden elit liberal düşüncedir, çünkü bu yeni hareketler bir demokrasi krizine yol açtı. Pasif ve uysal olması gereken “özel çıkarlar” –gençler, yaşlılar, kadınlar, işçiler, çiftçiler, azınlıklar– sorunları ve talepleriyle kamusal alana

girmeye başlamışlardı. “Devlet”, diyorlardı, “bu baskılarla başa çıkamaz, bu yüzden de bu özel çıkarların itaatkar ve pasif hallerine dönmeleri gerekir ki böylece biz de gerçek bir demokrasiye sahip olabilelim.” Samuel Huntington, çalışmanın yazarlarından biri ve Harvard’da siyaset bilimi profesörü, Harry Truman dönemlerinde ABD’nin gerçek bir demokrasi olduğunu, çünkü Wall Street ve şirketlerin müdahale olmaksızın ülkeyi yönetebildiğini söylüyordu. Huntington önde gelen bir liberal entelektüeldi ve 1960’larda bu konsensüse sekte vuran özel çıkarların gürültüsü olmayan bir demokrasi istiyordu. Huntington’ın teorisinde olağanüstü bir şey yok, standart liberal bir demokrasi teorisiydi. Üçlü Komisyon, üniversitelerin ve kilisenin “gençliğe doktrin aşılama” sorumluluklarında başarısızlığa uğramış olmalarından dolayı kaygılıydı. Gençliğe pasiflik ve itaat aşılama yönünden başarısız olmuşlardı, bu yüzden de Üçlü Komisyon bu durumu değiştirmeliydi. Gerçekten de, üniversiteler bundan sonra, kendi iş modellerini müfredata ve fakülte üyelerine dayatarak daha etkin kontrol ve endoktrinasyon uygulamak üzere büyük ölçüde değişmiştir. Bu, yelpazenin liberal ucudur ve gelecek yıllarda hız kazanacak olan neoliberal saldırının kültürel arkaplanını oluşturur. Halk direnişinin kaynaklarını –sendikaları ve politik örgütleri– kurutmak gerekir. Çok zenginlerin ve şirketlerin istediklerini yapma hakkına müdahaleye izin verilmez.

Kitap –The Crisis of Democracy– çıktığında, derhal MIT kütüphanesine bir düzine alınmasını istedim, çünkü okunmaması durumunda hemen baskıdan kaldırılacağını fark ettim. Bu oldu, kitap çok hızlı bir şekilde baskıdan kaldırıldı. Yıllar sonra, insanlar kitabın etkilerini unuttuğunda yeniden baskıya girdi, yani şimdi bir kopya edinebilirsiniz. Ama en azından MIT öğrencileri kitaba benim gibi muhalifler yoluyla ulaşabildi. Bunlar, önemli kültürel değişimlerin gerçekleştiği süreçte olan bitenlerin kritik momentleri. Etkin endoktrinasyon gerçekleştirilmeliydi ki kimseye bizim burada tartıştığımız şeyler –eğer nasıl bulacağını öğrenmişsen halka

açık kayıtlarda bulunan şeyler– öğretilmesin. ABD’de bunların herhangi birinin tartışıldığı bir ders bulmak için çok araştırmalısın.

Vijay: Gazetelerin ön sayfalarında ve televizyon haberlerinde görülen politik kapışmaların altında yatan nedenler hakkında gerçek bir tartışma bulmak neredeyse imkansız. Örneğin, Akdeniz’deki mülteci krizi hakkında haberler var, Ukrayna sınırında NATO-Rusya çıkmazı hakkında haberler var ve İran’la nükleer anlaşma hakkında Viyana’daki müzakerelere ilişkin haberler var. Ama bunların hepsi birbiriyle bağlantılı haberler. Özetle, ABD’nin dayattığı çatışmalar sayesinde, Avrupa üç enerji kaynağına erişimini kaybetti: İran, 2006’dan itibaren devreye sokulan yaptırım rejimi nedeniyle; Libya, petrol altyapısının tamamını ve petrol mülkiyetinin yasal temelini sekteye uğratan 2011’deki NATO savaşı nedeniyle; ve Rusya, 2013’te Ukrayna konusundaki çatışma nedeniyle. Avrupa doğal gaz ve petrole erişimini kaybetti. Avrupa’nın öz çıkarları tamamen unutulmuş görünüyor.

Noam: Libya vakası öngörülmemişti. Libya’yı tahrip etmeyi beklemiyorlardı. Libya tatlı petrole sahip; oldukça erişilebilir ve Avrupa’ya yakın. Libya petrolüne erişim elbette NATO müdahalesinin bir amacıydı. Bu, ters giden talihsiz durumlardan biri. İran durumunda ise, Avrupa İran pazarına erişim istiyor, ama burada daha önemli bir faktör söz konusu, ABD’nin karşısına çıkmaya kimsenin hevesi yok. Bu, İkinci Dünya Savaşından beri Avrupa için bir mesele oldu. Avrupa’da daha bağımsız olmaya yönelik girişimler olmuştu: De Gaulle denedi ve Ostpolitik de bu yönde bir çabaydı. Ama her defasında geri püskürtüldüler ve Avrupa’nın yönetici sınıfı –iş dünyası, siyasi elit– sonunda her zaman ABD’ye tabi olmaya ve ABD sisteminin parçası olmaya karar verir. Gorbacov’un Birleşik Avrasya yaratmaya yönelik fikri, Avrupa yönetici sınıfının çıkarlarını desteklemeyen ABD’nin üstünlüğü nedeniyle hiçbir zaman mümkün olamaz. Avrupa elbette kendi finansal sistemini geliştirme ve finansal ağlardaki ABD egemenliğine meydan okuma

kapasitesine sahip, ancak bu çok farklı bir dünya. Bu, Britanya ve diğer Atlantik güçleriyle (örneğin Kanada) ittifak kuran ABD ile Rusya ve Çin’le ittifak kuran bir Avrupa’yla dünyanın farklı bloklara bölünmesi anlamına gelir. Avrupa yönetici sınıfı bunu hiçbir zaman istemedi, nitekim iş dünyası ABD’ye o kadar sıkı bağlarla bağlı ki neredeyse birbirinden ayırt edilemez durumdalar.

Bu durum Avrupa yönetici sınıfı ve farklı Avrupa ülkeleri ve sektörlerinin yönetici sınıfları içinde sürekli bir çatışma konusu. Bu çatışma Nord Stream 2 ile netleşti. Alman yönetici sınıfının önemli bir kesimi Rusya’dan gelen boru hattını istiyor. ABD bunu engellemek istiyor, Avrupa’nın ABD’ye bağımlı kesimleri de öyle. ABD, Avrupa ve enerji arasındaki ilişkinin tarihi savaş sonrası döneme uzanır. İkinci Dünya Savaşından sonra uygulamaya konulan Marshall Planı büyük ölçüde ABD’nin Avrupa’yı kömüre bağımlılıktan petrole bağımlılığa dönüştürme planıydı. Kömür Avrupa’da boldu ve petrol yoktu. Avrupa petrole bağımlı haline gelirse, ABD’nin Avrupa’ya karşı “veto gücü” (spesifik olarak Japonya’ya atıfta bulunan George Kennan’ın ifadesiyle) olurdu, çünkü ABD onların enerji tedarikini kontrol edecekti. Avrupa petrol bazlı ekonomiye geçtikçe, Marshall Planı parasının yüzde onu –yaklaşık 1.2 milyar dolar– ABD bankaları arasında el değiştirdi. Bu petrol ABD’den değil, Orta Doğu’dan gelecekti; 1950 itibariyle Avrupa’nın petrol ihtiyacının %85’i ABD’nin kontrol ettiği ve kâr sağladığı Orta Doğu’dan karşılanıyordu. Aynı süreç Japonya’ya da empoze edildi. Batı Avrupa ve Japonya petrol bazlı ekonomilere dönüştükçe, ABD onlar üzerinde veto gücüne sahip oldu. Brzezinski, ABD’nin Irak işgaline karşı olduğunu, ama madem bu işgal gerçekleşecek, ABD’nin Irak petrolünü kontrol etmesine ve böylece Avrupa üzerinde daha fazla nüfuza sahip olmasına imkan vereceğine inandığını söylemiştir. Bu tür düşünceler yönetici sınıfın mülhazalarından hiçbir zaman uzak olmamıştır. Avrupa kendi yolunu izlemektense her zaman ABD’ye tabi olmuştur; elbette, Avrupa kendi başına

olabilir, nitekim ABD'den daha geniş nüfusa, daha fazla servete ve çok daha eğitimli bir nüfusa sahiptir. Avrupa kendi yolunda gitmeyi seçerse, bu durum dünya sisteminde radikal bir yönelim olarak ortaya çıkacaktır.

ABD GÜCÜNÜN KIRILGANLIKLARI

Vijay: Almanya'nın Nord Stream 2 hakkındaki tereddütlerinin hem ticari hem de jeopolitik etkileri oldu. Boru hattı ve bunun inşası İsviçre ve Çin dahil olmak üzere çok sayıda ülkeden şirketleri ilgilendiriyor. Doğal gaz, artık Sibirya 2 boru hattı kompleksiyle Çin'e tedarik sağlayacak arazilerden Avrupa'ya gelecekti. Bunun anlamı, Rusya artık sadece Avrupa pazarına bağımlı olmayacak. Rusya ekonomisini "yaptırımlara karşı bağışık" kılmaya çalıştı, merkez bankası rezervlerinin parçası olarak dolar rezervlerini azalttı (avro, altın ve renminbi rezervlerini arttırdı), bunun yanı sıra Rus hükümet tahvillerinin Batıya olan bağımlılığını azalttı. Bu önlemler, elbette, Rusya'yı yaptırımlara, olası dış şoklara ve ani tasfiyelere karşı daha az kırılgan yaptı. Bu düzenlemeleri, Soğuk Savaş sırasında düşman olan ama artık yakın müttefik haline gelen Çin ve Rusya arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi izledi. Bu ilişki, ABD egemenliğindeki sistem yerine çok kutupluluk ihtiyacı konusunda ortak bir anlayışın yanı sıra ikili ticaret ve son yıllarda ortaya çıkan güvenlik menfaatleri temelindedir. Çin kendine güveni, bilim ve teknoloji endüstrisinin canlılığı ve COVID-19 krizinden çıkması nedeniyle, şimdilik, yükselen güç konumunda, fakat bu sırada ABD'nin gücü giderek kırılganlaştı; ABD tarafından Çin'e karşı empoze edilen hibrit savaş, Batılı şirketlerin özellikle hi-tech sektörlerinde Çin şirketlerinin dinamizmiyle rekabet edememesinden kaynaklanan genel hüsranın parçasıdır. NATO yepyeni bir kimlik iddia etmeye başladı, Küresel NATO. Bu yeni markanın parçası

olarak, NATO başlıca düşmanının Çin olduğunu öne sürdü. Bu olası bir geri çekilişin mümkün olmadığı bir çatışma, çünkü varoluşsal nitelikte. NATO Çin çevresinde üsler inşa edip kuzey kutup dairesini militarize ederken artık hem Rusya hem de Çin'e karşı tehlikeli bir tırmanışın ortasında.

Noam: Rusya ve Çin 1960'lar boyunca can düşmanıydılar. Yoğun bir şekilde tahkim edilmiş uzun sınırları boyunca birbirleriyle savaş halindeydiler. Son yıllarda ise Rusya ve Çin işbirliğine yönelik ilişkiler geliştirdiler. Çin Orta Asya, Afrika ve mümkün olduğunca Latin Amerika'yı Çin odaklı bir sisteme entegre etmeye çalışıyor. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) bu gelişmenin resmî çerçevesi, Kemer ve Yol Girişimi (BRI) ise ticari eksenini oldu. ŞİÖ Rusya, Hindistan, Pakistan, İran'ın yanı sıra tüm Orta Asya devletlerini içeriyor, muhtemelen gelecekte Afganistan da üye olacak, Türkiye ve sonra Doğu ve belki Orta Avrupa da hedefleri arasında. ABD üyelik değil, gözlemci statüsü için başvurdu ve geri çevrildi. ŞİÖ, Gorbacov'un hayal ettiği gibi bir Avrasya ağı kuruyor. Çinliler Avrupa güçlerini Kemer ve Yol Girişimi (BRI) ve Nord Stream 2 yoluyla entegre edebilirse ve Rusya ve Çin işbirliğine devam edebilirse, bu durumda, uzun vadede kıtasal bir bütünleşme ortaya çıkar.

Çinliler, öğrencileri yeni Çin teknolojileri konusunda eğitmek için Güneydoğu Asya ve Afrika'da bin tane meslek okulu kurdu. Bu teknolojiler bu ülkeleri ve kalkınmalarını Çin merkezli BRI sistemine entegre edecek etkinliğe sahip teknolojiler. Çinliler, bu teknolojiyi dünyanın en fakir bölgelerinde bu ekonomiler için makul olabilecek fiyatlara paylaşıyorlar. Robotik, yeşil enerji ve telekomünikasyon alanlarında öncü teknolojiler geliştirdiler. Bu arada, bu oldukça kişisel bir konu. Benim yaşadığım, kısmen kırsal olan bölgede, çok zayıf bir internet hizmeti var. Huawei teknolojisini getirmemize izin verilseydi, 5G internetimiz olacaktı. Güneş panellerine fena halde ihtiyacımız var ve teknolojik açıdan en ileri ve en ucuz olanlar Çin'de üretiliyor.

Çinli liderler deniz ticaret yollarının Japonya'dan Malacca Boğazları boyunca ve ötesinde, ABD askeri gücü ile desteklenen düşman güçler tarafından sarılmış olduğunu çok iyi anlıyor. Benzer şekilde, Çin, entegrasyona yönelik yoğun yatırımlar ve dikkatli hamlelerle batıya doğru genişlemeye devam ediyor. Çin, yalnızca bölgenin Çin nüfuzu altında entegrasyonu için değil, aynı zamanda Avrupa ve Orta Doğunun petrol üreten bölgelerine ulaşmak amacıyla da eski ipek yollarının modern bir versiyonunu inşa ediyor. Kapsamlı yüksek hızlı demir yolları ve boru hatlarıyla, entegre bir Asya enerji ve ticaret sistemi oluşturmak için büyük miktarda paralar döküyor. Programın unsurlarından biri, dünyanın en yüksek dağlarının içinden geçerek Çin'in Pakistan'da yeni geliştirdiği Gwadar körfezine uzanan ve petrol sevkiyatlarını olası ABD müdahalelerinden koruyacak bir otoyol. Çin ve Pakistan, programın Pakistan'da ABD'nin devasa askeri yardımına rağmen üstlenmediği endüstriyel kalkınmayı destekleyebileceğini ve Pakistan'ı Çin'in batı Xinjiang vilayetinde de önemli bir konu olan iç teröre aman vermemesi için teşvik edebileceğini umuyorlar. Gwadar, Çin'in Hint Okyanusunda ticari nedenlerle, aynı zamanda potansiyel olarak askeri kullanım amacıyla inşa etmekte olduğu üslerden oluşan "inci dizisinin" parçası olacak. Çin bir gün modern dönemde ilk kez Basra Körfezi kadar uzak bir alanda gücünü gösterebilmeyi umuyor.

Tüm bu hamleler, ABD'yi de yok edecek bir nükleer savaş olmadıkça, Washington'ın üstün askeri gücü karşısında bağışıklığa sahip olmayı sürdürüyor. 2015'te, Çin, kendisinin de ana hissedar olduğu Asya Altyapı Yatırım Bankasını kurdu. Haziran 2015'te Pekin'de yapılan açılışa, ABD müttefikleri olan Avustralya, Britanya ve Washington'ın isteklerine karşı gelerek katılan başka ülkeler de dahil, elli altı ülke katıldı. ABD ve Japonya yoktu. Bazı analistler yeni bankanın ABD'nin veto gücüne sahip olduğu Bretton Woods kurumlarına (IMF ve Dünya Bankası) rakip olabileceğine

inanıyor. ŞÖ'nün NATO'nun muadili haline gelmesine yönelik bazı beklentiler de var.

Afganistan sorusuna dönersek, buradaki muazzam krizle başa çıkmak için iki yaklaşım var. ABD yaklaşımı ülkeyi ablukaya almak. ŞÖ'den kaynaklanan diğer yaklaşım ise Afganistan'ı devasa Avrasya sistemine entegre etmeye çalışmak. Şöyle diyorlar: "Taliban yeni hükümet. Onlarla uzlaşmak zorundayız. Onları daha kapsayıcı, belki daha ılımlı olmaları için ikna etmeliyiz. Ekonominin Batı için eroin üretilmesinden Çin'de faydalanmaktan memnun olacağımız zengin maden kaynaklarının işlenmesine doğru değişmesini umalım. Bu yönde hareket edeceğiz ve insanî krizi sonlandırmak için derhal yardım göndereceğiz. "

Plan, Çin'in gelişmesini engellemek. Trump ve Biden dönemindeki ABD politikalarının çoğu Çin tehdidinin engellemeye yönelikti. Casus yazılım olabileceği gerekçesiyle Huawei teknolojisini yasaklamaya devam ediyorlar; Amerikan teknolojisinin düzenli olarak casus yazılımlarla enfekte olmuş olabileceğini düşünemiyorlar (sık sık ortaya çıktığı üzere Avrupa'daki müttefiklerin yazışmalarını izlemek amaçlı). Çin teknolojisini vermeyi reddediyor. Sindirilemiyor ve emirleri takip etmiyor. Küba gibi, ama çok daha güçlü. Bu ABD için gerçek bir sorun ve savaşa yol açabilir. Eğer savaşa giderse, bu herkesin sonu olur. Dünyanın hayatta kalması için ABD ve Çin işbirliği yapmalı.

ABD Çin'i "kurallara dayanan düzene" karşı olmakla itham ediyor, ama gerçekte, dünya düzenine ilişkin iki rakip kavrayış olduğunu hatırlayın. "Kurallara dayanan düzen" ABD tarafından destekleniyor, sistemi "ABD'yi takip edersen, kurallara da uyarsın" olarak tanımlıyor. Diğer sistem ise kaynağını BM Şartı'dan alan, Çin'in savunduğu ve genellikle Çin tarafından uyulan BM'ye dayanan uluslararası düzen.

Vijay: Askeri harcamalarını arttırmaya devam eden ABD Çinlilerin dünya sistemine tehdit olduğunu öne sürüyor. SIPRI

tahminlerine göre, ABD 2020’de askeri alanda en az 778 milyar dolar harcamışken, Çin 252 milyar dolar harcamış. Silahlara ayrılan harcama konusunda ABD Çin’i epey geride bırakmışken, bunu kişi başına gelir olarak düşünmeye ya da bu harcamayı tarihsel olarak ele almaya bile gerek yok. Buna rağmen, Batı söyleminde tehdit olarak konumlanan yine de Çin.

Noam: New York Times’da, David Sanger ve William Broad, önde gelen iki askeri muhabir, ABD ordusunun Çin’in askerî alanda gelişmesine ilişkin endişelerini tanımlıyorlar.¹³ Çinliler Çin sahillerine yakın ABD füze savunma sistemlerini tehdit ediyor ve ABD’nin sahip olduğu nükleer füze sayısının çok daha azına sahip olmak için uğraşıyorlar. Bu haberde bir şey eksik. Söz konusu olan yalnızca ABD füze savunma sistemleri değil. Çin’in doğu sahili Çin’e çevrilmiş nükleer başlıklı füzelere sahip ABD üsleriyle çevrili. Buna ne buyrulur? Çinliler bundan endişeli mi? Çin, Pasifik ya da Atlantik sahilleri boyunca, ABD’ye yönelmiş nükleer başlıklı füzelerle dolu bir düzine üsse sahip olsaydı endişelenir miydik? Bu canımızı sıkarmı? Bu canımızı sıkmazdı, çünkü bunun olmamasını sağlamak için dünyayı yok ederdik. Ama bundan bahsedilmiyor bile. Sözü edilen tek şey Çinlilerin Çin sahillerine yakın savunma araçlarımızı tehdit ettikleri. Bu konuda editöre tek bir mektup bile yok, çünkü bu sorgusuz sualsiz kabul edilmiş bir olgu. Nükleer füzeleri Çin’e yönelterek Çin’e karşı kendimizi savunma hakkımız var. Trident füzelerini taşıyan tek bir ABD nükleer denizaltısı dünyada herhangi bir yerde neredeyse iki yüz kenti yok edebilir. Tek bir denizaltı. Ve bu denizaltılar eski moda olarak görülüyor. Yani, ABD yeni ve daha ileri denizaltılar ve füze sistemleri inşa etmeli. Bu herhangi birine tehdit olarak görünüyor mu? Hayır. *Tanrım,*

¹³ David Sanger ve William Broad, “As China Speeds Up Nuclear Arms Race, the US Wants to Talk”, 28 Kasım 2021.

nasıl olabilir? Biz mükemmel insanlarız. Kim bizim tarafımızdan tehdit edilmiş hissedebilir!

ABD ordusu bizi nükleer savaş ve iklim felaketiyle yok oluşa doğru sürüklüyor. Gezegeni defalarca üst üste imha etme kapasitemizle tatmin olmadık, şimdi de askerî hırslarımızı uzaya taşıyoruz. Her ABD yönetimi askerî harcamayı arttırıyor. Hiçbiri azaltmıyor. Askerî harcamaların yalnızca küçük bir kısmı çürüyen altyapıya yatırım yapmak ve gerekli toplumsal ihtiyaçları karşılamak için yeterli olurdu. Ama askerî harcamaya dokunamazsınız. Bu neredeyse gerçek üstü. Füzeler konusunu ele alalım. Her strateji analisti karada konuşlanmış füzelerin düşmandan ziyade bunlara sahip olan ülkeye tehdit olduğunu bilir. ABD’de yaklaşık bin adet karada konuşlanmış füze var. Hepsi hedef alınmış durumda. Herhangi bir düşman birkaç kilometre sapmayla bunların tam olarak nerede olduğunu bilir. Bir tehdit durumunda düşman bu füzeleri yok edebilir. ABD komutası da bunu bilir ve bunlara “kullan ya da kaybet” füzeleri denir. Bunları ya derhal ateşlersiniz ya da kaybedersiniz. Yani, eğer dünyanın herhangi bir yerinde bir gerilim varsa, bunları fırlatmanız gerekir. Bunları kullanmak demek bir misilleme saldırısıyla yok edilmeniz demektir. Şimdi karada konuşlu füze sisteminde iyileştirme yapıyorlar. Bunlar yalnızca imha edilseler, Amerika’nın güvenliği için büyük bir avantaj olurdu. Ve bunun karşılıklı olmasına bile gerek yok. Eğer Ruslar kendilerine zarar vermek istiyorlarsa, tamam. Bırakın karada konuşlu füzelere sahip olarak bunu yapsınlar. Bunların tek taraflı imhası bile avantajlı olurdu. Ama iyileştirme yapılıyor. Pentagon akıllılık etmiş. Bu karada konuşlu füzeleri ülkenin birçok köşesinde kırsal alanlara dağıtıyorlar ve yerel kongre üyeleri de bu füzelerin orada kalmasını sağlıyor. Çünkü yerel topluluğa biraz iş imkanı sağlıyor. Ve özellikle de neoliberal küreselleşme ve bunun kırsal Amerika’yı mahvetmesi ile birlikte buna tutunacaklar. Yani, “Olabildiğince kendimizi tehlikeye atalım” diyen yerel güçler var. Ve fosil yakıt şirketlerine ya da bankalara nasıl

dokunamıyorsanız orduya da dokunamazsınız. Ve biliyor musun? Bunlar son derece derin kurumsal başarısızlıklar ve bunların hızla üstesinden gelinmesi lazım, yoksa işimiz biter. Bu işlevsiz toplum hayatta kalamaz. İmkansız.

SONSÖZ

OTUZ YIL BOYUNCA NOAM CHOMSKY İLE YAZIŞMAK VE KONUŞMAK

Vijay Prashad

Kısa bir süre önce, bazı eski kutulara baktım ve Noam Chomsky ile 1990'ların ilk yıllarından itibaren birbirimize gönderdiğimiz mektupları buldum. Noam'ın konuşmak isteyen herkese kapılarını açtığı MIT'deki (Cambridge, Massachusetts, ABD) ofisinde yaptığımız kısa bir toplantıdan sonra ona yazmıştım. Her açıdan son derece demokrat bir insan olan Noam, bu görüşmede benim geçmişim hakkında sorular sormuş ve doğduğum kent olan Kalküta'daki (Hindistan) dilbilim profesörleriyle olan bağlantısını anlatmıştı. O dönemde kuzey Hindistan'daki Dalit topluluğu ve 1991'de Hindistan ekonomisinin açılması ya da liberalleşmesinin bir sonucu olarak Dalit işçileri üzerindeki çelişkili baskılar hakkında yaptığım çalışma üzerine fikir alışverişinde bulunmuştuk. Daha sonra, ona bu temalar üzerine yazdığım bir deneme hakkında yazdığımda, bana yayınlanması konusunda şans dilemiş ve bitmiş halini ona göndermemi istemişti. Gönderdiğimde ise şüphesiz dikkatle okuyup benim enformel, göçmen emeği ve Delhi ve çevresindeki işçilerle yaptığım görüşmelerden çıkan bulgularımın politik sonuçları hakkında düşünmüş ve bana cevap vererek deneme

hakkındaki düşüncelerini belirtmişti. Noam Chomsky'nin, evet, Noam Chomsky'nin benim çalışmamla bu kadar ilgilenmesine ve formel, kurumsal bir bağlantımız olmamasına rağmen bana tavsiyelerde bulunmasına inanamıyordum.

Yazılan her mektup dünyanın o ya da şu köşesinde zamanında yaşamış olduğu kişisel hikayesini taşır. 1996'da, ona Hindistan'daki Olağanüstü Hal (1975-1977) hakkında yazdığım bir yazıyı göndermiştim, bana "Kalküta dışında kırsal bölgede, çoğunlukla Batı Bengal ve Kerala'da çalışan tarım ekonomisti bir arkadaşım (V.K. Ramachandran) ve Maliye Bakanının (kendisi de MIT ekonomi mezunuymuş) eşliğinde kendi kendini yöneten köyleri ziyaret ederek bir gün geçirdiğim Hindistan'dan yeni döndüğüm için her zamankinden daha büyük bir ilgiyle" okuduğunu söylemişti. Bu, Sol Cephenin Batı Bengal'de iktidara geldiği, maliye bakanının Asım Dasgupta olduğu zamanlardı. "Çok büyüleyici ve etkileyiciydi ve orada hakkında kesinlikle hiçbir şey bilmediğim 70'lerdeki acımasız baskı hakkında çok şey duydum. Görünen o ki, bu mücadeleler anayasanın panchayat [yerel öz yönetim] hükümlerinin Hindistan'daki nadir sonuçlarından birinin gerçekleştirilmesinde önemli bir faktör" diye yazıyordu Noam. Ona göndermiş olduğum ve daha sonra Social Scientist'te (1996) basılacak olan makalede, Noam Delhi'de gecekondu semtlerinin yıkılması hakkında okuduğumu fark etmişti. "Bunun birazını şans eseri 1972'de Hindistan'dayken görmüştüm" diye yazmıştı, "Delhi'de Nehru anısına bir ders ve başka dersler veriyordum. Şehir merkezinde büyük bir gecekondu yerleşimi vardı. Bir gün, otelden başka bir yere bir konuşmaya giderken, önünden geçtik, gecekondu gitmişti. Yok olmuştu. Ne olduğunu sordum ve bana yıkıldığı, insanların şehir dışında millerce öteye atıldığı söylendi, çünkü bir Asya fuarı açılacaktı ve bu gecekondu yerleşimi iyi görünmezdi. Bu, demokrasi döneminde oldu!". Tez araştırmamın bir kısmını şehrin dışındaki yeniden iskan edilen kolonilerde yapmıştım, bu bölgeler şimdi Delhi'nin önemli

bir parçası haline geldi. Bu bölgeler 1993'te (doğrudan tanık olmuştum) ve yine 2020'de Müslüman karşıtı şiddetin merkeziydi.

1996'da Türkiye'nin güneydoğusunda yeniden başlayan şiddetin haberini yapmak amacıyla kısa bir seyahat için bu ülkeye gittiğimde, Noam'a Frontline'da basılmış olan haberlerimin kupürlerini de eklediğim birkaç mektup gönderdim. Noam birçok vesileyle kendisiyle röportaj yapılmış olduğu (benimle yaptığı bir röportaj da dahil) ve dergide kapak olduğu için Frontline'ı iyi biliyordu. Bu defa Türkiye konusunda fikir alışverişinde bulunduk, bu diyalogdan Noam'ın gönderdiği mektuplardan yalnızca fragmanlar kaldı. Ama bunları çok iyi hatırlıyorum, çünkü bana yalnızca zor bir bağlamda dikkatli olmamı söylemekle kalmamıştı, aynı zamanda Türk devletinin Kürt halkıyla ilişkisini ve Osmanlı imparatorluğu çöktüğünde ve yeni Cumhuriyet Türkiye'si etnisite ve vatandaşlık sorularıyla hesaplaşırken –soykırım yöntemi de dahil– ortaya çıkan ulusal bir proje olan Türk milliyetçiliğinin son derece karmaşık olan yapısını bağlamsal olarak analiz etmişti. Altı çizilmesi gereken iki önemli nokta var: Noam'un güvenliğime gösterdiği ilgi (beni çok etkilemişti) ve o dönemde yaptığım süre sınırlı gazetecilik için Noam'ın bağlamsallaştırmasının önemi. İlk politik kitabından itibaren (*American Power and the New Mandarins*), Noam ABD iktidarını, bu iktidarın yeniden üretimini ayrıntılarda değil, ama Noam'ın dilbiliminden esinlenmek gerekirse, bu gücün üretici gramerini anlamaya çalışan uzun dönemli bir perspektiften kavrar. Bu bağlamsallaştırma, güncel olayları tarihsel dinamikleri ve konjonktürdeki iktidar sosyolojisi açısından ele alma alışkanlığı Noam'ın zamanımızı anlamaya yönelik en büyük katkısıdır. Başka bir deyişle, uluslararası ilişkilerde akademisyen olan birçok kişiden farklı olarak, Noam olayları ve süreçleri anlamanın temeli olarak bu veya şu modelde ısrar etmedi, daha çok zamanımıza dair bir teori üretmek için esnek bir şekilde kullandığı bir yöntemle sahipti (bu yöntem kaynağını tarih ve iktidar sosyolojisinden alır). Bu veya şu

değerlendirmede mutabık olmadığımız zamanlarda bile, bir gazeteci olarak Peru'dan Afganistan'a haber yapma şeklimi biçimlendiren yaklaşım, günümüzü anlamaya yönelik olan bu Chomsky modelidir.

Birçok entelektüel gerçekliğin şu veya bu veçhesi hakkında son derece eleştirel bir tutum, örneğin hükümetlerin gezegeni yok edecek şekilde enerji şirketleriyle işbirliğine girmelerine veya halklarına davranma biçimlerine dair eleştirel bir bakış geliştirir. Ancak ABD yönetici sınıfı tarafından organize edilen ve öncülük edilen, dünyanın en güçlü oluşumlarına karşıt bir konuma sıkıca tutunan az sayıda entelektüel –Noam başta olmak üzere– vardır. ABD'nin Hindic'indeki savaşı tırmandırmasıyla eş zamanlı olarak, Noam ABD yönetici sınıfının mafyatik tutumunun yapısal nedenlerine dair ince dokunmuş bir anlayış geliştirmiştir. O zamandan beri on yıllar boyunca Noam bir kez bile ABD yönetici sınıfının şiddet kullanımına karşı geliştirdiği horgöründen geri adım atmamıştır. Bu horgörü, ister Jars Ovalarında (Laos, 1970) ister Gazze Şeridinde (Filistin, 2012) olsun, bu iktidardan hayatta kalanlarla yakın karşılaşmalarla şekillenmiştir. Bu ziyaretlerin her biri Noam'ın dünya görüşünü güçlendirmiş, bu cesur insanlara olan bağlılığını arttırmıştır – bu kitabın başında kendisinin de ifade ettiği gibi; Noam'ın dünya teorisi yalnızca MIT kütüphanesinde değil, ABD emperyalizmini kurbanlarının bakış açısından görenlere eşlik ettiği, Diyarbakır (Türkiye) ve Caracas (Venezuela) gibi yerlere ziyaretlerinde gelişmiştir. Chomsky'nin çalışmalarının ABD'den uzak yerlerde bu kadar çok okunmasının ve Venezuela Başkanı Hugo Chavez'in 2006'da BM Genel Kurulunda Chomsky'nin *Hegemony and Survival: America's Quest for Global Dominance* (2003) başlıklı kitabı taşımasının haklı nedenleri vardır.

Noam'ın okuyucuları, onun öğrenme ve son akademik çalışmalar, kamuya açık hükümet belgeleri ve sahadaki toplumsal ve politik hareketlerden aldığı bilgileri içeren büyük miktarda malzemeyi sentezleme kabiliyetine hayret ederler. 1999'da Kolombiya'daki güncel

durum hakkında Frontline için bir haber yaptıktan sonra, Noam “Ricardo’nun FARC’a rejimin paramiliter gruplar ve uyuşturucu kaçakçılarıyla bağlantıları konusunda verdiği belgeler özellikle ilgimi çekti. Bunlar kamuya açık mı? Ulaşılabilir mi? Bundan haberim yoktu” diye yazmıştı. Noam, o dönemde Kolombiya hükümetinde Barış Delegatesi olan ve belgelerini o yıl Bogota’da okuyabildiğim Victor Ricardo’ya atıfta bulunuyordu. Noam, –paramiliterler ve uyuşturucu kaçakçılarıyla boğazına kadar suç ortaklığı içindeki– Kolombiya hükümetini tüm muhaliflere karşı finanse etmeye ve silahlandırmaya yönelik ABD hükümet politikası olan Plan Colombia hakkındaki güçlü eleştirisini bu tür belgeleri dikkatle okuduktan sonra geliştirebilmişti (bu değerlendirme Noam’ın Rogue States (2000) kitabında yayınlandı). Onun görüşü Washington’dan bir bakış değil, ama çevre ülkelerde olanların titiz bir şekilde araştırılmasıyla oluşturulan Washington’a bakıştır. Washington’a iç çelişkilerinden dolayı değil, politikasının –örneğin, Plan Colombia– uzak yerlerdeki sıradan insanlar –örneğin, Kolombiya köylüleri– üzerindeki sonuçları nedeniyle saldırır; Noam Chomsky’nin duruşunu besleyen ise köylüler hakkındaki ve köylülerden alınan bilgilerdir.

Çeşitli nedenlerden dolayı, Noam soğukkanlı analizleriyle nam salmıştır Bu, kısmen, bilginin adli bir şekilde kullanımından ve bilginin olabildiğince kuru bir şekilde aktarılmasının okuyucularında içgörü uyandırmaya yeterli olduğu yolundaki ısrarından kaynaklanır. Noam kürsüyü yumruklamaz ya da ayaklarını yere vurmaz; olgular düzeyinde kalır, olgular onun entelektüel cephaneliğinde keskin kılıçtır. Ancak bunlar yalnızca olgu değildir, bunlar onun gün yüzüne çıkardığı olgulardır, çünkü ona olguları nasıl okuyacağı ve insanların varlığından bile haberdar olmadığı yerlerde nasıl arayacağı öğretilmiştir ve çünkü bu olguları imal edilmiş rıza perdesi nedeniyle az bilinen bir dünya teorisi çerçevesinde düzenleyebilir. Bununla birlikte, Noam Chomsky’i dikkatle dinlerseniz, muazzam bir mizah duygusuna sahip birini duyarsınız –“Mars’tan

bir gazetecinin Kolombiya'ya geldiğini düşünün" – ve dünyamızda işlerin yapılış şekline karşı öfkesini hissedebilirsiniz. "Kaçıklar", diye yazıyordu bana NATO'nun Yugoslavya savaşı sırasında. Kosova'da karadaki ölümleri hızlandıran Washington savaşının baş aktörlerini tanımlamanın başka yolu yoktu. Bu öfke duygusu –kendi olgusal tarzında bile– Afganlara, Iraklılara, Libyalılara ve diğerlerine yaşatılan vahşet hakkında yoğun hislerle konuştuğu, bu kitabı şekillendiren diyaloglarda da belirgin. Okuyucuların Noam'ın muazzam emsalinin emperyalizm kurbanlarının sesine gösterdiği büyük itinadan ve onların insanlıklarına ve mücadelelerine olan sadakatinden inşa edildiğini anladıklarını umuyorum.

Chomsky'i MIT'de Bina 20'de ziyaret etmek her zaman bir zevkti, yalnızca Noam'la yaptığımız konuşmalar nedeniyle değil, aynı zamanda binanın kendisi nedeniyle de. İkinci Dünya Savaşı sırasında geçici bir yapı olarak inşa edilmiş olan Bina 20, 1998'de yıkılincaya ve yerine Strata Merkezi yapılincaya kadar MIT'nin dilbilim fakültesini barındırmıştı. En sofistike teknolojiye adanmış bir kampüste bu kadar basit ve iddiasız bir yapı olması nedeniyle binanın harikulade bir tarafı vardı. Binanın kendisi buluşları kendi alanına yeni bir biçim veren, saygın bir dilbilimci olan Noam'ın yaklaşımını yansıtıyordu. Dilbilim üzerine yazdıklarını okumak zordur, bu yazılar tekniktir ve eğitim gerektirir. Ancak Noam bu atmosferi dünya hakkındaki yazılarına taşımaz, bu yazılar stil ve biçim olarak son derece demokratiktir. Akademi uzmanlık alanlarının darlaşması nedeniyle uzmanlaşmayı ve dilde bulanıklığı teşvik ederken, Noam dilbilim alanını terk ettiği anda bunu bir yana koyar ve geniş bilgisini ve bilgeliğini toplumsal dönüşüm için çalışan hareketlerin hizmetine sokarak demokratik iletişim için bir model sağlar. Elbette, Noam böyle olan tek kişi olmadığını söyleyecektir – ve bu konuda haklıdır, ancak tabii ki bu onun katkılarını azaltmaz.

1988'de, gazeteci Glenn Frankel Washington Post'ta Edward Said ve Christopher Hitchens'in Blaming the Victim adlı kitabı

üzerine bir inceleme yazısı yazmıştı. Noam'ın bu kitapta bir denemesi vardı. Frankel, Noam'ın denemesi hakkında “nefes kesici ölçüde kaçık” ifadesini kullanmıştı. “Bunu sevdim sanırım” demişti Noam, “Bence [Frankel] nefes kesicilik konusunda yanılıyor –makaleyi okursanız, gayet serinkanlı olduğunu görürsünüz– ama kaçıklık konusunda haklı. Temel ahlaki gerçekleri kabul etmek ve tanımlanmaması gereken olguları tanımlamak için kaçık olmanız gerekir. Bu muhtemelen doğru”. Burada, bir mizah duygusu, popüler olmayan olgulara sadakat ve adaletsizliğe karşı ve eşitlik lehine ahlaki bir duruş var. Kısacası Noam böyledir.

Ben Noam'la ilk defa Kalküta'da ailemin kitaplığına sıkıştırılmış olan *American Power and the New Mandarins* (1969) sayesinde tanıştım. Kitap babama 1969'da daha sonra Hindistan Komünist Partisinin (Marksist) liderlerinden biri olacak olan teyzem Brinda Karat tarafından verilmişti. Bu kitabın eğlenceli bir hikayesi var. O dönemde Air India için çalışan teyzem ve erkek kardeşim Londra'da ABD'nin Vietnam savaşına karşı çok sayıdaki protesto gösterilerinden birine giderler. Babam oraya gelir, erkek kardeşim protestolara götürüldüğü için kızgındır. Babam ve teyzem tartışırlar. Teyzem kendi Chomsky kitabını alır, başında kendi adı bulunan ilk sayfasını yırtar ve babama sevgi dilekleriyle hediye eder. Babam bu kitabı Londra'dan eve getirir. Bu kitabı yıllar sonra en sevdiği kitapların yanına dikkat çekecek şekilde koyulmuş bir şekilde buldum. Kitaplıkta bulduğum her şeyi (örneğin *The Money Lenders* ve *Seven Sisters* gibi Anthony Sampson kitapları) okuduğum için bunu da okudum. *American Power*'in başındaki ithaf yazısı karşısında kafamın karıştığını hatırlıyorum “Suç teşkil eden bir savaşta hizmet etmeyi reddeden cesur genç adamlara”. Kalküta sıradışı bir yerdi. ABD ve Britanya konsolosluklarının bulunduğu sokağa Ho Chi Minh Sarani adı verilmişti ve bu sokakta 1970'lerin başında gösteriler yapılması olağandı. Chomsky'nin kitabı, 1970'te Kuzey Vietnam'a yaptığı ziyaret sırasında tanıştığı Vietnamlılarla, savaşmayı

reddeden ve savaş karşıtı mücadelede ayrı bir müfreze oluşturan ABD gençliğiyle ve Chowringhee'de, Ho Chi Minh Saranı'nın girişinde savaş karşıtı sloganlar (tomar nam, amar nam, Vietnam, Vietnam [Senin adın, benim adım: Vietnam, Vietnam]) atanlarla dayanışma içindeydi. Benim için uzun bir yolculuk oldu; suç ortaklığının cazibesi ile adanmışlığın cesareti arasında dans eden entelektüeller hakkında Noam'ı okumak, ABD emperyalizmi hakkında Noam'ı okumak, Orta Doğu hakkında Noam'ı okumak, Doğu Timor hakkında Noam'ı okumak, Yugoslavya hakkında Noam'ı okumak. Coğrafyayı ve etiği Noam'dan öğrendim. Bu öğrenme süreci *Geri Çekiliş* kitabını oluşturan diyaloglar sırasında da devam etti.

VIJAY PRASHAD'LA BİRLİKTE
GERÇEKLEŞTİRİLEN BU
SON ÇALIŞMA ABD'NİN
YÜRÜTTÜĞÜ ÇİRKİN SAVAŞLAR
KONUSUNU İŞLEMeye DEVAM
EDİYOR. VIJAY'IN İLERİCİ

ÇEVRELERİN KÜRESEL MÜCADELELER İÇİNDEKİ
KONUMLARIMIZ HAKKINDA DAHA KESKİN BİR
ANLAYIŞ GELİŞTİRMESİ GEREKTİĞİNE DAİR
ISRARINI UZUN ZAMANDIR TAKDİR EDİYORUM. EN
ÖNEMLİ İKİ ÇAĞDAŞ ENTELEKTÜELİMİZ ARASINDA
GEÇEN BU SON DERECE İLGİ ÇEKİCİ DİYALOG
BİZİ ABD'NİN AFGANİSTAN'DAN GERİ ÇEKİLİŞİNİN
ERTESİNDE YAŞAM, TOPRAK VE KAYNAKLAR
ÜZERİNDE YARATILAN YIKICI HASAR VE IRAK
İLE LİBYA'DA AYNI ÖLÇÜDE ENGELLENEBİLİR VE
GEREKSİZ SAVAŞLARLA BAĞLANTILARA İLİŞKİN
MEDYANIN İLGİSİZLİĞİ KARŞISINDA MEYDAN
OKUMAYA TEŞVİK EDİYOR. BU ASKERİ İSTİLALARI
ÜRETen VE YENİDEN ÜRETen RESMİ POLİTİKALAR
VE PRATİKLERİN ZAMANI VE POLİTİK PARTİLERİ
KESEN SÜREKLİLİKLERİNİ VURGULAYAN VE
BİZE DÜNYANIN GELECEĞİ İÇİN ELİMİZDEKİ
EN İYİ FIRSAT OLARAK ENTERNASYONALİST BİR
PERSPEKTİF SUNAN BU AYDINLATICI KİTAP İÇİN,
NOAM VE VIJAY, SİZE TEŞEKKÜR EDERİM.

ANGELA Y. DAVIS

"Dünyanıza değer katar"

X001UTP9EF

Geri Çekiliş Afganista...darının Kırılğanlıkları
Yeni